

KENEDI GÉZA:
ANEKDOTÁK A MAGYAR KÖZÉLETBŐL

AZ ATHENAEUM IRODALMI ES NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT KIADÁSA.
BUDAPEST, 1913.

NÉHÁNY SZÓ AZ OLVASÓHOZ.

Ebben a könyvben kisebb, kortörténeti érdekű följegyzéseimet állítottam rendbe. Jobbára gyermekkori emlékek. Részben nagy események apró töredékei. Javarészüknek szem- és fültanúja voltam, de a többiben is törekedtem a hűsége.

Elégtételemre szolgálna, ha e krónikás elbeszélésekben az olvasó is ráismerne a korra, amelyben vele együtt élek.

A szerző.

Tisza Kálmán lakonizmusa.

Tisza Kálmán nagyszerű debatteri képességein kívül híres volt rövid, éles megjegyzéseiről is, amelyek mindig lelappasztottak valamely fölfújtt hólyagot. Ez az aforisztikus tehetsége azonban rendszeren csak szűkebb és intimebb körben ragyogott.

Egy alkalommal, talán éppen a M. Tud. Akadémia tagjává történt megválasztása után, résztvett az akadémia díszebédjén, ami a tudós társaság közös üléseinek rendes befejezése szokott lenni.

Az ebédnél az első felköszöntő a királyra szólott. Mindenki fölállott, kivéve egyetlen politikus-akadémikust, aki akkor éppen »haragban volt a koronával«, tehát ülve maradt.

Olyan szelíd politikai időjárás volt egyébiránt már akkor, hogy az efféle tüntetést szinte észre sem vették. Néhány akadémikus az asztal fejénél mégis megbotránkozott és elítélőleg nyilatkozott. Úgy vélték, hogy ez a különködés éppen azért érdemel súlyosabb megrovást, mivel Magyarország alkotmányos miniszterelnöke is jelen van.

Tisza Kálmán szokott szelíd modorával legyintett egyet a kezével:

Hagyjátok! Én is csináltam valamikor ilyen stiklit . . . régen . . . amikor még bajjal járt!

Ez Tisza Kálmánnak 1859. évi veszedelmes szereplésére vonatkozott.

Az asztal fejénél derűtség tört ki és lassan végig harapózott a jelenlevők közt. Éppen elég volt arra, hogy a különködő akadémikus elröstelkedjen. Azóta nem is maradt ülve soha.

Mikszáth meg a fenevad.

A Mikszáth-féle »tízec« társasága a kilencvenes években több régi íróból verődött össze. Amolyan együttvacsorázó baráti társaság volt, talán az utolsó a magyar irodalomban. Az írók neve a mesteren kívül: Endrődi Sándor, Kenedi Géza, Murai Károly, László Mihály, Pósa Lajos, Sebők Zsigmond, Szabó Endre. Wolfner József kiadó, de még inkább dr. Farkas László főorvos, Mikszáth régi jó barátja is sűrűn megfordult az asztalnál.

Egy kis szünet után 1908-ban, csikorgó téli estén a »tízec« megint együtt voltak, odaát Budán, a *Víziló*-nál, ahol nem rontják a jókedvet kivasztalt pincérek. Ezúttal Kacskovics Géza somogyi birtokos, akkor országgyűlési képviselő rendelt a társaságnak hazulról, Somogyból, friss disznótort.

Úgy éjfélután 3 órakor végződött a szertartás. A nagy palóctól még a helyszínén, a Döbrentei-terén váltunk el. Mint jó pajtásokhoz illik, előbb meggyőződünk arról is, hogy a konflisban jól el van helyezve és a kocsis helyesen repetálja-e a főúr lakása címét? Ne kelljen kinyitnia a kocsi ablakát se hazáig, mivel könnyen meghűl a ember ilyenkor.

Szóval minden jó volt és meg voltunk elégedve.

Harmadnap azonban rémülve olvasom az estilapban, hogy Mikszáth könnyebbfajta tüdőgyulladásban fekszik. El lehet képzelni, hogy micsoda állapotba jutott egyszerre tíz darab lelkiismeret.

Még nagyobb volt a nyugtalanság, amikor azt hallottuk, hogy *ő felsége*, – mert ezzel a szóval is tréfálkoztunk, olykor nincs egészen magánál. Sőt láza van, félrebeszél. Ez már nem tréfa. Volt dolga a telefonnak, meg az ajtókilincsnek.

Nagyobb biztosság okáért a család aggodalmára az orvosok is elhatározták, hogy amolyan könnyebbfajta konzíliumot tartanak. Már csak a megnyugtató okából is.

De majd megütötte őket a guta, amikor beléptek a beteg szobájába. A szoba tele volt füsttel és a nagybeteg karosszékben ülve, kényelmesen pipázott.

Persze belekergették az ágyba és másnap is összejöttek, mivel a mi féltett betegünknek időközben megint homályos órái voltak.

Új meglepetés. A beteg az ágyban ugyan, de vidáman fogadta őket, noha a szeme még mindig csillogott a láztól.

A beszélgetés azonban csakhamar kellemetlen fordulatot vett. A beteg arca egyszerre csak elborult:

Mégis csak különös dolog ugrott át hirtelen valami igen gyanús témára, hogy az egészséges embert itt a fővárosban is épp úgy letiporhatja egy oktan fenevad, akár Dél-Afrikában.

Az orvosok összenéztek:

Miféle fenevad?

Nohát nem tudjátok? Az a förtelmes, cudar állat, amelyik engem is így összetiport. Hiszen tudjátok jól!

Hm! Hol és mikor?

– Nohát nem tudjátok? Az a piszkos állat, az az!

Az orvosok összenéztek és titokban integettek egymásnak . . . Delirál a szegény megint. Oh Istenem!

Mikszáth észrevette:

– Mit integettek itt egymásnak, mintha meg volnék bolondulva.

Farkas László dr., aki legközelebb állt a szívéhez, gyöngéden megkérdezte:

– Te, Kálmán. Miféle fenevaddal volt neked bajod?

A beteg bágyadtan mosolygott:

– Hiszen tudod! A disznó, a disznó . . . az a disznó!

Az orvosok egészen elkomorodtak és lecsüggesztett fejjel kezdtek visszavonulni a másik szobába. A beteg azonban utánuk szólt:

Ugyan ne komédiázzatok már. Hál nem tudjátok, hogy a múlt szombati disznótor óta vagyok beteg? Azt a somogyi disznót gondolom no, akiből olyan jót ettünk Budán!

Persze, egyszerre derült vége lett a konzíliumnak. Másnap már olvasni lehetett az újságokban, hogy Mikszáth Kálmán szerencsésen túl van a krízisen.

Mikszáth mint sajtukukac.

Mikor 1897-ben báró Bánffy Dezső miniszterelnök sajtó-szakasza ellen kitörőben volt az obstrukció, az újonnan alakult Újságírók Egyesületének az elnöke Mikszáth Kálmán vala. Egy sajtó-tanácskozás után vacsorára gyűlt össze a klub és azon Mikszáth elnökölt, akkor már rég szabadelvű-párti országgyűlési képviselő, akinek pártállásánál fogva is kényes volt a helyzete.

A lakomán természetesen első sorban az elnököt köszöntötték föl. Mikszáth a tósztra válaszolva azt emlegette föl, hogy amikor ő mint újságíró negyvennyolcas szándékkal a mandátum végett Irányi Dániellel tárgyalt . . . Erre sokan közbekiabáltak:

Bizony jobb is lett volna ellenzékieknek lenni . . . ment volna inkább oda . . .

Mikszáthot egy darabig zavarták a közbeszólások, de egyszerre csak megvillant a szeme, ami rendesen azt jelentette, hogy új ötlet támadt az elméjében. A békétlenkedők felé legyintett a kezével egyet és így folytatta:

– . . . hagyjátok el, fiatal barátaim. Akkor még csakis újságíró voltam, akinek csak meg kell élni valahogyan. Azt gondoltam magamban, hogy ha már sajtukukac az ember, akkor igazán egészen mindegy neki, hogy ebbe vagy abba a sajtba esik-e. . .

Természetesen óriási derűtség tört ki és az érdekes elnököt innét túl nem zavarták beszédében.

Kerkápolyról.

Boldogemlékű Kerkápoly Károlyról szól ez a kis jellemző történet.

Kerkápoly mint egyetemi tanár nekem is professzorom volt. Sokat tanultam tőle. Tárgyát mindig széles filozófiai alapon és igen érdekesen adta elő. És szerette, ha a hallgatók azt, amit

mondott, a maguk tanulmányaival kibővítették. Még ennél is jobban szerette az eredeti gondolatot.

De az előzködést, a nyegleséget, meg a tolakodást nem szerette. Nagyon jól ismerte azokat a hallgatókat, akik mindig feltűnő hízélgéssel mutogatták neki magukat az első padokban. Ha colloquiumra került a sor ezeket elő is vette istenigazában. A legtöbbje természetesen ú. n. »magonc« volt és nem állotta meg a helyét az ő kérdéseire.

Az eredményt egy nagy ív papirosra jegyezte le, régies módon.

Az index-aláírásnál azután ebből a papirosból nézte ki az orra hegyére illesztett csíptetővel az igazságot.

Az egyik mindenképp feltűnést kereső hallgató az aláíratásnál észrevette, hogy Kerkápoly nem írta be az indexébe a colloquiumot. Szinte szemrehányólag reklamálta tőle:

– Kérem, kegyelmes úr, hiszen én kolloquáltam is.

Kerkápoly még egyszer beletekintett a papirosába és szokott nyersségével szólt vissza:

– No-no, látom. Itt van ni. Akarja, hogy beírjam? A spéci méltatlankodott:

– Hogyne? Sőt kérem.

– No adja ide hamar az indexét. Szépen maga elé tette és amint szokta, nagy szuszogással belekanyarította az indexbe:

Roszzul colloquált.

Kiss József zsebkendője.

Koszorús költőnkéről, Kiss Józsefről van szó, akinek a verseit derűre-borúra »lopták«. Vagyis lenyomatták az irodalmi kalózok, akár megengedte, akár nem.

Végre megsokalta.

– Ejnye, hát miért nem lopnak inkább a cipésztől cipőt, a szabótól nadrágot. Hát csak az író és a költő műve olyan, mint a Csáky szalmája? Ezentúl a legelsőt bepörlöm.

A legelső pedig a Telefon Hírmondó volt. Hírneves költőnk ugyanis egy új balladáját olvasta föl a Petőfi Társaságban. (*A trombitás* volt.) Valaki »legyorsírta« és a Telefon Hírmondó még aznap kedveskedett hallgatóinak a balladával. Persze abban a jó hiszemben, hogy lenyomtatni ugyan nem szabad a verset, de csak úgy *elmondani* igenis szabad. Hiszen a törvény ezt világosan nem tiltja.

Pör lett a dologból. A jogászok szinte bugyborékkoltak örömben és a zavaros szerzőjogi törvényben. Fogyott a papiros és a stempli. Az elsőbírásgot az győzte meg, aki azt mondta, hogy a törvény nem tiltja az »elmondást«, csak a sokszorosítást. A költő tehát itt elvesztette a port. De föllebbezett.

A felsőbbbírásnál is vakargatták a bírák a fülük tövét. Akkor, amikor a törvény készült, híre sem volt még a Telefon Hírmondónak. Világos, hogy a törvényhozó nem gondolt erre az esetre. A jogászok mái-olyan vékonyra húzták-sodorgatták a kérdést, mint a legfinomabb selyemcérna.

A költő végre megsokalta a sok jogi művészetet és felfortyant a felsőbb bíróság elnöke előtt:

– Már kérem alássan, én nem vagyok jogász, de azt tudom, hogy ez nem szabad. Igaz, hogy nem lopták el a versemet; igaz, hogy nem nyomtatták le: de azért még sem szabad. Mit szólna például az elnök úr, ha tiszta zsebkendő van a zsebében és az utcán menve egy úr kivinné a zsebkendőt a zsebéből, belefújná az orrát és megint visszatenné. Hiszen ez sem lopás. De hát szabad ezt tenni?!

A jogtudósok mosolyogtak és a per sorsa eldőlt. A költő megtalálta a maga igazságát.

Azt azonban már megint a jogászok találják ki, hogy enélkül az ötlet nélkül megkerült volna-e az az igazság?

B. Podmaniczky jó szívről.

Podmaniczky Frigyes báró jeles mondásai közül talán mindenki ismeri ezt a különös paradoxont:

– Shakespeare-t vagy jól kell adni, vagy sehogyan, de adni kell.

Még életében kivallattam egyszer belőle, hogy igazán mondta-e ezt a híres mondást?

Körülbelül ezzel válaszolt:

– Nono; nem egészen olyan bolondság volt az. Intendáns koromban azt tapasztaltam, hogy a színészek nem úgy játsszák Shakespeare-t, mint ahogy megérdemelné. Hát meg akartam nekik mondani, hogy játsszák jobban. De nem akartam őket megbántani, mert szerettem őket. Hát *úgy* mondtam, de csak úgy véletlenül. Hanem azért megértették ők azt jól így is!

Aki őt ismerte, az tudja, hogy csakugyan így is kellett annak történnie. Olyan áldott jó szíve volt, hogy inkább magát mártotta be, csak másnak ne okozzon kedvetlenséget vagy szomorúságot.

Ennek a jeles mondásnak a párját magam hallottam tőle.

Egyszer a Nemzeti Színháznak az egyik pénzkezelője (nevekről ne beszéljünk) vagy 20.000 forint elszámolatlan deficitet csinált. A dolog kitudódott és az újságok az esetet mint »nagy sikkasztást« tárgyalták. Végre is az öreg úrnak magának kellett kivágnia a még hiányzó összeget.

Nem állhattam meg, hogy szóba ne hozzam neki:

– Azt írják az újságok, hogy kegyelmes uram már régen tudott róla, hogy az az ember sikkaszt.

Podmaniczky szemrehányólag nézett rám a szelíd kék szemével:

Hát persze, hogy tudtam. Hát hogyan tudtam volna!

De az Isten szerelmére, hát akkor miért nem szólt még idején?

Egészen elcsodálkozott erre a kérdésre: Hát hogyan szólhattam volna én, amikor *egészen bizonyosan* tudtam, hogy sikkaszt!

Ezt is úgy kell érteni, minni a másikat.

Klasszicizmus.

Jászai Mari a nyolcvanas években egyszer Nagykanizsán vendégszerepelt. *Medea* címszerepét játszotta. Túltömött színház, forró levegő, áhítatos csönd, hogy egyetlen szava se vesszen el.

Amikor a darab ahhoz a fordulóhoz ért, ahol Medeától két kis gyermeke is visszahúzódik, Medea pedig a tragikai kiábrándulás nagy kérdőjével az arcán, kifelé fordul: a nézőtér közepén egy termelés asszonyosság hangosan fölsóhajtott: *So soll man sich Kinder erziehen!*

A tragikum egyszerre átcsapott homéroszi kacagásba.

Irodalom és művészet.

Jászai Mari nagy művésznőnk ötletes, éles nyelvről is híres egy kicsit. Arról még jobban, hogy az írónőket nem szerette soha.

Egyik írónőnk, aki már szintén jól túl volt a három X-en, még sem nyugodott addig, amíg meg nem közelítette valahogyan a nagyhírű művésznőt egy esti társaságban. Mondták ugyan neki, hogy a diva az írónőkkal nem szeret megismerkedni, de azért makacskodott, hogy bemutassák. Ha valami kellemetlent mond a művésznő, majd megfelel ő neki;

A diva egy darabig kitért, de az írónő végre is megszorította egyik közös ismerősüknél, a szalon sarkában:

– Bemutatom kegyelmességednek (így címeztük a nagy művésznőt) Lenge Nádia írónőnket!

A díva arcát egyszerre előntötte a legbájosabb shakespearei mosoly és megölelte az írónót:
– No végre, csakhogyszemélyesen is megismerhetem.

Az írónó el volt ragadtatva.

– És a műveimet már ismeri a művész?

A művész arca még jobban ragyogott:

– Hogy ismerem-e? Hogyne! *Már tíz esztendő*s koromban lelkesedtem rajtuk.

Mindenki elfordult, hogy mosolyogjon. A két asszony természetesen úgy folytatta az édes beszélgetést, mintha semmi sem történi volna.

De ezek ugyan még a másvilágon sem fognak többet találkozni!

Írói jubileum.

Jókai Mórról mondta nekem valaki, aki igen közel állott hozzá:

– Dicsérjétek az öreg urat mindig valamivel. Nektek az semmi, de neki mindennapi öröm. Olyan, mintha mindig friss virágot tennétek az íróasztalára. Úgyis megérdemli, de azonfelül is a szeretet jelét látja benne.

Körülbelül minden író ilyen, fiatal és öreg korában egyaránt. A közbeeső időről jobb nem beszélni.

Ilyen volt boldogult emlékü Vadnay Károlyunk is, akit a lefelé hajló korában író társai ragaszkodásának jelei sokszor ellágyítottak.

Ötvenéves írói jubileuma alkalmával nagy ebéd volt tiszteletére a Hungáriában. És mert sokan szerették, csak úgy ömlött az üdvözlő távirat, levél, üzenet, toaszt az egész ebéd alatt. Mivel közelében ültem, jól láttam, mi történt.

Hozták a levest ... és egy csomó virágot, névjegyet, táviratot vele.

Következett a fogas tatármártással ... és új táviratokkal, új virágokkal, új levelekkel.

Utána a párolt hús ... ugyanazokkal.

A pecsenye ... toasztokkal és válaszokkal.

És így tovább.

Az érdemes jubiláns nem bírt eleget válaszolni, köszönni és hálálkodni. A parfait, a tészta, a gyümölcs, a sajt már öröm-könyek és ölelések közt zajlott le.

Vagy két órai tevékeny jubileum és pompás ebéd után többen hazafelé kísértük az örömtől ragyogó ünnepeltet.

Az Angol K irálynő előtt egyszerre csak megáll:

– No gyerekek, ide bemegyünk ebédelni, mert itt még ilyenkor is adnak enni.

Elszörnyűködtünk. Hogyan; hiszen csak most fejeztük be az óriási ebédet és éppen az ő dicsőségére!

Vadnayn azonban kitört, amit két órán át fojtogatott magában:

Az ám, ti! De engem nem hagytatok enni az egész ebéd alatt egy falatot se. Olyan éhes vagyok, mint valami juhászcutya.

És nyomban jóízűen megette a maga jubileumi ebédjét egyedül.

Marha.

Ez tudniillik szálló ige. Bizonyos modern irodalmi és művészi körökben így szólítják meg egymást azok, akik nagyrabecsülik egymást.

A *te marha* megszólítás ennél fogva ama körökben megtisztelő. Aki megütközik benne az már igazán marha.

Nem üres vásottság ez. A közélet tónusából van kikapva és helyes megfigyelésre vall. Nincs nálunk olyan igazi tehetség, akit valahol, valakik egymás közt komolyan le ne marháznának. Hát innen jött át az irodalmi és művészeti Cigányországba is ez az enyelgés.

Miért ne legyen joguk a tehetséges embereknek is lemarházni egymást, ha már a

többieknek úgyis szabad!

Egyik kitűnő színművésznünknek, Újházy Edének különösen kedves szavajárása volt ez, kivált az írókkal szemben. Ha valakit nem marházott le az irodalomból a mester, az bizonyosan megsértődött.

Ez a szokása amellet kapóra is jött olykor. Ha valaki például az alakítását megkritizálta, legalább szabad volt neki is elmondani róla a maga véleményét.

Ámbár az irodalomban azt beszélük, hogy a színész akkor marházza legnagyobb dühvel a kritikust, ha az véletlenül megdicsérte, tudniillik a másik színművészt.

De ez csak évődés a koszorús mesterrel.

Természetesen a politikusok közül is szokta marházni a kedvenceit. Az egyiket, névszerint Polónyi Gézát, addig marházta, amíg 1906-ban csakugyan miniszter nem lett belőle. Pár napra rá találkozik a mester az újdonsült miniszterrel a Kossuth Lajos utcáján. A miniszter már előre is nevet a mester zavarán:

– No látod mester, mi lett belőlem? Úgy-e, most már nem mersz marházni?

A mester nagy alázatossággal levette előtte a kalapját:

– Óh, kegyelmes uram, most már csakugyan vigyáznom kell a nyelvemre, mert igazán nagy marha lett belőled!

Egy kis paradoxon.

Beöthy Aldsi adomái, sajnos, nincsenek összegyűjtve. Egyes töredékeket tőle Mikszáth Kálmán írásai tartottak fenn. Nevezetesen a híres *Kozsebrovsky* gróf nevét is, aki nem létezett ugyan soha, de mégis hírre vergődött, mivel Beöthy Algernon, ha valami okos tanácsa volt a kormányelnök számára (pedig volt neki sokszor), rendesen Kozsebrovsky gróf nevében adott túl rajta, ilyenformán:

– Már pedig erre azt szokta mondani gróf Kozsebrovsky .. .

De még azontúl is mennyi mindenfélét tett és mondott, aminek ebben a mi magyar életünkben kár elvesznie.

Adomáinak és ötleteinek a java természetesen »leírhatatlan«. De hát Deák Ferencé is az. A haza bölcsének mély és igalelki jósága éppen ilyen vaskosabb adomákban nyilatkozott meg. Talán azért, hogy nemes lelkét szentimentálisnak ne vegye valaki.

Erről sokat lehetne beszélni. Hiszen ez a dolog a magyar lélek mélységeivel áll összeköttetésben. Itt azonban csak Beöthy Aldsinak egyik kis adomájáról van szó.

Gyakran megfordult a régi Hangli-kioszkban nyáron, Csemegi Károly asztalánál, ahol szívesen hallgatta a tudósokat. És, amit kevesen tudnak: tisztelettel hallgatta.

Egyszer Komáromból kálvinista püspök – installációról jött haza. Kérdeztük:

Volt-e nagy lakoma?

De volt ám.

Asszonyok is voltak?

No de mennyi. És milyen szépek?

De akkor neked rossz dolgod volt ott.

– Már miért lett volna? Hiszen vagyok még, aki vagyok.

– De a legjobb adomáidon még sem bírtál túladni köztük.

Hm! Igaz, hogy az elején vigyázni kellett. De a végén előszedtem a mellényzsebemből a *legjobbakat* is.

– No, szét is szaladtak akkor az asszonyok!

– Beszéd! Amikor a legjobbkat vettem elő, a férfiak pirulva elódalogtak és csakis az asszonyok maradtak ott.

Nemzeti becsületmentés.

Az 1889. évi párisi nagy magyar-járásról való epizód. Volt ott több is, de, Hamlettel szólva, a többi néma csend.

Ez volt ama bizonyos 850 magyarok útja a francia forradalom százéves fordulójára. Dolinay Gyula rendezte. Torino városán keresztül, ahol Kossuth Lajos utolsó nagy beszédét hallhattuk. A lelkesedést és kegyeletet talán legjobban az mutatta, hogy sokan még azt a poharat is magukkal hozták emlékül, amellyel Kossuth Lajos poharát meg érintették.

Parisban vígan ment a dolog, mivel a franciák az akkori feszült politikai helyzetben egy kicsit tüntettek velünk a németek ellen. Saint-Cloudban valóságos hekatombat rendezett a köztársaság, Paris városa pedig egy úgynevezett vin d'honneur-rel tisztelt meg bennünket, ami afféle nagyobbszerű villásreggeli, ebéd előtt, délután.

Úgy három óra felé vonultunk föl a városházára. A párisi városhatósági urak díszben fogadtak bennünket, nemzeti színű mellszalagokkal. A nagy díszterem hosszában és szélében szép fehéren terített asztalok »futottak« körül (eleintén állottak, csak később futottak), telidesteli minden jóval.

Hideg fölszeltek. A párisi hentesművészet remekei. Tengeri rákok, halak. Torták és mindenféle sütemények. De ami fő, pompás francia pezsgő. És sok.

Ebből mindjárt kitaláltuk, hogy baj lesz. Tikkasztó júliusi hőség, jégbehűtöt champagner, 850 magyar. És éhomra.

Fehérkötös pincérek csakhamar vígan töltegették a megfagyasztott vizespalackokba a pompás francia nedűt. Amennyi, annyi.

Sűrű palackdurrogás, evés, ivás, magyar és francia fecsegés, jókedv. Ez volt az első negyedóra hangulata.

A második negyedórát: emelkedettség és ölelkezés a francia urakkal. Most már olyanok is franciául kezdtek beszélni, akik egy kukkot se tudtak franciául.

Harmadik negyedóra: kipirult ábrázatok, csillogó szemek, lelkes szónoklatok, székeken és itt-ott az asztalokon is.

Negyedik negyedóra: Extatikus állapotok. Egyes csoportokban a magyar köztársaságot is kikiáltották. A francia urakat diadalmenetekben hurcolták körül a szomszéd fegyverteremben a *marseillaise* hangjai mellett. És a többi.

Ez az »és a lobbí« azt jelenti, hogy honfitársaink közül némelyeknek megártott ... a nagy meleg. Mind sűrűbben mutatkoztak olyanok, akik az asztalokat csakugyan »körülfutni látták«, maguk azonban öt lépést is csak bajjal tudtak megtenni.

Kutyateremtette! Ez otthon nem volna nagy baj, de itt, a világ közepén, ahol egész Európa szeme rajtunk van. Ámbár elég volt már az is, hogy odakint a városháza előtt egyre sűrűbb néptömeg lepte el a térséget. A kíváncsi franciák ezrenként várakoztak a magyar vendégek távozására. Ők tudniillik azt reményelték tőlünk, hogy majd annak idején mink is segítünk nekik németet verni. Tehát ünnepeltek volna bennünket. Istenem; ilyen állapotban!

Nem tudom, kinek az eszméje volt, vagy csak úgy magától támadt, mint Tolstoj szerint a moszkvai nagy égés, de ketten-ketten összefogtunk. Már tudniillik azok, akik az egyensúly törvényeivel még nem különböztünk össze, vagy legalább nem nagyon.

Így ketten-ketten közrekapunk egy-egy túllelkesült magyart. A hölgyek pedig nagyon kedvesen elősegítették ezt a csalafintaságot. A közrefogott honfiak észre se vették, hogy tulajdonképpen viszik őket.

Mentünk kifelé hosszú hármassorban. Keresztül az éljenző nép közt: Vive la Hongrie! Vive la France!

Egyik franciától ezt a találó és alapos magyarázgatást hallottam a tömegben:

A magyaroknál az a szokás, hogy *hármassorban* mennek. Ezzel is a trikolorjukat tisztelik meg.

Az ám!

A közbeszorult zavaros magyarok persze észnélkül hadonáztak, éljeneztek és csóválták a kalapjukat. De ez így csak annál szebb volt. A francia nép egészen el volt bájolva tőlünk.

A kocsiknál azután a »közbeeső« magyarokat szépen betuszkoltuk a coupéba és vitték őket a kocsik szanaszét a különböző hotelekbe, de csak úgy találomra.

Még két nap múlva is akadtak olyanok, akik az igazi lakásukat keresgették az óriási városban. Mindazáltal, a nemzeti becsületnek elég volt téve.

Lesseps Mezőhegyesen.

Az pedig Istenben boldogult Horváth Gyula képviselő-szerkesztő dolgai közül való, aki egy államférfiú szigorú arcával és egy bohém édes jó szívével zarándokolt át közöttünk Tisza Kálmán uralkodása alatt.

A nyolcvanas évek francia-járásakor történt. Amikor tudniillik a nagy Lesseps még in floribus vala és a Panama-csatormi még nem tört ki.

A *le Grand Français* (így nevezték őt) vezette a víg gaulois-csoportot. Vele nem kevésbé víg magyarok. A Tisza vizét és a Hegyalja borát egyformán kitapasztalták. A kísérő magyar urak közül nem egy itta meg velük az örök barátság poharát. Es sok mindenfélét csináltunk akkor az ó kedvükért, amit a magunk kedvéért nem szoktunk csinálni soha.

A derék magyar népet Mezőhegyesen mutatták meg a franciáknak.

A környékbeli falusi bírákból és esküdtekből egész kis néprajzi gyűjteményt szedett össze Horváth Gyula. Tisztos kékbeli atyafiak voltak. Olyiknak még fésű is volt a hajában hátul, ősrégi módi szerint.

A franciák nagyon bámultak.

Horváth Gyula mutatta be őket így: – *Voilà les maires hongrois!* (íme, a magyar polgármesterek!)

Ennél jobb vagy rosszabb szó nincs a községi főnökre a franciában.

A franciák persze meg voltak lepve. Náluk a polgármester egészen másforma alak. Összevissza kérdeztek mindent a magyar uraktól, amíg egyszerre csak észreveszi Horváth Gyula, hogy bíró és esküdt uraimék már nagyon fészkelődnek.

A magyar ember nem szereti, ha kiállítási tárgynak használják és úgy gágognak fölötte az urak, mind a ludak.

Becsülettudás dolga volt, hogy velük is beszéljen valaki.

Látja kedves bátyám, – mondja Horváth Gyula a legöregebbnek, Lessepsre mutatva – ez itt a *nagy francia!*

Az öreg bíró végigméretezte a szikár ősz franciát:

– Biz a kérőm jól megnőtt. Sok eső járhatott rá!

Horváth Gyula igazított a beszéden:

– De nem a hosszúsága után nevezik ám *nagynak*, hanem . . .

No most mit mondjon nekik? Suez-csatorna, Panama-csatorna, ugyan nem fog ezeknek imponálni. Azt se tudják, mi fán terem. Hirtelen eszébe jutott Lessepsnek egy olyan tulajdonsága, ami bizonyosan imponálni fog nekik:

– . . . Hát jól megnézzék ezt a magas, nagy embert, mert ennek odahaza nyolc gyereke van. A legnagyobb már szintén olyan ősz, mint ő maga. Azután lefelé, mint az orgonasípok. A legkisebbet még bölcsőben ringatják!

A tisztos előljárók egymásra néztek és komoly ábrázattal csóváltgatták a fejüket. Végre megszólalt megint a legöregebb:

– Ha meg nem sértem vele a méltóságos urat: ugyan melyik annak az úrnak a sok közül a *szomszédja?!*

A franciák, amikor elmesélték nekik, jobban kacagtak, mint a magyar urak. Úgy kellett őket lefogni, hogy valami bajuk ne történjék.

Kállay jaracot eszik.

Az élet. nincs csupa olyan színes darabokból összeállítva, mint azok az asztalterítők, amelyeneket az asszonyok mindenféle színű dirib-darab posztómaradékokból szoktak összevarrni. Az élet inkább olyan, mint a gobelin; egyetlen darabból van szöve. Még a képmutatás is szép lehet rajta, hacsak a maga helyére van állítva. Hiszen a gobelineken még a sertés is előfordul, de nem botránkozik meg benne senki.

Istenben boldogult Kállay Béniről, a bosnyák alkirályról van szó, akinek én földi életében is nagy tisztelője voltam. Kárnak vallom, hogy nem lehetett, bárha öt évig is, magyar miniszterelnök. Mert mély magyar, még pedig európai magyar lelke volt. És mert jól tudott a vad lovakon is lovagolni.

Hogy mit csinált Bosznia-Hercegovinából éppen annyi idő alatt, magam láttam. Talán senki úgy. Mert láttam mi volt ez a tartomány 1878-ban és láttam néhány évi kormányzása után is 1887-ben, amikor kíséretében voltam néhány napig Hercegovinában.

A narentai vasutat nyitottuk meg, akkor még csak a tengeri kikötőtől, Metkovicstól Mostarig. A vasút megnyitása sok mindenfélével volt összekötve. Blagaji kirándulás, díszszemle, a tisztikar díszebéde, népünnep a mezőn.

A tisztikar kitett magáért. Narentaparti szép kaszinójukban volt a díszebéd, még pedig mindennel, ami hozzávaló. Pezsgő is bőven. Itt láttam, hogy mohamedán testvéreink miképpen kerülnek Allah háta mögé. Amikor itták a tiltott folyadékot, a köznép felé eső oldalán betakarták a poharukat a tenyerükkel. A pezsgőről különben is az a hír a törökök közt, hogy az nem is igazi bor, mert pezseg. A próféta tehát nem tiltja.

Nagy ebéd volt, nagyon nagy ebéd. A tisztak velünk magyarokkal különösen szívesen bántak. Hát bizony délután 4 óra lett, mire a feketekávéi is bekaptuk. A miniszter azonban pontos ember volt.:

– Kocsira urak, kocsira. Megyünk a nép-ünnepre!

Hatalmasan jóllakva és kissé vidám fejjel érkeztünk ki a mezőre. Ott már a Kelet minden színe ragyogott. Turbánok, fezek, selyemkaftánok, aranyos mellények, keleti díszben ékes devojkák, tánc, játék, kiabálás, zsivió, csókjasa! A középén nagy tűz égett. Abban kecskegödölyéket sütöttek nyáron. *Jaracnak* ilyenkor okvetlenül kell lennie, mint nálunk sült ökörnek. A balkánbeli regősök a tűz mellett Kraljevicse Marko történetét muzsikálva mesélték.

Az alkirálynak pompás nyitott sátra volt. Úgy esett, hogy éppen velem beszélgetett, amikor – ősi szokás szerint – két díszbe öltözött mohamedán legény egy óriási nagy tepsin odahozta az első frissen sült jaracot. Utánuk két szerb legény a hozzávaló fehér kenyeret. Megbecsülték az alkirályt azzal, hogy őt kínálták meg legelőbb, Vele persze engem is.

Amikor behozták, már a szagától is majd hogy hányat nem estem. Ilyen ebéd és feketekávé után nyáron sült jaracot!

Hozzá még a zsír is csak úgy csöpögött a forró peccsenyéről, amelynek a feje is megvolt és bánatosan tekintett felénk:

– Nézzétek, gyaurok! Ti ma milyen jól ebédeltetek, én pedig ezalatt erre a sorsra jutottam!

Kétségbeesve szóltam oda, persze magyarul, a miniszternek:

– Szent Isten! Most én ezzel mit csináljak?

Kállay imponáló nyugalommal válaszolt a bajsza alatt:

– Csak vágjon le a combjából egy jó darabot és kebelezz be. A népet tiszteljük meg veled.

Előbb ő vágott. Utána én. Megfűjtam a zsíros gödölyepeccsenyét és bekaptam. Hihetetlen émelység lepett meg. Szerettem volna nyomban kifordítani, de nem mertem. A nép a szájunkra nézett. Forgattam jobbra, forgattam balra. Kállayra néztem, hogy adjon valami jó tanácsot. A fejem szédült és a gyomromban a pompás tisztiebéd tiltakozott:

– Be ne ereszd ide közénk azt a nyomorult fiakecskét, mert kidobjuk!

Kállay pedig szemmeláthatólag gyönyörrel falta a zsíros peccsenyét. A szemei szinte

ragyogtak az élvezettől. A nép a sátor előtt kidülledt szemekkel bámulta őt és nagyon meg volt tisztelve, hogy az ő alkirálya milyen jóízűen eszi a jaracot.

Nem bírtam tovább szó nélkül:

– És önnek kegyelmes uram csakugyan olyan jól esik az a jarac?

Az alkirály a legkedvesebb mosolyával és a legzengzetesebb magyar nyelven válaszolt:

– A hivatalommal jár! Hogy ütne bele az istennyila minden jaracba, aki a világon van. Csak nyelje le ön is, ha már belejutott. Ha eltalálnék ájulni, támogasson meg kérem még jókor, hogy észre ne vegyék!

Én hősiezen elfordultam a sátor szöglete felé, kint pedig zúgott a nép: Zsivió, csokjasa!

Az alkirály komoly fönséggel emelte meg kalapját és a bajsza alatt odaszólt hozzám:

– Él még?

Egy kis hal legendája.

Boldogemlékű Egán Edéről, a szerencsétlen véget ért rutén kormánybiztosról van szó, akinek élete végét, a kilencvenes években, sok minden elkeserítette. Hogy nagy antiszemita hírébe keveredett, inkább a helyzete volt az oka, mint az érzülete. *Sunt lacrymae rerum.*

De hát ez a híre megvolt, kivált Beregben. Miért, miért nem, az nem tartozik ide. A valóság az, hogy azok közt, akiket a segélyakcióval támogatott, izraelita vallású polgárok is voltak. Erre persze azt mondták, hogy ezeket *mutatónak* tartja.

A vereckei szoros előtt, ott, ahol a Latorca összeszorul és ma a millenniumi tábla áll, mely a honszerző magyarok útját jelöli meg, van egy kis útszéli vendéglő. Kellemes hely. Mink is megpihentünk ott egyszer ebédelni. A vendéglős izraelita ember, akivel Egán szívesen elbeszélgetett, ha arra megfordult, mivel okos embernek tartotta és máskülönben sem lehetett ellene semmi panasza.

Egy estefelé Egán megint ott állott meg vacsorázni. Mert tudvalevő dolog, hogy a kormánybiztos mindent a maga szemével szeretett látni és így örökké járt-kelt.

Az sem mese, hanem valóság, hogy mielőtt hivatalát elfoglalta volna, mézároslegénynek öltözve és marha után tudakozódva járta be a Beszkidek mind a két oldalát. A galíciáit is, hogy az emberekkel és a viszonyokkal közvetlenül megismerkedjék.

Hát akkor este ott szállott meg a vereckei szoros előtt és kérdezi a vendéglőst:

– No Rosenfeld úr (lehet, hogy nem is ez volt a neve), mi az újság errefelé?

– Nincs semmi nagyságos uram! Csak éppen az a baj, hogy nagy az antiszemitizmus.

Egán szóba ereszkedett vele. Megmagyarázta a dolgokat. Hogy ő csak igazságos akar lenni. Az izraeliták is egyenlők előtte a többivel. Aki megérdemli, vallására való tekintet nélkül részesül minden jóban. De aki nem érdemli meg, annál is mindegy a vallás. Lám, neki vannak izraelita pártfogoltjai is. Neki az mindegy. Ő jól bánik az izraelitákkal is. És a többi.

A vendéglős csak hunyorgatott a sunyi szemével. Aztán odamutatott a Latorca vizére:

– Látja nagyságos úr azt a szép kis halacska a vízben?

Nézegették egy darabig, végre Egán is meglátta.

– No látom! Hát mit akar vele?

– Hát kérem, ha ezt a halacska kifogom a vízből és ideteszem a tenyeremre és azt mondom neki: »Jaj, de szép kis halacska, de kedves kis halacska; gyere ide kis halacska« és elkezdem simogatni, hogy milyen szép kis halacska. . .

– No és aztán.

– Hát akkor, kérem alássan, mindenki azt fogja mondani, hogy én jószívű ember vagyok és szeretem a szép kis halacska, hanem a halacska, az megdöglik.

Már káromkodnak.

Az 1896. évi millenniumi emlékek fölállítása közelebbi érintkezésbe hozott Firczák Gyula

gőr. kath. püspökünkkel, aki élénk résztvett az akkori felsővidéki hazafias mozgalmakban.

Arról volt szó köztünk, hogy a hazafiasán érző beregi ruthéneket kivonjuk a nemzetiségi izgatások köréből és nyomorult sorsukból felsegítsük. A kérdés forgópontja b. Schönborn-Buchheim Ervin főúrunk volt, az egykori Rákóczi-javak nagy részének tulajdonosa, aki magyarul ugyan nem tudott, de máskülönben sok hazafias jóindulatot mutatott.

Tudakoltam az érdeemes püspöktől, hogyan állunk ezzel a főúrral?

A püspök szelíden mosolygott:

– Azt csak bízza rám. Derék, jó hazafi az; sokszor tapasztaltam.

– Ugyan? De mikor magyarul nem tud; hogyan fog ez minket: támogatni és a népnek példát adni?

Hiszen ott vannak a fiai, kérem.

No és azok?

Azok? Debrecenben, meg Szegeden nevelteti őket. Két hete beszéltem velük, amikor hazajöttek a vakációra. Kérem, ha ön azokat hallotta volna! Olyan szépen, kereken tudnak azok magyarul káromkodni, hogy az embernek a szíve is repes örömeiben, ha hallja.

Meg kell jegyezni, hogy ezt a derék és nemesszívű püspököt egy darabig olyan hazaáruló-forma pánszlávnak pellengérezték ki némely újságok.

Keleti varázslat.

Beöthy Aldsi mesélte azt is, hogy . . . elmondjam, ne mondjam? Eh, elmondom.

Mesélte, hogy fiatalabb korában erős szobrászati hajlamai voltak. Ez volt az oka, hogy az uszodában egy fűrólyuk erejéig megvesztegette a szolgát és a lyukon át a *másik* uszoda medencéjében is tehetett olykor némi-nemű plasztikai tanulmányokat.

Tapasztalatait azonban nagy kárára a művészetnek nem a szobrászat, hanem a szalón-élet terén értékesítette.

Éppen akkortáiban térvén meg Konstantinápolyból, valami kis ezüstszelencében titokszerű illatos kenőcsöt mutogatott. Mi az, mi az?

Hát kérem ez valami titokteljes indiai kenőcs. Egy jámbor dervistől vásároltam; egész vagyonba került. De ha ezzel megkenem a szemem, mindenem keresztül látok. De mindenem. Bocsánat, még a ruhán is.

Az asszonyok föl kacagtak és csúfolódtak vele. De ő komolyan folytatta:

– Nem hiszik? Megengedik, hogy bebizonyítsam?

– Ej, hogyne engednék. De ha belesül, mehet azonnal vissza Szamarkandba!

– Jó, megyek. A holnap reggeli gyorsvonattal indulok. No lássuk.

– Ezzel megkente a szemét az illatos keleti kenőccsel és vágott hozzá keleti ábrázatukat.

– No lássuk. Íme Kornélia ő nagyságának éppen a bal térdén, kissé a jobboldalon egy búzaszem nagyságú pompás kis lencsécskéje van . . .

Általános elszörnyedés.

– Az Isten szerelmére! Ez csoda. Hát csakugyan látja?

– Hogyne látnám? Alice ő méltóságának pedig (ez akkor divatos név volt) ellenkezőleg: a jobb lábán a boka fölött mintegy arasszal, kettő is van egymás mellett. . . de szépek!

– Igaz, igaz!

Iszonyú fölzúdulás volt. A hölgyek két kezükkel befödtek az arcukat és szanaszét szaladtak . . . csak a legszebbek maradtak ott tovább tudakozódni.

Miért áll Werbőczy szobra?

Az 1896. évi híres nemzetcsillapító tíz szobor közül az egyik Werbőczy István szobra, a nagy magyar jogtudósé. Ott áll a kőbefaragott jeles jogtudós-olygarcha a király bérpalotája előtt, délcegen. Mellette három nagy könyv, a kezében pecsétetes diploma. A baloldalán kard.

A feje remekbe készült. Donath mesternek különösen szívéhez volt nőve ennek a szobornak a terve. Előre is mondta:

– Megmutogatnom akari nekteknek, hogy mi volt az a sogenannt Werbetzy, nemzet magyarnak! Ülni fogja örökkön örökké és nem állja föl, ha ágyuk dörgedeznek is . . . bum, bum! A juristnak nem szabadja félni. Deák Ferenc sem félté magának.

Hja ülni! A szoborbizottságnak – akkor még Podmaniczky Frigyes báró volt az élén – sehogy se ment a fejébe, hogy már megint üljön egy új szobor. Hát nem elegen ülnek már? Deák, Arany, Vörösmarty, Erzsébet királyné, Veress Pálné, Anonymus.

Elővették Donath mestert és puhították, hogy ne üljön, hanem álljon a szobor. A mester feldühödött:

– Nem állja! a filiszter állja, a börziáner állja, a csaposlegény állja. Tudós az ülje. Muszájn!

Nem bírtak a művésszel sehogyan. Mintákat is állítottak a szűk térre. Magyarázták még azt is, hogy csupa magas királyi meg főhercegi paloták állanak körül. Hogyan ülhet ebben a mindenképpen magas környezetben egy – köznemes. A művész dühöngött:

– Was Loyalität. Er war ja kein Lakey ! Éppenséggel muszájn neki ülni ezért is. Ha nem tetszeni így az Excellenceknek, van nekem otthon egy nagy kalapácsod. Majd azzal tanítok meg neki állni. Sajnállok, de szétverek neki a fejem.

Hasztalan volt minden. A mester nem engedett. Lehet is, hogy neki volt igazsága. Inkább Werbőczy ült volna és Vörösmarty állana.

A konfliktust bejelentették Széli Kálmán miniszterelnöknek, aki szintén azon a nézetten volt, hogy Werbőczy álljon. De ő is éppen olyan jól tudta, hogy Donathnak kemény a feje. No mindegy.

Küldjétek csak ide a mestert, majd leveszem én a lábáról.

A mester meg is jelent. Persze a műterem tele agyagját is magával hozta siettében a kabátján.

A miniszterelnök minden kapacitáló képességét fölhasználta. Ettől a képességtől már a legkeményebb osztrák miniszterek is megszédültek, Donath azonban csak azt mondta rá:

Én ezeket mind nem megtudok magamnak érteni, de a Werbőczynek muszájn ülni. A tripartitumos magyar nem deklamálhatja piacnak, mint egy Komödiant!

A miniszterelnök megfogta a mester kabátján a gombot és jól megrázta:

– Tudja mit barátom? Nekem is vannak olykor művészi ötleteim. Egyezünk ki. Maga kap a szoborért újabb négyezer forintot, Werbőczy pedig állani fog.

A művész sértődötten lépett hátra:

– És eztetet Excellenciád művészi ötletnek megnevezi?! Hiszen ez megvan egy infám erőszak, egy Gewalt, első rangos. Gewalt ist Gewalt! Nekemnek nincs sem ágyúja, sem Manlicher, sem bajonett. . . Én aláfekszem az erőszaknak. Megmondok Werbőczynek is, szegénynek, hogy muszáj neki állani. Oh a szegény, a szegény, hogyan fogja magát búsulni, de parancs megvan parancs!

Ezzel Werbőczy sorsa is meg volt pecsételve. Most ott áll a király háza előtt és állva is dicséri a mestert.

A nagy író.

Még egy Mikszáth-eset.

Vágujuk ki egészen világosan, hogy Magyarországon ma kétféle irodalom van, hiszen aki megfigyeli, úgylátja.

Az első fajta a haza földjéből nő ki, mint a búza, a rozmaring, vagy a napraforgó. Vagy mint a pásztorgyerek tilinkója. Vagy – nem bánom – mint a fűzfasíp.

Ez az irodalom alkut nem ismerő makacssággal ragaszkodik a magyar élethez. Alakjai magyarok. Sebaj, ha paraszt, ha gentry, főúr, kispolgár, béres vagy kocsis az az alak. Csak

magyar legyen, magyarul gondolkozzon, magyarul beszéljen (hej, hej!), magyarul cselekedjen. Itt éljen köztünk. Ismerjük. Tudjuk, hogy mi az értelme az életének. És akármilyen picike, mégis részecskéje legyen ennek a mi magában is megálló világunknak.

A másik irodalom csak bravúros művészet. Olykor bűvészet. Sokszor elmebeli és szívbéli zsonglórség. Vajmi gyakran csepű-rágás. Alakjai olyanok, mint a divatlapokból kivágott képek. Érdekesekek, szépek is, de egyformák. Vagy mint a sakkfigurák. Mesésen érdekes partikat lehet velük játszani, de azért például Parisban, Amsterdamban, Londonban, Kopenhágában, Berlinben és Bécsben is csak ugyanolyanok.

Nincs magyar levegőjük, annál kevésbé van magyar jellemük. Amit gondolnak, beszélnek és cselekszenek (közönségesen házasságtörést szoktak csinálni), fölötte érdekes. Leköti az ember figyelmét. Nyelvük is csillog, mint a briliáns, de ha az egész művet megkopogtatja az ember: fahangot ad. Nincs bennük magyar élet. Magyarul vannak írva (néha jól is), de nem magyarok. Németül, franciául, angolul, svédül, dánul éppen olyanok lennének. Világcikkek. Mindenkinek tetszenének és mindenki elfelejtené őket egy nap alatt.

Az irodalmi világban állandó beszéd tárgya ez a két irány. Az írók sokat vitatkoznak és veszekszenek miatta, de nagy kár, hogy Gyulai Pál óta a kritika nem igen foglalkozik vele.

Mert ennek a két iránynak nyilvánosan, a nagy művelt közönség előtt kellene összeverekedni. És nyílt háborúban kellene kiküzdenie a jövőt. Éppen úgy, mint ahogy ez a filozófia terén történik. . .

Egyszer a nagy palóc előtt nagyon dicséi ték egyik jeles írónkat, akinek nagy tehetségéhez semmi kétség sem fér. Csakhogy ez az író idegen, egyforma levegőben szokott írni és alakjai ép *úgy* lehettek volna franciák, mint németek. Csak éppen magyarok nem.

A nagy palóc türelemmel pislogott a magasztalások alatt és olykor helyeslőleg integetett.

A dicsőítő úr ettől azután nagyon is nekibátorodott:

No látjátok: Mikszáth is igazat ad nekünk!

A nagy palóc egyet hunyorított a balszeme külső szögletével:

Hát persze hogy persze. Óriási tehetségű, nagy író az! Csak az a kár, hogy mindig olyan rossz dolgokat szokott írni.

Megevett gyár.

Az egyik nagy magyar városban erősen fejlesztették az ipart. Amikor már a hozzá való állami segítséget, a nagyot, szintén biztosították, tőke után mentek Berlinbe.

A német tőke pedig szívesen jön, hacsak bizonyos a nyereség. Ezt különben minden tőke így csinálja.

Egy kiváló berlini bankház érdeklődését nyerték meg a dolog iránt és az egyik főnökét meg is bízta a személyes nyomozással. Textiliparról volt szó, a legfontosabbról. Helyet, körülményeket, embereket és dolgokat meg kell nézni jól, mielőtt a nagy tőke belefekszik valamibe.

A német bankár pontosan megtelegrafálta, hogy ezen és ezen a napon délelőtt tíz órakor érkezik meg.

Illően kellett fogadni a »nagy marhát«, amint ezt bizalmas körben mondani szoktuk. A jövőbeli gyár-részvénytársaság jövőbeli elnöke fogadta. Jónévű földbirtokos és takarékpénztári igazgató.

A torokhangon gurgulázó berlini úr pontosan meg is érkezett. Pompás déjeune! várta az elnöknél. A háziasszony föllobogózva, teljes díszben. Déjeuner után vizittek. Jövőbeli vezérigazgató, igazgatók, főtitkár, titkár, jogtanácsos stb.

Dél lett. Következeti mindjárt a nagy ebéd. Az egész társaság hivatalos volt. Tizenkét fogás. Ami jót a magyar éghajlat terem: bőven. Toasztok persze. Politika, adomák stb.

Délután négy óra felé egyszerre csak a józan német kiveszi az ezüst zsebóráját:

– Ugyan kérem, mikor indul a legközelebbi vonat innen Berlin felé.

- Öt óra negyven perckor, Budapesten át. De miért méltóztatik kérdezni?
Azért, mert azzal utazom vissza.
 - ???!
 - Igen. Nekem kérem sok a dolgom. Úgy számítottam, hogy néhány óra alatt megtudom a tudnivalókat s még az éjjel visszafelé utazom. Nálunk kérem az idő pénz.
 - De hiszen uraságod még a jövődöbéli gyár helyét sem tekintette meg!
 - Ez most már mindegy. Egészen fölösleges is. Látják az urak, mink németek mindenre figyelünk. Most én délelött tíz órától délután négyig semmit sem láttam és semmit sem hallottam önöktől, ami az üzletet illeti, amit pedig önök közgazdasági szempontból oly igen fontosnak tartanak. Már pedig az olyan helyen, ahol ez megtörténhet, ott a pénzünk már nincs jól elhelyezve...
- A német pakolt és elutazott az öt óra negyven perces vonattal Berlinbe.

Fenyegetés.

Volt nekünk egy csendes egyházi humanistánk is itt Budapesten, Isten nyugasztalja. Sehwendtner apát volt a neve. Belvárosi plébános volt. Szelíd jó ember, aki sok görbe dolgot igazított el egy-egy mosollyal:

Et amara lento temperat risu,
Nihil est ab omni parte beatum!

Ezt Horatius mondja és azt jelenti, hogy a bölcs ember a dolgok keserűségét szelíd mosollyal mérsékli; mert senki sem lehel mindenben boldog!

Ez volt az ő vezérsillaga is.

Még 1894 előtt úgy volt, hogy a katolikus plébánosok reverzális nélkül is összeadták a vegyes párokat, de a kánon szerint csak akkor, ha máskülönben az egyháznak világos haszna volt belőle (evidens utilitas) vagy a katolikus fél fenyegetőzött valamivel (urgens necessitas), amivel az egyháznak árthat.

Egyszer egy előkelő vegyes pár jelentkezett nála, mind a kettő közeli jó ismerősöm. A vőlegény lutheránus volt, a menyasszony katolikus.

Az öreg szívesen fogadta őket s végül szokás szerint elibük tette a reverzalist aláírás végett, hogy valamennyi gyermeküket a katolikus vallásban fogják nevelni.

A vőlegény pedig ezt mondta:

– Ezt nem tehetjük, mivel úgy vagyunk megállapodva, hogy jövőbéli gyermekeink vallását a törvény döntse el. Az apát vállat vont:

Akkor sajnálom. Igazán sajnálom . . .

Én is, – mondja a vőlegény – mivel 20 körmőci aranyat szántam az esküvőre és most ezt már az evangélikus papnak kell adnom!

A jólelkű apát csodálkozó szemeket vetett rá és finoman mosolygott:

Ez hát világos fenyegetés Í

..... Ha annak méltóztatik venni, akkor az.

No ha ön a vallást fenyegeti: az már más. Akkor segíthetek. Jöjjenek el holnap délután öt órakor!

Másnap már megvolt a távirati fölmentés a »fenyegetés« címén és az esküvő fényesen végbement a katolikus templomban.

Régi és új emberek.

A jó öreg Wenzel Gusztáv professzor különös ember volt. A szigorlati delinquenseket rendszeren a nevükről vagy lakóhelyükről vett témákkal nyomorította meg. Olyanokkal,

amelyekre a többi egyetemi professzor is önfeledten figyelt, mivel az öreg, ha egyszer nekiereszkedett, csak úgy öntötte magából a tudós hungaricumokat. Nem is volt ő országgyűlési képviselő soha. Egyszer egy Sziráky nevű jelölt ült előtte. Az öreg a jelölt neve után indult:

– Sziráky . . . Sziráky! Nagy család, régi család. Amice, magának mint Szirákynak ismernie kell II. Endrének ezt a dekrétumát ... és következtek a tudásra leglehetősebb történeti források.

Szegény Sziráky bele is bukott. Az öreg úr dühös volt, hogy egy Sziráky ne tudja azt, ami a családjával összefügg. Kifelé menőben meg is mondta: – Amice, ha maga idejön, akkor legalább a családjá múltját ismerje.

– De nagyságos úr (Wenzel nem érte meg a méltóságos korszakot), hiszen engem ezelőtt Sommernek, hívtak!

– Sommernek! Szerencsétlen fiatalember. Hát akkor miért buktattam meg én magát!? De ezt olyan jó lélekkel mondotta, hogy még Sziráky is nevetett hozzá.

Wahrmann jövendő.

Olyantól tudom, aki ott volt.

Az 1873-ik évben is tele volt Panamákkal a levegő. De azoknak akkor még nein volt olyan, szép nevük. Egyszerűen »lopásoknak« hívták, ami még kőkorszakbeli elnevezés volt.

A Deák-korszak már alkonyodott. Az alkotmány mézes esztendei megsavanyodtak. A nemzetközi piacon a Krach előszelét lehetett érezni. Az országban dúlt a szabad uzsora. A föld mozgott. Az ország maga is uzsorakölcsönökből élt, de a vasútépítésnél »mindenféle« dühöngött. A képviselőház tanácskozása merő gyanúsításokból állott.

Szóval kutya idők voltak. Aki nálunk a *hetvenes évek* történetét egyszer meg fogja írni, azzal fogja végezni, hogy ennek a mi nemzetünknek csakugyan van külön Gondviselése.

Egy csomó aggódó képviselő a késő esti órákig nyugtalankodott a deák-párti klubban. Tele voltak félelemmel és aggodalommal. Mi lesz az országból, ha ez így megy tovább? Mert akkor még voltak olyan bölények is, akik igazán tudtak aggódni.

A társaság együtt ment azután az »Istvánéba vacsorázni, de útközben még mindig az ország vagyonában történt harácsolásokról és az öldöklő gyanúkról beszélgettek.

Wahrmann Móric is velük volt, aki mint pénzember többet látott a többenél, de ő is tele volt nyugtalansággal.

Az egyik öreg képviselő, aki a »nagy kort« még közről látta, elkeseredve sóhajtott föl:

– Édes istenem; ilyen időkről fogalmunk sem volt nekünk *akkor*. Csak azt szeretném még tudni halálom előtt, hogy ugyan *utánunk* is így fog-e menni minden? Akkor is meglesznek-e ezek a harácsolások, lopások, províziók, meg mindenfélék. Nem; nem hihetem.

Wahrmann Móric megállt.

– Hát tudod mit? Én fiatalabb vagyok náladnál, de ezekből a dolgokból többet láttam, és tudom, amit tudok. Nohát, az utánunk következő nemzedék ki fog minket nevetni, hogy milyen tudatlan, naiv szamarak voltunk mi ebben a korban.

Ha valakinek kedve tartja, hát nevéssen.

Három főispán.

Csemegi Károly mint államtitkár újabb kori tudásánál és meglehetősen zord magatartásánál fogva is, erősebb volt mint a miniszter¹, Panier Tivadar, aki puha, opportunus ember vala és így hamar a nyakára nőttek. Gyöngeségeit sokszor fordította jobbra tudós államtitkára. Ehhez képest a kis és nagy protekciókkal mindenki egyenesen az államtitkárhoz fordult. Még a főispánok is, ami pedig nagy becsület.

Beállít egy szép délelőtt hozzá egyszerre három erdélyi főispán, akiket mindjárt ezzel is

fogadott:

No, ti bizonyosan valami rosszat hoztok, mert a szerencsétlenségről van megírva, hogy az nem szokott egyedül járni.

Valósággal azt is hoztak. Egy királyi törvényszéki bírót akartak egyértelműleg kineveztetni táblai bíróvá. Nagyon is dicsérték egy állító-helyükben, hogy milyen tudós jogász, milyen becsületes, feddhetlen bíró, milyen judíciuma van, milyen kedvelt ember és más mindenféle.

Csemegi nem volt képmutató, sőt még csak kellemes ember sem, mindjárt ki is fakadt:

Nekem mondjátok!? Hiszen ismerem jól minden dolgát. Csak azt csodálom, hogy nem magában bízik, hanem a Főispánokban. Hát persze, hogy ki fogjuk nevezni!

A három főispán nagy örömet mutatott és általános hálálkodás közt távozott az államtitkártól. Ez pedig nem győzött azon csodálkozni, hogy mi a macskát protegálnak ezek ilyen tömegesen egy feltétlenül érdemes emberen? Dehát előfordulhat ilyen is.

Elmúlt vagy tíz perc. A szolga megint bejön és megint bejelenti az egyik főispánt; azt, aki a legtöbb jót tudta mondani a pártfogoltjáról:

– Kérlek alássan, méltóságos uram, egy kis bizalmas reparációm volna. Az előbb a másik kettő miatt nem tehettem, mert kötve voltam hozzájuk, de most arra kéllek, hogy a protegémat *ne* neveztesd ki. Nem arra való ember. Kevés tudománya és rossz judíciuma van. Nem is népszerű. Sok kellemetlenséget csinált a vármegyében. Ami a többit illeti, azt mondják adóssága is van. Szóval nem arra való. Valaki mást kellene helyébe, például ezt . . .

Az államtitkár összeráncolt szemöldökkel hallgatta, de hát az ilyenekre csak azt lehet mondani az elővigyázatos embernek, hogy hm, hm; majd megvizsgálatom, majd meglátjuk, majd megbeszélem ő excellenciájával, neked pedig mindenesetre köszönöm.

Elment. Néhány perc múlva a szolga megint jelenti, de már most a másik főispánt. Mintha csak ezt a szerepet is összetanulták volna. A másik is azt mondta bizalmasan, mint az első. Visszaszívta a protekciót és mást ajánlott.

Néhány perc múlva a szolga jelenti a harmadikat is. Az államtitkár ezt már mosolyogva fogadta:

– Szervusz! Látom a szemedből, hogy mit akarsz mondani. Hogy visszaszívod a protekciót. A pártfogoltad gyöngye jogász; rossz judíciuma van; nem is népszerű ember; sok bajt csinált, azt mondják adóssága is van. Hát ki az igazi jelölted?

A főispán elhült. Az államtitkár ugyan ő is nagy tudósnak ismerte, de ilyen nagynak még sem. Hát kipakolt ő is bizalommal.

Amikor elment, az államtitkár összecsapta s azután a homlokára szorította a két kezét. És kiforszírozta a miniszternél, hogy mégis azt az elsőt nevezzék ki, akit mind a hárman együtt ajánlottak.

Otthon persze egyik főispán se merte rosszalni a kinevezést.

A törvény nevében.

A régi vármegye embereiről sok rosszat lehet olvasni az írásokban. De azok a valóságban nem voltak olyan rosszak. Az ő kezükben a törvény kardja nem volt még olyan merev, mint a modern jogászokéban, hanem hajlékonyabb. A karjuk meg éppen sókkal hajlékonyabb. Az ő vágásuk tehát jobban odatalált, ahova kellett. És nem is vágtak nagyobb sebet, mint ahogyan éppen okvetlenül kellett.

Aki megmaradt belőlük, most is olyan. Sokat kell tapasztalni a világban, amíg az ember belátja, hogy a *régi* sem volt olyan rossz, az *új* sem olyan jó, mint ahogyan mondják.

Ezt pedig egy derék főszolgabíró barátomról tudom legjobban, akivel egy óra folyás alatt úgy megbarátkoztam, mintha tulajdon édes testvérem lett volna. Pedig ő *régi* ember volt, én pedig *új*. És annak előtte sem láttuk egymást. Kevés embert tudtam rövid idő alatt ennyire megszeretni, holottan a gondolkozásunk annyira volt egymástól, mint teszem Peking Enyingtől.

Vicinális vasutat nyitottunk meg egyesült erővel a Bácskában Szabadka és Óbecse közt. Ebbel mindjárt ki lehet találni, hogy az egyik vasúti kocsiban jégbehűtött pezsgők és más hasonló jók utaztak velünk. A másik szalonkocsiban vidám vendégasztal körül folyt a barátság, a harmadikban pedig ferbliztek, még pedig nagyban.

Mink az asztal körül poharazván, beszélgettünk és időnkint egy-egy állomásnál, ahol a vonat megállott, kimentünk beszédeket hallgatni, mondani és éljenezni. Aztán barátokoztunk, beszélgettünk tovább. Olykor átnézegettünk a ferbliző kocsiba is, ahol minden új állomásnál emelték a *vízit* és örülten kezdtek *besszerelni*. Már egész halom bankjegy volt összedobálva a kasszába.

Legelőbb én sokaltam meg. Odaszólok a derék M. főszolgabírónak:

– Te, amazok odaát kutyául csinálják. Elkártyázzák az egész vasutat az utolsó állomásig.

Látom.

De ez nem elég. Tehetnél is valamit, mert szégyen ér bennünket. Neked van hatalmad hozzá. Éppen a te járásodban vagyunk. Tiltsd le azokat a bolondokat.

Egyet hunyorított a balszemével:

– Most nem lehet. Majd fölvirrad az igazság napja is.

Poharaztunk, adomáztunk és robogtunk tovább. A vonat nemsokára beért a zentai állomásra. Ezerszámra volt kint a nép. Gombostűt se lehetett volna a földre ejteni. A tűzoltók fújták a rezet, a zászlók lobogtak, a tömeg éljenzett, a városi főjegyző szónokolt.

De a ferbli-kocsiban folyt tovább a *gusztó* az asztalra fölhalmozott bankjegy-kazal fölött. Csak úgy gondolomra is fölül lehetett a kassza 500 forinton.

A főszolgabíró, éppen a legnagyobb szónoklat alatt, egyszerre csak megrántja a kabátomat:

– Most ide vigyázz, te tollrágó. Ilyet még nem ettél.

A szónoklat éppen a vége felé tartott: »Ennélfogva, szeretett polgártársaim, azt kívánom, hogy hazánk dicsőségére . . . «

Ebben a pillanatban a főbíró belépett velem a ferbliző kocsiba és tréfás, jovialis hangon rákiáltott a ferbliző urakra:

– *A törvény nevében!*

Azok oda se figyeltek neki. Ő azonban vaskos kezével egyetlen fogásra fölmarkolta az egész bankot az asztalról és abban a minutumban kidobta a nyitott kocsi-ablakon.

Odakint a szónoklat végével járó éljenzés összeolvadt a bankjegyeket kapkodó emberek zsvijával. Száz és száz kéz kapdosta a levegőben szállinkózó kisebb-nagyobb bankjegyeket. Nagy nevetés, majd egetverő éljenzés támadt... a vonat füttyült és mi kirobogtunk az állomásról. Még messziről is lehetett látni, hogyan osztozik a tömeg a bankon.

Ezzel az egy fogással el volt végezve minden. Eljárás, tárgyalás, bírság, elkobzás, irka-firka, föllebbezés.

A ferblis urakban különben volt annyi jóízlés, hogy egy kis mérgelődés után szépen letelepedtek a mi asztalunkhoz és kártyákat maguk dobálták ki az ablakon.

Semmiféle komoly zokszó nem esett a dolog miatt.

A hiénák.

Budapest életének egyik különössége az árverési hiénák intézménye. Aki nem ismeri őket, menjen el a járásbíróhoz. Ott tanyáznak. A köveket jól teleszórják nagy ezüst tallérokkal. De azokért nem jó lesz lehajolni.

Ebben a mi félorientális fővárosunkban a hiénák olyan pompásan tenyésznek, hogy egyszer már testületileg akartak újévkor a járásbíró előtt tisztelni, mint az igazságszolgáltatás »tényezői«. Nem is lenne rossz cím: m. kir. hiéna.

A járásbíró persze nem fogadta őket, sőt erősen pattogott. A hiénák azonban megmaradtak tovább is igazságszolgáltatási tényezőnek. Máig is azok.

Ezek a hiénák jobbra letört apró kereskedelmi existenciák, akiket az északi szél hoz

Budapestre. Nem szép és nem is kellemes emberek; hanem annál jobban vannak szervezve.

Kenyérkeresetük abból áll, hogy az árveréseknél tömegesen jelennek meg. A nem hozzájuk tartozó tisztességes vevőt lepocsékolják, a tyúkszemét legázolják, a kalapját behorpasztják, a kabátját véletlenül kiégetik szivarral. Ritka ember állja ki. Aki pedig mégis kiállja, annak a nyakára licitálnak közös erővel.

Finoman szólva, kartelben állanak egymással.

Hatalmuk oly nagy, hogy még a szokásos családi paklizásokat is a maguk kezében tartják. Ha például az após akarja megvenni tönkrement vejének a házi bútorait, az a hiénák nélkül nem megy. Ki kell velük alkudni a haszonban előre. Akkor ők veszik ínég és nyomban eladják az apósnak. Ez meg otthagyja a vejénél. A bíró előtt azután új pör esetében a hiénák esküsznek rá. Szinte egy sincs köztük, aki az esküformát könyv nélkül le ne tudná darálni. Ami egyébiránt nagy könnyebbség a bíróra nézve.

Amikor haszonra pályáznak, akkor együtt cselekszenek. Kimarják maguk közül azt, aki nem áll kötélnek, vagy külön »ideái« vannak. De ha nincs haszon, akkor csúnyán összevesznek maguk közt. A közös zsákmány persze megint összebékíti őket.

Aki nem tart velük, azt üldözik. Alkalmazottjait – mert van nekik ilyen is, megvesztegetik; ahol csak lehet, károsítják. Bismarck a németekre azt mondja, de rájuk még jobban illik, hogy »külön masíroznak,, de együtt ütköznek meg«.

Most jön az eset.

Egy alkalommal egyik tehetséges és jókedvű, de meglehetősen gyanús ábrázatú hírlapirodalmi humoristánkat csíptem meg azon, hogy pezsgőt iszik a vacsorájához:

– Hogyan; pezsgőt és te! Talán kiraboltál valakit?

– Nem én, de ma egészen véletlenül egy ötvenkoronáshoz jutottam a cifferblatom által. Sohasem tudtam, hogy anynyit ér az ábrázatom. Most azt tisztelem meg egy kis vacsorával.

– Hát hogyan történt?

– Megyek az utcán. Az egyik boltban nagy kiabálás van. Árvereztek. Nagy csoport hiéna dühöngött a boltban. No ezt megnézem. Csúnyául veszekedtek, sőt köpködtek is egymásra. A beszédjüket azonban nem értettem. Pár perc múlva hirtelen összebékültek és megindult az árverés. Kíváncsi voltam rá. Egyszerre csak odafordul hozzám egy rablógyilkos képű hiéna. Alighanem az ábrázatom keltett benne bizalmat. Rámszól:

– Hallja maga, úgy-e maga a Kohn Samu embere? Azé az akasztófára valóé, mi?

Gondoltam magamban, mit árt az Kohn Samunak vagy nekem, ha rámondom, bogy: igen. Legalább megtudok valamit. Hát rámondtam: *igen*.

Erre a kezembe nyomott valamit:

– Itt van, most pedig lóduljon innen, de tüstént.

Lódultam.

Odakünn láttam csak, hogy 50 koronát nyomott a kezembe. Bizonyosan azért volt, hogy ne licitáljak. Hát amint látod, nem is licitáltam. Becsületes keresmény.

Azzal jókedvvel öntött be magába egy pohár Mummot.

Vigyázni kell az asszonyokkal.

Egyik kitűnő író társam, – akit nemcsak az olvasó szeret, de én is, – priváthasználatra egész külön hitágazatokat dolgozott ki a fejében az asszonyokról.

No, az volna azután csak egy nagy »eset«, ha azt a dogmatikát kitalálná. Olyan szenzáció még nem volt a Kárpátoktól az Adriáig a honfoglalás óta.

Csak egy hitágazatot merek közölni belőle, íme:

»Az asszony hasonlít valamely csodálatos gőzkocsizhoz. Aki a gép fogantyúit ismeri, könnyen kezeli és nagyszerűen funkcionál a kezében. De vannak bizonyos fogantyúk, amelyekhez hozzányúlni nem szabad, mert azután a gépet nem lehet többet megállítani. A kisiklás egészen bizonyos.«

Ez a dogma. A példa itt következik.

Egyik képviselőtársunk (nagy társaság ez) a kerületével úgy bánt, mint a gazda a legkedvesebb gyümölcsfájával. Kényeztette, nyesegette, trágyáztatta, öntözgette. És iparkodott tőle távol tartani a kártékony madarakat.

Természetesen kiváltképpen a főbb embereinek a feleségére volt nagy gondja. Még a konyhaedényeket is ő rendelte meg Budapesten.

De tudnia kellett volna, hogy a ruha-kérdés már a főntemlített fogantyúk közé tartozik. Nem tudta.

Egyszer törzsfőnökénél ebédelvén, a női kalapokra fordult a beszéd. Hogy a vidéki városban milyen csúnyák és drágák a kalapok. A képviselő előzékenykedett:

– De hát akkor mire való vagyok én? Hiszen én ehhez is értek. Az ismerőseim mind dicsérik az ízlésemet. Küldök én nagysádnak Budapestről olyan kalapot, hogy egy hét múlva az egész járásban ki fog törni a sárgaság.

– Igazán!? No ez valóban kedves. De ne legyen nagyon drága.

– Például?

– Mondjuk, legfőlebb 30-40 korona. – Jó. Ezért már mesés kalapot tudok venni.

– Ah, valóban le fog kötelezni.

Ő nagysága repesett örömeiben. No, most lesz mit irigyelni a többinek!

A képviselő úr Budapestre érve, egyet gondolt magában. Miért ne kötelezze le ő törzsfőnökének a feleségét.

Vett tehát egy 200 koronás kalapot és beküldte 30 korona utánvétellel. A többit ráfizette. (No ezt jól csináltuk!) A törzsfőnökén persze megköszönte és megíratta a férjével, hogy a sárgaláz csakugyan kitört.

Egy hét múlva azonban maga a képviselő esett sárgaságba, sőt talán zöltségbe. A hány kalapviselő úri asszony volt a járásban, mind levelet íratott neki a férjével, hogy éppen olyan 30 koronás kalapot küldessen neki is, amilyent a törzsfőnökén ő nagyságának küldetett.

Ki kellett izzadni vagy 2000 koronát. Még ennél is szörnyűbb volt az, hogy amikor leutazott megnézni a kolosszális hatást, valamennyi asszony fintorgatta az orrát; legjobban a törzsfőnökén:

– Hiszen szépnek szép; hanem ez meg az . . .

Mindegyik talált benne valami hibát, de mind a másokéről látta.

A naiv olvasók kedvéért azt is hozzá kell tenni, hogy a képviselő a következő választáson fényesen megbukott.

Deák-adoma.

Ez is boldogult Csemegi Károly emlékei közül való. Maga beszélte el ezt is.

Az ország újjászervezésekor majdnem minden nevezetesebb ügyet megreferáltak a miniszterek Deák Ferencnek. Az igazságügyminiszteriumtól többnyire Csemegi tett kérdést az »öreg úrnál«.

Természetesen mély hódolattal viseltetett Deák iránt, de az öreg úr mindig úgy fordította a beszédet, hogy Csemegi hódolatának nem bírt kifejezést adni.

Egyszer egy nagyobb közjogi előterjesztésre, – a fiumei kérdésről volt szó, – az öreg úr röviden csak ennyit mondott:

- Én ezt nem így csinálnám. Csemegi kapott az alkalmon, hogy hódolatát kifejezze:

– Nem is lehet mindenki Deák Ferencz! Az öreg úr arca egyszerre elsötétedett.

Sűrű szemöldökeit összerántotta:

- Hallod, öcsém, az ilyeneket *én* nem szeretem . . .

Azonban mindjárt kiderült az arca és hozzátette:

– De jól teszed, ha másoknak ilyen szármarságokat mondasz . . .

Mibe kerül a becsület?

Istenben boldogult Csemegi Károly, a büntető-kódex nagynevű szerzője a szabadságharc után, – amelyben mint őrnagy szervezett egy nemzetőr-zászlóaljat, – fogoly gyanánt a budai Ferdinánd-kaszárnyába került. Betegségének és jóakaróinak köszönhetően, hogy nem került... följebb.

Kiszabadulva, ügyvéddé lett Aradon, a hol igen sok baja volt a császári hatóságokkal. De az elnyomatás évei neki is használtak, mint igen sok embernek. Nagy tudományát az ötvenes évek »csöndjében« szívtá magába. Népszerűsége is terjedt.

Később, mint tudva van, az alkotmány helyreállítása után az igazságügyminisztériumba lépett, mint titkár. Azután a kódexet megcsinálta. Államtitkárrá és európai hírű tudóssá lett.

Sovány nyugdíjban, egyszerű ember gyanánt halt meg, mint annyian ama nagy kor gyermekei közül, akik még nem értették a vagyonszínalás mesterségét. Bár némely más dolgokat jól tudtak.

Már mint cúriai tanácselnökhöz beállított egyszer hozzá egy régi aradi kereskedő-kliense. Csak úgy becsület okából. Lehet, hogy egykori ügyvédjének a dicsőségében is sütkérezni akart egy kicsit.

Beszélgetés közben a vendég egyszer sunyi pillantás kíséretében ezzel a kérdéssel fordul a tudós bíróhoz:

– És hol vannak excellenciádnak a házai?

– A házaim??

– Igen, igen. Bizonyosan szerzett már egy-két házat, például az Andrássy-úton?

– Az ördögöt szereztem. Hiszen mindig állami alkalmazott voltam. A fizetésem pedig kellett magamra és a családomra. A könyvtáramon kívül egyáltalán nincs semmim.

A régi kliens nagy szemeket meresztett. Azután elismerő mosolyra derült ki az arca és ósdi gyöngédséggel megveregette Csemegi vállát:

– Hja, hja! Persze. Tudom. Becsületesnek maradni... jaj . . . az sok pénzbe kerül!

Az ég felé fordította a szemét, hogy ezzel is mutassa, milyen sok pénzbe kerül.

A máramarosi arany.

Máramarosról az a hír van olykor, hogy ott még sok aranyat lehetne bányászni, ha volna hozzávaló pénz.

A kilencvenes években alakult is egy nagyobb aranybánya-konzorcium Parisban. A legnagyobb francia szakértőt hozták magukkal Máramarosba, hogy adjon véleményt, mielőtt a milliókat befektetik.

A francia mérnök, amikor a vasúton az arany vidékre utaztak, kinézett az ablakon. Érdeklődéssel tanulmányozta a kaftános, pájeszes, több mint keleti alakokat.

Azután visszaült a helyére és ezzel a kijelentéssel lepte meg a reményektől dagadó pénztársaságot:

– Ah, most már bizonyosan tudom, hogy ezen a vidéken nincs semmiféle arany.

Öt pár kérdő szem meredt rá:

De honnan tudja ön, mérnök úr? A francia elnevette magát:

– No, nézzék csak ezeket a kaftános embereket. Ha itt arany lenne, ezek azt már rég kikaparták volna!

Nem is lett semmi az aranybányából.

A hallgatás arany.

A »szebb idők« egyik nagyon tiszteletreméltó alakjáról, Szontágh Pálról van szó, aki Deák Ferencnek abban is követője vala, hogy 1867 után nem lett belőle miniszter.

Úgy szerette mindenki, hogy nem jutott senkinek az eszébe, amikor a tárcákat osztogatták.

Pedig érdemes lett volna rá és mint képviselő, sok tárcaosztogatást megért.

Megérte azt is, hogy az egyik keresztfia: Szemere Attila később képviselőtársává lett. De már akkor az öreg úr filozófiai állásponton állott és nem is jutott eszébe semmiféle miniszterség többé.

Hogy a fiatalember mégis többre vigye, a vén sas tanítgatta egy darabig röpülni, szabad óráiban.

– Bizony édes fiam, beszélni is kelt tudni, de hallgatni még jobban. Olyankor kell pedig legjobban hallgatni tudni, amikor legjobban esne a beszéd. Ha a nyelvednek nem tudsz parancsolni, sohasem lesz belőled miniszter. Látod, én beszélni, azt mindig tudtam, de hallgatni már nem tudtam. Azért. . .

– Úgy-e, – vág közbe az ifjú sas azért nem lett miniszter a kedves bátyámból?

A vén sas összehúzta a sűrű szemöldökét:

– Te számár! Nem lesz belőled soha semmi! Lásd, ezt már nem lett volna szabad kérdezni.

A hajtű.

Egyházi eset, de egészen ártatlan. Különben nem mesélte volna el nekem az egyik gyermekkori pajtásom. Még pedig úgy, hogy szokása szerint, ha jót mond, mind a két kezét pápai prelátusi övébe sülyeszti.

Következőképen mesélte:

A káplálynak a falun nincs jó dolga. Nem az, hogy aszkéta-életet kell élnie, hanem az, hogy még azon felül is mindenki csak rá hegyezi a fogát.

Nincs az a káplányi ártatlanság, amibe bele ne kötözködne a sanda gyanú. Szinte még a minisztereknek is jobb dolguk van; az igaz, hogy nem sokkal.

Én például tudományokkal foglalkoztam és mellé pipáltam. Pipaszurkálónak mindenfélét szoktam használni. Például bicskát, villát, irónt. . . olykor hajtút is. Ahogy a kezembe került.

Egyszer csak észrevettem, hogy a főtisztelendő plébános úr köhécselni kezd az ebédnél, vacsoránál. És mindenféle homályos célzásokat tesz:

– Hm, hm ... nagy Gergely pápa óta...

Majd megint:

– Hm, hm; a cölibátust nem hiába találták ám ki. De azt a mai káplányok már nem tudják

...

Vagy így:

..... Ne higyeje, amice, hogy én hiszek a maga szemforgatásának. Jegyezze meg, hogy maga a huszonnyolcadik káplány a paróchián. Ismerem én már magukat.

Egyszer mégis kifakadtam:

– De reverendissime, hát mii jelentsen ez? Mi panaszja van ellenem, hiszen úgy élek mint valami barát.

A plébános úr rám meresztette a szemit:

Mit? Még maga henceg. Julcsa, jöjjön csak be. (Bejött.) Mit talált maga a káplány úr divánján?

A Julcsa vinnyogott egy darabig. Aztán kibökte:

Egy hajtút, főtisztelendő úr. Kimehet. (Kiment.) Már most amice, csak jelentse ki bátran, hogy maga ilyen hajtűkkel szokta föltűzni a haját és véletlenül a maga hajából esett ki. Mi?

Megnézegettem a haj tűt, azután zsebrevágtam.

Bizony pedig ez az én hajtűm.

A reverendissime magánkívül volt boszúságában, de mivel tudtam, hogy az jót tesz az emésztésének, hát hagytam.

Azontúl nehéz élet volt a paróchián. Az öreg csak úgy beszélt velem, mint valami deficienssel. A püspök gyakran szóba jött.

Én azonban hallgattam. Amikor pedig legelőször bementem a városba, vettem öt tucat

ugyanolyan hajtút. Otthon pedig minden másod-harmadnap egyet-egyed rádobtam a díványra.

A Julcsa persze (irigy teremtés volt az istenadta) a hajtúket megtalálta és azon módon beszolgáltatva az öregnek. Két hét múlva már nem is beszélt, csak szuszogott és fűjt az öreg az ebédnél. És pingálta a nagy-pöcsétes leveleket órákhosszáig. Rám pedig leskelődtek minden oldalról, még éjjel is. Sőt akkor leginkább.

Végre megjött a főesperes. Igen össze volt húzva a szemöldöke és rám se hederített. Mindenekelőtt jól megebédeltünk. Akkor kiküldtek a szobámba. Onnan jól kivehettem, hogy most az egyszer kifogják a nyakamat tekerni istentelen, kicsapongó életem miatt. Már úgy is régen rászolgáltam. Hogy mivel, ma sem tudom.

A két főúr aztán egyenesen rámtört. A fő-esperes kijelentette, hogy az általam okozott óriási botrányt nem lehetén tovább tűrni, itt az ítélet napja.

Én megátalkodottan mosolyogtam a vádra.

– Egy szó sem igaz az egészből.

– Nem igaz?! Hát ez itt mi? He? Elibém öntötték a corpus delictiket. Vagy 15-20 darab hajtú az én divanomról. A fő-esperes apai szelídségre fordította:

– Ne tagadd, fiam; mert ezt nem is lehet tagadni. Ne terheld legalább a lelkedet hazugsággal, ha már . . .

– Hiszen nem is tagadom. Ezeket a hajtúket az én divanomról szedhették föl, meglehet. Én hajtúvel szoktam piszkálni a pipámat. Nagyságodnak is ajánlhatom.

– Per amorem Dei! Okos ember vagy fiam, de hazudsz.

– Nem én! Ehun van a többi is. Ezek közül való.

Kitálaltam elibük a maradékhajtúket.

Megnézték, csóválták a fejüket és nagyot nevettek.

Este pedig nagy vacsora volt. A főesperes megdicsért és sunyítva oda szólt hozzám:

– Geniális imposztor vagy. Hanem az az *első* hajtú, úgy-e, hm! Mi?

– A hagyomány úgy hozza magával, hogy ilyenkor a szegény ártatlan káplánynak diszkrét módon és alázatosan mosolyogni illik.

Bizay-adoma.

Bizayról, a »nemzet bárójáról« a hálátlan utókor már jóformán meg is felejtkezett. A hatvanas és hetvenes évek nagysága volt. Nem tudom, hogy alakját valaki megörökítette volna. Még a magyar Lexikonban sincs meg.

Aki életében jobban ismerte, mint én, ne sajnálja tőle a fáradságot. Körülbelül az utolsó »udvari bolondot« mentené meg a történet számára; mert amennyire én ismertem, éppen abból a fából volt faragva. De elkésett. Utána pedig már csak könyvből, tehát hibásan ismerjük ezt az ásatag embertípust. A sok közül egy jó esetet kell róla följegyezniem:

Az inasát egy nap azon fogta meg, hogy a borait issza. Bizay egy csöppet sem haragudott meg érte.

– No Pista, úgy nézem, szereted a jó borokat.

– Szeretem bizony kérem alásan, ne is tessék nagyon megharagudni.

Te bolond, ne félj semmit, hiszen ért is a mások borát iszom. Hanem ha szeretsz inni, halálom után majd gondoskodom rólad, hogy ihass eleget.

Á Pista legjobb reményekkel volt eltelve, mivel akkor már a »báró« úgyis nagyon alkonyodott.

Ígéretét nem is felejtette el. Végrendeletében a Pistára hagyta a »házban« található minden – heringet.

Anonymus kapuja.

Orpheus arról volt híres, hogy amikor muzsikált, még a fák, kövek és más, élet nélkül

szűkölködő tárgyak is megmozdultak. Nekünk pedig van egy jeles és kedvelt emberünk, aki még Orpheusnál is többre vitte. Olyan szépen és meggyőzőleg tud magyarul beszélni, hogy még a legtudósabb emberek esze is megáll tőle.

Ha ő valamit határozottan mond, akkor az szentség. Azt gondolom, hogy meggyőző, parasztos hangsúlya teszi. Könnyű kitalálni, hogy Eötvösről van szó, akinek keresztneve Károly. A »vajda«.

A szavának ezt a lebilincselő erejét ő maga is nagyon jól ismerte mindig. Ennélfogva valóságos akrobata műveleteket szokott csinálni. Nagyokat *anzárgolt* és azután gyönyörködöt¹ benne, hogy mindenki szent áhítattal elfogadja. Ő meg belülről persze nagyokat nevetett; de ez kívülről nem látszott. Csak kevesen tudták ezt az ő szokását.

Jó magam is sokáig a tudatlanok közé tartoztam.

Egyszer megakadtam egy szóval. Azt kellett volna tudni, hogy a *tenger* szónak milyen ázsiai gyökere van (mert van) és hogy őseink vándorlásukban miféle tengert láttak sokáig? A perzsa öblöt-e vagy a Kaspi-tengert?

Egy abban járatos tudóst megkérdeztem; de az sem tudta bizonyosan. A nyelvtudósok semmit, sem tudnak bizonyosan. Tudod mit - mondja -, eredj el a vajdához. Az mindent jobban tud, mini más. Bizonyosan ezt is tudja.

De ha ő sem tudja? – akadémkoskodtam.

A tudós mosolygott:

Ne félj semmit. Kitalál az neked mindjárt valamit.

Úgy is volt.

Amit kérdésemre mondott, arról másnap kisütöttem, hogy »hasból« van mondva. De tiszteletből hallgattam. Gondoltam, majd megjegyzem máskorra.

Alig három hét múlva megint régi szavakról beszélgettünk ebéd után. Nagytudású emberek voltak ott együtt. írók, magas állású bírák, nagyhírű tudós emberek, képviselők és mások.

Azt mondogattam, hogy a magyar nyelvben mennyi idegen szó van mindenfelül. Nem csak német. Egész történetünk benne van a nyelvünkben.

Így például a csonka (*cionco*), a sánta (*sciancato*), a tanya (*tana*) olasz szók. Ellenben a pogácsa (*pohácsa*), betyár (*betyár*), kapu (*kapu*) stb. meg a törököktől maradtak itt.

Az öreg vajda, aki a nagy szót vitte, egyet hunyorított a szemével:

– Betyár . . . kapu! No hiszen igaz, igaz. De mit tudsz te ahhoz, hogy a törökök hagyták-e itt azokat a neveket? Hiszen van még több is. De ezeket a mi őseink már a törökök előtt is mind tudták. Ehun ni; olvassátok el az »Anonymus regis Belae notárius« könyvét. Hát a *kapu* szó ott is benne van! Nemcsak egyszer, de többször is. Tudni kell ám az ilyent, aki hozzá akar szólni!

Lapítottam, mert bizony ez nem jutott az eszembe. A többi r«agytudású úr is lapított. Úgy hallgatták az öreg vajda honfoglalási előadásait, mintha csak ő maga is ott lett volna a tulajdon személyében és -onnan hozta volna e magas kurgiz-süvegét is.

Azonban bántott a dolog. Mikor hazafelé mentem, így okoskodtam magamban:

– No, otthon azonnal fölülöd az akadémia Kútfőit és megnézed, úgy van-e?

De ugyanabban a pillanatban a homlokomra is ütöttem:

– Oh te jámbor! Hiszen az Anonymus *latinul* van írva: abban tehát a kapu szó nem is lehet benne. Az öreg már megint becsapott.

Valami nagyon azonban nem szégyelltem magam, mivel ott nyelvtudós urak is voltak és azok is elhitték.

Egyébiránt az öregnek volt valami igazsága. Valóban, az Anonymus 42. fejezetében kétszer is előfordul a Wazil és a Constanti-nápoly kapuja.

De mind a kétszer: így: *porta*.

A ló-ember.

Aki a mi *vajdánkkal*, Eötvös Károlylyal sűrűbben összejött és az ő elvarázsoló beszédét hallgatta, az jól ismerte az ő hatalmas nép-elméletét is. A milieu-elméletet fekteti ő ebben a maga buzogányos logikájával hazai talajra. Még pedig úgy lefekteti, hogy ember legyen az, aki azt onnan föl is tudja emelni.

Én meg sem próbálom.

Csak annyi való ide, hogy a népek testi és lelki mivoltát a velük együtt élő állatok formálják ki. Azok, akiket megszelídít és fölhasznál, vagy akikkel tusakodni kénytelen. Például a szarvasmarha, kecske, kutya vagy pedig a farkas, medve, vaddisznó és így tovább. Az ezekkel való elbánással járó egyéni tulajdonság azután belenyomódik egész testalkatába, csontvázába, de még lelkébe is az embernek.

Így például van *birka ember*. Együgyű, jámbor, gyáva pásztor nép. A *kecske-ember* testileg erősebb, ügyesebb, de nem valami előkelő. A *tehén-ember* szorgalmas, józan, engedelmes, otthonülő. De van *vaddisznó-ember* is. És így tovább

Ezek a népek azután megtartják testi és lelki sajátágaikat még akkor is, amikor már automobilon szaladoznak és levegőben röpködnek.

A legkülönb a vajda szerint a *ló-ember*. Lovat szelídíteni, kinevelni, vele banni, rajta ülni, vele hadakozni, futtatni és a többi: ehhez már sok jeles tulajdonság kell. A ló-ember tehát ügyes, vitéz, bátor, okos, nemes és hódító. A legderekből mindenféle ember közt. Még a gerince is erősebben áll, mint a többié, a lovonuléstól.

– A magyar pedig ló-ember. Tehát a legtökéletesebb ember. Ló-ember marad az még akkor is, amikor már nem lovon, hanem a kávéházban ül. . . hiába is rázod a fejed öcsém!

Hegedűs István, a klasszikus nyelvek derék és nemesen hevülékeny egyetemi professzora is ott hallgatta a többivel ezt a fényes etimológiát. És meglepődött. Forgatta a fejében, hogy hát akkor hova tegye ő az ő ókori hellénjeit? Hogy miféle embereknek tartja azokat a nagy-vajda? Még is szólalt illő szerénységgel:

Hát a régi görögöket miféle embereknek tartod, Károly bátyám?

Mi közöm nekem a te régi görögjeidhez. Hol vannak már azok!

– No, no! Dehát a görög nép is csak volt valami. Milyen harcias, hősies és milyen művelt nép volt az! – Görögök? mondja a nagy-vajda. Görögországban sok a hegy, bozót, köszikla. Azok bizony *kecske-emberek* voltak csak, öcskös.

Hegedűs István fölrobbant erre a szóra. Kecske-emberek? Az ő hellénjei? A hősök, a tudósok, a művészek, a bölcsek! Erősen pattogott és így végezte:

Ló-ember, ló-ember! De hiszen a görögök világhírű ló-emberek voltak. Lónevelők, lovon harcolók. Még a vázákön is csupa ló van. Hát a kentaurók? Hát Homeros Iliásza! Hiszen az a nagy eposz tele van paripákkal. Achilleüszenek is két csodálatos lova volt: a sárga Xanthosz, meg a tarka Baliosz. Lógós is volt mellettük! Beszélni is tudtak! Azután pedig, nem a görög elme képzelte-e el a világon a legszebb lovat, a *Pegázus*-t, mi? Hát ez semmi?

A nagy-vajda az ő olymposzi mosolyával csöndben hallgatta végig a klasszikus kitörést. Azután pedig oly nyugodtan szólal meg, akárha csak egy pipa dohányról volna szó:

– Pegazus, Pegazus! Hát az is ló? Úgy-e te, annak szárnya is van?

Hegedűs István tovább lelkesedett:

– Van bizony, még pedig kettő.

– No ha szárnya van, akkor az nem is ló, te, hanem – baromfi!

Rövid igazság.

Ha az ember valamely német vagy francia irodalmi dolgozat mellé odaállítja annak a jó magyar fordítását (de ne nyelvtudós fordítsa!), akkor csodálkozva veszi észre, hogy a magyar szöveg majdnem egyharmadával rövidebb.

Ez a magyar nyelv kifejező erejétől van. A mi nyelvünk a klasszikus latin nyelv mellett növekedett föl, de a maga erejéből. Ez is, az is hatalmas lakonizmusokra képes. Az erős csecsemőnek jó szoptatós dajkája volt.; jobb, mint a későbbi száraz dajkái. Ezek már sok mindenféle vásottságra tanították.

A történeti magyar nyelvtípus most már visszavonulóban van a puszták felé. Sok ellensége van. A budapesti mekegő és áradozó magyarság, a képviselőházi lompos magyarság, továbbá a vasutak és az olcsó hírlapok nyelve üldözi már a magyar faluból is kifelé, ki ki, a pusztára a pásztoremberek és a csőszök közé. Lassankint ide kell kizárndokolni a nyelvtudósoknak is, ha valamin összevesznek. Pedig mindig jobban és mindig többet veszekszenek.

Bizony pedig jobban tennék, ha a szavakon való nyargalászás helyett a magyar nyelv kifejezésbeli kincseit gyűjtenék össze, a meddig lehet. Ez volna az úgynevezett frazeológia. A magyar gondolat kifejezések és fordulatok gyűjteménye. Ez bizonyítaná csak be mindenkinek igazán, hogy a mi nyelvünknek semmi szüksége sincs a germanizmusokra és másféle izmusokra. Magamagából is meg tudna élni.

Látjuk Deák Ferenc adomáiban, Eötvös Károly beszédeiben is. Eötvös Károly, a vajda még tudott »parasztul«, de utána már alig valaki. Amit ő mondott, annak még volt bunkója, de amit a többi beszél, az olyan kétségbeejtő leg lapos, mint a vonalzó és olyan sima, mint a nádpálca.

De ez csak elüljárója egy kis esetnek, ami éppen ebbe a dűlőbe tartozik.

Akkor történt a nyolcvanas években, amikor a szentendrei gör. kel. püspöki székre Petrovics Geraszim helynök volt a jelölt. Mindenki szívből kívánta neki a püspöki széket.

Tudjuk, miképpen volt az esel. Egy kalandor-képviselő elhitette vele, hogy a szerencse kerekét is meg szokás kenni néhány ezer forinttal. A pénz csáléra ment és a tiszteletreméltó Geraszim nem Fortuna szekerére, hanem a baranyai kocsira ült föl. Nagy lárma volt e miatt a dolog miatt és ebbe bizony belefúladt az ő püspöksége is.

Az egyházi férfúnak tisztos mentsége volt abban, hogy az újonnan kinevezett főpapok csakugyan szoktak valami »*honmagiumot*« adni közcélokra; csak hogy ezt *utólag* teszik, önként és nem is kenés irányában. Erről hallott va la mit harangozni és ezzel ejtették törbe a naiv egyházi férfit.

Ott pedig, ahol én nyáron lakom. Izbégben, a szentendrei püspöknek van egy kis birtoka. Veteményes kert, rét, gyümölcsös, mi-egymás. Persze abból a püspöki asztal keveset látott, kivált az interkalára alatt. Ha máskor is ellopkodják a termést, hogy ne tennék olyankor, a mikor gazdája tulajdonképpen nincs is.

A kis birtok egy vén honvéd őrizetére volt bízva, aki a csőszházban úgy élt, mint valami elátkozott királyfi. Ennivalója kikerült a veteményeskertből, innivalója pedig szintén. A technika mai vívmányai szerint az uborka, paradicsom, tök, paszuly, erjedés nélkül is átváltozik borrá, pálinkává, csak korcsmáros kell hozzá.

Szóval az öreg hallgatott, evett-ivott (különösen ivott) és fényes múltjában tekintgetett vissza.

Ebbe pedig érdemes is volt visszatekintgetni. A jámbor remete-csősz 1848-ban egyike volt ama jeles magyar huszárfiúknak, akik Gácsországból a haza veszedelmének hírére körösztlüválták magukat a Kárpátokon. Mint Lenkei-huszár harcolta végig a mithikus harcot és a szabadságharc érdemkoszorúját még akkor sem vette le a melléről, amikor aludt.

Alkonyatkor rendesen ott heveredtünk le a csőszház előtt és ha az öregnek szabad napja volt (tudniillik ha nem volt *beállítva*), nagyokat beszélgettem vele. Azaz, hogy csak én beszéltem nagyokat; ő csak röviden felelgetett. Az ilyen öreg ember már kibeszélte magát az életben, nem sok mondani valója marad neki.

Egyszer lassan ráfordítottam a beszédet a gazdája, vagyis a Petrovics Geraszim esetére, hogy hallott-e felőle?

– Hallani hallottam, de kevés gondom van rá.

- Dehát mégis mit gondol, lesz-e püspök az öregből? Mert íme mindenki dicséri.
- Hát hiszen dicsérni dicsérem magam is, mert valósággal jó ember; de még sem lesz belőle püspök.

Az ok irányában sehogy se bírtam az öreggel dűlőre jönni, pedig a szeme sarkából látszott, hogy neki megállapodott ítélete van.

Faggattam:

Azt mondják, valami pénzt adott valakinek, de kitudódott és most más püspököt keresnek.

- Az a! Sok mindenfélét beszélnek. Hosszú a nap, kérem alássan.

Tömködte a pipáját és szanaszét nézegetett. Megint elővettem:

- De bácsi, maga sokat tapasztalt már az életben, hát mégis csak jobban kitalálja, hogy mi az igazság, mint mink, fiatalabbak.

Nagyokat gondolkozott és hümögött magában:

- Hát én csak a magam eszinek az ura vagyok.

No de mégis! Hiszen a maga régi jó esze többet ér, mint a mi buti fejünk. Ez megtetszett neki. – Hát megmondjam? – Meg, meg!

Hát kérem azért nem lesz püspök a Gyerászimból, *mert rossz helyre tette a pénzt.*

Az oroslán.

Endrődi Sándor koszorús költőnk, kivált fiatalabb korában az irodalmi társaságoknak talán legkedvesebb alakja volt. Könnyen gyulladó és nemesen hevülő lelke csak úgy szórta az olympusi szikrákat.

Lelke oly könnyen siklott át ebből a keserves világból az eszmények tisztább légkörébe, mint a fecske. Olykor egy melegebb ötlet is extázisba ejtette. Néha elég volt egy kis pohárka St.-Julien is. A pezsgő és a dicséret pedig több mint elég.

Ilyenkor igazán »édes« ember. Szinte úgy tetszett, mintha a lába már nem is érné a földet, hanem röpülne az egész ember. Keze mozgása mintha kellemes szárnylengetés volna. Arca átszellemül és szelíd kékes szeme a levegőben »lát« valamit. Egészen beleképzeleti magát abba az eszményi világba, amiről beszél vagy gondolkozik . . .

Egyszer egy nagy Kisfaludy-ebéd után voltunk. Ezek az ebédek az István főhercegben' Gundel bácsi idejében tüneményszerű összhangjukról voltak híresek. Valamennyi kész költemény volt, pompás refrainekkel és főlemelő befejezéssel. Oly főlemelő volt ez a befejezés, hogy utána ülve maradtunk sokan és jókedvűen beszélgettünk, tósztoztunk, csipkedtük egymást, míg csak jól be nem sötétedett. Itt lett volna még csak igazán érdemes gyorsíró-t leültetni vagy fonográfot fölállítani!

A mi szeretetreméltó költőnk ilyenkor ragyogott. Csak úgy szórta magából a felségesnél fölségesebb ötleteket.

A »szabadságról« volt szó mindenféle vonatkozásban. Egyszerre csak fölugrik a mi koszorús költőnk és átszellemülve elkezd beszélni. Kár, hogy a beszédnek csak egy töredékére emlékszem, de arra sem úgy, a mint szeretném. Hanem a végére nagyon jól. ... Ej, mit tudtok ti a szabadságról, ti röghöz kötött, lenyírt rabszolgák. Ti sötétségben fetreng) lények, akiknek a lelkét mindenféle rossz indulat tartja lebilincselve. (*Odaszól a szomszédjához.*) No ne félj, rajtad nincs bilincs. Levetted, amikor idejöttél, de bizonyosan jól megnyomta a lábad. Te nagy képmutató vagy ebéd előtt. Csupa óvatosságból vagy összerakva, mint valami gép. De most ebéd után ember vagy; jöjj a keblemre! (*A másikhöz szól.*) Te irigy kutya vagy, de sohasem mondta meg neked senki. Magad sem tudod. Én azonban most tudom, mert »látok«. Ha nem volna rajtad az irigység rablánc, tudnál röpülni, mint én; s az lenyűgöz. Szabadítsd meg magad és légy testvérem. (*Megöleli.*) Te is itt: amott az a sunyi filiszter is. Te meg ott az asztal végén könyvmoly vagy és azért csak a könyvtárban tudsz röpülni. A napfény eléget, az üde szellő elsodor. Mert a szabadság nagy dolog,

gyerekek. A szabad ember nemcsak másnak a rabszíjját nem tűri, de a maga-magáét sem. Nincsenek nyugós szenvedélyei. Csak egy nagy szenvedélye van: a szabadság! . . . Úgy jár az életben, mint a puszták királya, a fölséges oroszlán. (*A költő büszkén hátraszegte a jajét és mintha messze nézne a levegőben.*) Az oroszlán, aki a Sahara forró sárga fővényén is méltósággal jár. Nem fél a forróságtól, nem léi a vihartól; sem a nappaltól, sem az éjjeltől, sem a fenevadaktól, sem a villámtól, hanem (*az extázis kitör*) végigdörög hatalmas hangjával a mindenség fölött: *böööö... böööő... böööööööő!!*

Nincs az az állatkerti oroszlán, aki fölségesebben tudott volna ordítani, mint a mi poétánk ebben az átszellemülésében. Tisztára oroszlánná beszélte magát. Nem lehetett elállítani.

Úgy kellett lerángatni és összecsókolni, hogy ne ordítson tovább.

Ki az oka?

Tóth Béla a kiváló író, boldog házasesletben élt csinos feleségével, de gyermekük nem volt. Ebéd végén, vidám hangulatban szóba-hoztam egyszer ezt a dolgot.

– Minden jó és kedves itt nálatok Béla; csak a gyermekcsevegés hiányzik.

T. Béla (vállat von): Pedig én isten-bizony mindent elkövettem.

A felesége (hozzám): Hallja, engem okoz ez a haszontalan. (A férjéhez.) Nohát, ha tudni akarod, én nem követtem el mindent. . .

A férjben volt annyi kedvesség, hogy fölugrott és össze-vissza csókolta ezért az ötletért a feleségét.

De mégis gyermektelenül haltak el.

Visszavándorlás.

A faluról való ez a kis közigazgatási történet.

Csupor Kovács Mihály ezelőtt mástél esztendővel kiköltözött Amerikába. A feleségét is illendő módon magával vitte.

Csak a rozoga kis zsellérházát hagyta itthon az Isten, a jó emberek, meg a közigazgatás gondviselése alatt. Hátha vissza talál még jönni valamikor.

Amíg ők Pittsburgban vasat olvasztottak, a kis ház nekibúsulta magát unalmában. A kéménye megrokkant, az udvarát kiverte a szerbtövis és pocsolya támadt előtte a tavaszi esőktől. De ezért megvárta a gazdáját még talpon.

Vissza is jött áprilisban feleségestől. Hozott is magával néhány száz vagy ezer fényes dollárkát. Mind a ketten örültek a régi otthonnak, noha az Amerikából visszatért ember bizony már csöppet sem szentimentális.

Elkezdték a berendezkedést is. Tataroztak, tapasztottak, meszeltek. Egyszerre jön ám a kisbíró és hoz neki egy írást. Csupor Kovács Mihály azt gondolta magában, hogy ezzel a Haza üdvözli az ő visszatért gyermekeit, mivel ilyeneket is olvasott az újságokban. Szép dolog is az.

Valósággal úgy is volt. A Haza ötven korona pénzbírsággal üdvözölte, mivel a háza kéménye roskadt volt és tűzveszélyes.

Goddam! – gondolta magában Cs. Kovács Mihály. Lealkudott valamit a bírságból sok lótas-futással és megfizette.

A másik héten megint üdvözölte a Haza egy 30 koronás pénzbírsággal, amiért a szerbtövist nem irtotta ki az udvarból.

Goddam! – gondolta magában megint, hiszen éppen az ilyenek kergettek ki minket Amerikába. De megint csak kilincsel, alkudott és fizetett.

A harmadik héten a Haza megint 50 koronás pénzbírsággal üdvözölte a le nem vezetett utcai pocsolya irányában, ahol pedig a sertések olyan szívesen bugyborékolnak.

De most már Cs. Kovács Mihály nem goddamozott, hanem hangosan kiteremtett egy kerek

hazai huszármíatyánkot. Az amen-je ez volt:

– Most pedig hajítsd el azt a meszelőt, te asszony. Megyünk vissza Amerikába. Azóta nincs hír róluk.

A túróczi tigris.

Nem tudom, hogyan szelídítik a tigrist Bengáliában, de azt láttam, hogy a piarista papok jól csinálják. Szegeden jártam iskolába és ott láttam.

Nem tudni egyébiránt, mi az igazi oka; a nőtlenséggel járó egyedülvalóság-e, vagy a szerzetesi külön-élés: de valamennyi piarista professzorom határozott *egyéniség* volt. Eredeti, önmagában egész, minden mástól különböző egyén. Holottan a világi tanárok közt, – ne vegyék rossz néven, – nagyon sok az egyforma, lelkileg egyenruházott ember.

Az egyik főtitisztelendő vidám, kedves, szeretetreméltó, ötletes vala; bálványa a gyermekeknek. A másik szigorú, pontos, keménybeszédű, mint valami ezredes. A harmadik epés, goromba, sőt brutális, de akit mégis szerettünk, mert igazságos volt. A negyedik ábrándos, költői kedélyű, ideális pap, aki oly szelíden zengette el sonor hangján:

– Kecskésy Miska, ön ma papírgaluskát fog ebédelni és ha még egyszer komiszkodik, ki fogjuk önt csapni!

Ön! Micsoda édes, bájos szó ez egy 14-15 éves kölyöknek.

Volt a professzoraim közt azonkívül egy nagystilú ember is. Történettudós, elsőrangú nevelő, forrószívű és liberális hazafi. Az arcképét most is szeretettel őrzöm.

És nem megyek el mellette soha gyöngéd megindulás nélkül. Később a két fiatal Andrassy grófot is ő nevelte. Tivadart és Gyulát. Bolgár Mihálynak hívták. A nógrádmegyei Kőkényesen alussza örök álmait. Sírhelyét még annak idején fölkerestük és a grófokkal együtt gránit-piramist állítottunk föléje. A jó ember – így mondja az írás – nem hal meg, mivel cselekedetei utána következnek.

Az o igazgatósága idejében került a főgimnáziumhoz egy érdekes fiatal piarista, aki minket is tanított. A latin és görög nyelv klasszikus ismerője. A két régi ókori irodalomé szintén. Kész tudós, aki különösen Horatiust – igaz, hogy nagy kínnal, – de úgy a fejünkbe kalapálta, hogy még ma is gyönyörrel lapozgatom. A nagy latin költő legapróbb rejtelseibe is bevezetett bennünket és akkor láttuk csak, hogy mi is az a Horatius Flaccus tulajdonképpen!

Csakhogy ez a professzor így magyarázott:

– Hallj á mágá; magának dunsztjá sincs arról, á mit olvassa!

Különben a haját is úgy lesimítva hordozta, mint a felsővidéki tót legények.

Szóval tótocska volt. De ez utóvégre sem nagy baj.

Ám baj volt az, hogy pánszlávocska is volt. Magával hozta a túróczi hegyek közül, ahol az apja valami szegény ember lehetett. Az ottani tót urak kinevelték az izzó magyargyűlöletben. De ez novicius-korában nem tudódott ki, mivel bölcsen elpakolta a ládája legfenekére. Hanem ott, abban a nagy alföldi városban és *annak* az igazgatónak a keze alatt mégis kitudódott.

A piaristák azonban nem dolgoznak per »tessék-lássék«. Ott nincs reklám és újságokban való dicsekedés. Amint az igazgató a fiatal professzor szobájából a hévvel játszott szláv nótákat kihallotta (mert kitűnő muzsikus is volt) és gyanúját egy elhullajtott magyarelleses megjegyzés is megerősítette: maga elé citálta a fiatal túróczi tigris:

– Hallja maga fiatal barátom. Magyarországon lelkiismeretszabadság van. *Pro foro interno* élhet, ahogy akar. De ha *pro foro externo* akármit is szól vagy cselekszik, ami lelkiismeretünket vagy a fiúkéét sérti, hát akkor magáért hiába halt meg az üdvözítő! Úgy fogom tekinteni, mintha pogány vagy publikánus volna. Most elmehet a szobájába. A zongorát pedig vitesse át a belső kis szobába. Érti!

Mink nagyobb diákok csak később és lassankint tudtuk meg, hogy a mi latin professzorunk miért olyan sötét embergyűlölő?

Az óráját azonban kifogástalanul végezte el. A végén akkor szó nélkül kiment, – lehetőleg

még a többiek előtt egy perccel, – és földre szegzett szemekkel haladt át a tornácon, hóna alatt Tactiussal vagy Horatiussal. A többi főtisztelendőre rá sem nézett.

Ebéd alatt a nagy refektóriumban az asztal végén ült, egyedül. Nem szólt bele a többi, jókedvű pap beszédébe. Behányta az ebédet és ment vissza kisdud lakásába. Belülről az ajtót becsukta és nem látták órákig. Estefelé is egyedül bandukolt a Tisza partján, kifogástalan öltözetben, nagy ringó lépésekkel, kezével olykor önfeledten gesztikulálva, de csak egy kicsit.

Dante is így járhatott valamikor Veronában az Adige partján, amikor a poklot forgatta a fejében. Éppen mint a hogyan ez a fiatal tudós pap is a poklot forgatta.

De hajh, ennek a pokolnak a kapuja erősen be volt zárva. A pánszláv pap gyönyörűen tanította éveken és éveken át a klasszikus nyelveket és irodalmakat, de egyébiránt tökéletes lelki exiliumban élt, amit a rómaiak így neveztek: *deportatio in insulam*. Vagyis, hogy egy kis szigetre volt száműzve.

Így is adta át egyik igazgató a másíknak, bölcsen és okosan.

Már mint meglett férfi egyszer meglátogattam a szent atyákat. Szóba esett a mi egykori pánszláv professzorunk is:

– Hát persze hogy megvan még! Nagyszerűen tanít most is. És most is elzárt ajtók mögött él. Jöjjön csak.

A hosszú tornác végére nyílt az ajtaja, de most is jól be volt belülről zárva. Megállottunk egy percre:

– Hallja!

Valóban. Belülről szláv nótákat vert valaki a zongorán. Majd meg tót éneket hallottunk és közbe dobogást; de csak mintha messziről hallatszanék.

A tigris játszott, énekelt és táncolt a maga rítusa szerint, de ártalmatlanná volt téve.

Behányi.

Azt mondtam, hogy a pánszláv tigris az ebédet szó nélkül »behányta«.

Mindjárt egyvégbe is folytathatom erről a szóról.

Volt még a középső osztályokban egy vásott tanulóársunk. Agyafürt, rossz kölök. Minden rosszaságnak a kovásza. Persze a végén mindig kibujt a büntetés alól és mink maradtunk a szószban. Azonfelül rossz tanuló is volt.

Ha gazdag gyerek lett volna, a piaristák már rég kicsapták volna az iskolából. De mert szegény volt és a konyhájukról élt, túrték.

Éppen a *túróczi* tigris magyarázta Alcibiades jeles cselekedeteit, amikor ez a kölök elkezd sápadozni (műsápadozás volt) és olyan pofát vág, mint aki a gyomrát alaposan elrontotta éretlen szilvával. A kendőt a szájára tartja, csuklik és billegteti a két ujját. A tigris rászól:

– Málác! Eredj csak!

A malac kiment. A tigris pedig néhány perez múlva megáll az ablaknál, kinéz az utcára és megcsóválja a fejét. Persze mind fölágaskodtunk a padban és mi is néztük, mi az?

A malac ott állott a sarki kofánál és nagyban falta a pogácsákat, meg az egyéb tízórai jókat. A javát; előlünk.

Nemsokára alázatosan jött be megint az ajtón.

A tigris elkapta mindjárt a fülét:

– Akasztófára váló! Hát engem akársz megcsalni? Hiszen te *behányi* mentél!

Az osztály harsogva kacagott e jelenetnek és e jómadárnak innen túl Behányi lett a neve.

Ámbár hiszen csak két hónapig tartott az egész, mert akkor végleg kihányták az iskolából.

A borszakértő.

Az előítéletek ereje talán semmiben sem olyan igen nagy, mint a következő dolgokban: bor, szivar, művészet, irodalom, becsületesség és az asszony.

Ámbár hiszen az asszony nem »dolog«. Vagy ha az, akkor nagyon nagy dolog.

Azt például még csak megértem valahogyan, hogy a szivarban az ember a kurtaszivart meg tudja különböztetni a britannikától és ezt, mondjuk, fölfelé a *Grande Fleure*-ig; de hogy azontúl *mitől* 50 filléres, *mitől* 1-2-3, sőt 5 koronás valamely szivar, azt nem értem.

Lehetetlen az, hogy az emberi orr és íny ennyi és ilyenféle fokozatot tudjon kiérezni a szivarfüstökből. És aki nekem azt mondja, hogy de bizony csak lehetséges, akkor az vagy mást bolondít, vagy magát, vagy pedig dohánykereskedő.

Szeretném én azt a szivarszakértőt látni, akinek a szemét bekötik, a szájába dugnak egy szivart és most vaktában megmondja, hogy ez Bock, Upmann, Alvarez, Benedictes vagy Nonplusultras-e?

Szintazonképpen van a borral is. Bár igaz, hogy ebben, legalább a hazai borok közt, már mégis reálisabb megkülönböztetéseket lehet tenni. Végre is minden magyar ember született borszakértő a maga országában. De az a sok hókuszpókusz, a tenyérben dörzsölés, a ráütés, meg hogy a bornak teste, tükre, meg mi micsodája van, hát abban nehéz hinni.

Sem a szaglás, sem az ízlés nem olyan tökéletes érzéke az embernek, mint például a szeme. De mivel az emberek általában különbek szeretnek lenni a *többiek*nél (micsoda nagy fundamentuma van ennek a tulajdonságnak a pokolban!), hát mindenféle létező és nem létező szakértelemmel bolondítják egymást. Aki nagyobbakat anzágol és ügyesebb grimaceokat tud vágni, az a szakértőbb, vagy szagértőbb, – amely utóbbi banális szó különben sokkal becsületesebb magyar szó, mint az első. *Hozzáértőnek* kellene nevezni azt, a ki ért valamihez. Mert végre is bajos valamit szakérteni.

Most pedig már puha lévén a lelki talaj, elmondom, hogyan lesz az emberből első rangú, sőt általánosan bámult és tisztelt borszakértő.

Van nekem Baranyában egy igen kedves gyerekkori barátom, akivel, egyebek közt, borbéli viszonyban is vagyok.

Ha összejövünk, mindig borokai kóstolunk és fogdossuk egymást a szagtudományban. Ez igen kedves viszony, mivel mind a ketten műkedvelő kisbortermelők is vagyunk. Így tökéletesítjük egymást a borban és igazságban.

Egyszer nálam volt ez a barátom ebédre. Pár nappal előbb egy nagyon kedves ismerősömtől *karthágói bort* kaptam. Specialitás. Nagyon jó bor. Egyik tuniszi francia cég hozta forgalomba. Akkor még egészen ismeretlen volt. Unicum.

Gyönyörködünk benne. Magasztaltuk Hannibált, Hamilcart, Hasdrubált, akik szintén karthágóbeliek voltak. És azzal váltunk el, hogy a tokaji után mindjárt ez következik.

Istenem, de sok mindenféle jó bor is következik a tokaji után!

Az én édes jó barátom, – aki különben mindig bennem tisztelte a nagyobb borértőt, – még azon éjjel hazautazott és már otthon várta másnapra a meghívó a püspöki asztalhoz.

A püspök vagy 20–30 vendéget hívott meg a nevenapjára. Asztala rogyott minden földi jótól. Hej, jó dolog is püspöknek lenni: de még jobb a püspök vendégének!

Az ebéd végén, az edességek régiójában a püspök titkosan hunyorgatott a szemével:

– Jó borok, mi? Pedig csak most jön a java. Az istenek az Olympuson ittak ilyet. Nem csodálom, ha Prométheusz is megkívánta.

A bort behozták. Mindenki ivott belőle és égnek forgatta a szemeit. Ah, óh, áááh! A püspök elégedetten mosolygott:

– Hanem aki eltalálja, hogy miféle bor ez, azt legott kinevezem főpincetáriusomnak, ad honores.

Az urak hörpintettek, szaglálózta, okos ábrázatukat vágtak, de nem találták ki.

Az én kedves barátomra jött a sor.

Hörpintett egyet a szikrázó pohárból, tetette magát egy kicsit az orrával, azután pedig a püspök kérdő szemeibe mosolygott:

– Hiszen, kérem, ez *karthágói bor*! Általános várakozás.

A püspök arca megnyúlt és rákiáltott a titkárára:

– Reverendissime! Hamar a tömjén-tartót. Ennek az embernek ördöge van! Ez valóban karthágói bor. Kitalálta az ördögös ezermester!

Azóta az én kedves borbéli barátom 12 vármegyének első elismert borszakértője, akihez még Erdélyből is elzarándokolnak az emberek.

Hej pedig, ha az t lőtte való nap nem ebédelt volna nálam, vagy én nem kaptam volna akkor véletlenül karthágói bort!

Vasútépítés.

Egy kis krónikás eset arról, hogy a miniszterelnökök hogyan *látják* az erkölcsös világot.

Olyan időben történt, amikor az erkölcs járványosán lépett fel. (A járvány különben nem tartott sokáig.)

A lapok csupa tisztaságról, az idők megújulásáról és az aranykor elkövetkezéséről írtak. Szóval olyan derült idő járt, amikor a vén közéletbeli medvék összeráncolják a szemöldökjeiket és elégedetlenül morogva bújnak vissza a barlangjukba.

Az egyik közéletbeli nagyság, előkelő, gazdag ember, hírneves történelmi név viselője, elment Bánffy miniszterelnökhöz, hogy a vármegyéje fő-vicinális vasútját sürgesse.

– Kegyelmes uram, végezzétek már el. Már egy esztendeje szaladgálok vármegyénél, városnál, kormányznál, pénzembereknél, de nem megy. Pedig tudhatod, hogy a vármegyémnek valóságos megváltás volna ez a vasút.

A miniszterelnök tudakozódott és sűrűn köhögött.

– Hm, hm! Baj, baj. Azután mondd meg őszintén, mennyivel vagy te érdekelve ebben a vasútban?

– Hát semmivel. Még a birtokomon sem megy keresztül. De a vármegyéért teszem, tiszta közérdekből. Ha *én* mondom, elhiheted.

– No, no. Persze, hogy elhiszem. Ismerem az aktákat is. De látod, éppen ez a baj. Menj haza és »érdekeltesd magad«, mondjuk, legalább úgy 50-100 ezer korona erejéig. Próféta ugyan nem vagyok, de az a tapasztalatom, hogy akkor – menni fog.

A közérdekű úr megcsóválta a fejét és hazament. Egy esztendő múlva már vígan füttyült az új vasút.

Könnyezés: nem sírás.

Id. Szinnyi bácsinak, a magyar parnaszszus érdemes főpásztorának, akinek a kezén eddig egyetlenegy birka sem veszett el, áldott jó szíve volt egész életében. Máig is találós mese, hogyan küzdhetette végig vitézül az 1848-49. évi szabadságharcot ezzel a szívvel. Vagy, hogy éppen azért . . .

Ez az esete is bizonyítja.

Egyidőben az Erzsébet-téren szokott ebéd után sétálgatni. És nézegette a járókelő embereket.

Feltűnt neki egy fekete ruhába öltözött, nyúlánk és sápadt asszonyság. Arcán egykori szépség nyomai voltak, szemeiben pedig könny csillogott.

Ej, ej, gondolta magában, kedves halottja lehet szegénynek. Részvétellel nézett utána.

Másnap ugyanakkor és ugyanarra ment át az érdekes asszony. És megint könnyezett. A tudós megcsóválta a fejét:

– Szegény! Bizonyosan nem temették még el a halottját. Talán a temetés dolgában járkal.

Harmadnap ismétlődött a látomány. Negyedik, ötödik, hatodik napon: detto. De már ezt nem lehet tovább kiállani! A tudós irodalomtörténész a hetedik nap a gyászos asszony elé manőverezett és a szabadságharcból hozott hősiességnek még meglévő maradványával föltüzelve magát, a könnyező asszonyt megszólította:

– Bocsánat nagysád! De már a hetedik napja figyelem meg, hogy sir. Igazán megszántam. Dehát micsoda szerencsétlenség érte, mert hogy nagy lehet, az bizonyos.

Az érdekes asszony bágyadtan mosolygott:

– Hagyja el uram! Nem sírok én, hanem csak könnyezek. Mindennap déli 12-től délután 3-ig én szoktam a Virágbokor vendéglőben a . . . tormát reszelni. Arra vagyok fölfogadva.

Ezzel az adomával szokták id. Szinnyey bátyánkat fölvidítani a barátjai, ha észrevették, hogy rossz kedve van.

Aki ingadozik.

Ez paksi választási adoma az életből. Bejön a főkortes a nagyságos jelölthöz jelentésre:

– Nagyságos uram! Vagy 8000 pengőcskét kellene kiereszteni. A dunaföldváriak ingadoznak.

– Eh, dehogy ingadoznak. Hiszen tegnap jártam ott.

– De istenuccse ingadoznak! Úgy ingadoznak, mint a nádszál.

– Hát mondja meg kend nekik, hogy tartsanak ki és ne ingadozzanak.

– Én mondjam meg nekik . . . mikor már magam is ingadozók.

Miniszteri szív.

Egyik, jó szívről és elragadó szeretetreméltóságáról nevezetes miniszterünkről van szó. Tehát alighanem Wekerle Sándorról.

Egyébiránt valamennyi miniszter iparkodik ilyen lenni. Csakhogy nem mindegyiknek sikerül. Neki azonban megvolt az a kivételes adománya, hogy még annak is örömet tudott szerezni, akit kénytelen volt elutasítani. Pedig ez nagy államférfiúi művészet.

Egy nap a miniszter nem adhatott személyes kihallgatást, tehát az államtitkárt bizta meg, aki végig is élvezte a hosszú kihallgatási lajstromot.

Másnap a miniszter az áthúzogatót lajstromot nézegette az asztalán az államtitkárral együtt. Egy helyen valami tizenöt tagú deputáció volt úgynevezett bajuszszal összekötve:

– Hát ezek mit akartak?

Az államtitkár elmondta, hogy mi járatban voltak. Máramarosi atyafiak. Lehetetlen, törvénybe ütköző helyiérdekű előnyöket akartak kideputációzni az országtól.

A miniszter végighallgatta:

No és mit mondtál nekik?

– Megmondtam, hogy lehetetlen dolgot leérnek. A törvénybe ütközik.

A miniszter jóindulatú arca egyszerre elborult:

– Kár volt, kár volt.

– De hiszen a kérvényük elutasításából két-három hét múlva úgymint megtudták volna.

– Igaz, igaz. De legalább addig is örültek volna szegények.

Plósz Sándor ujjahegye.

A polgári perrendtartás elég száraz törvény a laikusnak. De amikor készült, sok veríték hullott miatta.

Plósz Sándor, a nagy kódex szerzője és a képviselőházban előadója, váltig kitarzott amellet, hogy a kereskedők adósaikat csakúgy lakóhelyükön perelhessék, mint más emberfia.

Erre a *merkantilisták* Sándor Pállal fölvonultak és a rendelkezés enyhítését javasolták, különös tekintettel a rossz-fizető megrendelőkre, akiknek a száma óriási.

Több se kellett az *agráriusoknak*. Rögton fölvonultak ők is Károlyi Mihály gróffal az élükön.

Össze kellett őket békíteni, nehogy ebben a kátyúban roppanjon kettőbe megint az ország szekerének a tengelye. Hiszen alig hogy megreparálódott.

Így jött létre az a vegyes bizottság, mely Székely Ferenc igazságügyminiszter vezetése alatt 1910 november 22-én délután öt órától éjfélutáni egy óráig tárgyalta a perrendtartás 31. szakaszát és a hozzávalókat.

Igen érdekes társaság volt. Jobbról az agrárius urak. Balról a merkantilisták. Közül egy tucat jogász. Ki ide, ki oda, de legtöbbször ide is, oda is.

Plósz Sándor, a nagy tiszteletben álló előadó, a legpuritánabb emberek egyike, csak csöndesen várta, hogy mi lesz? Hol erre, hol arra magyarázta az ő finom perjogi mechanizmusának a rugóit és a kerekeit. Ilyenkor pedig az a szokása, hogy a jobb keze első három ujjának a hegyét morzsolgatja és úgy magyaráz, mintha valami nagyon finom anyag volna az ujjai közt.

Ez régi szokása neki. Aki távolról nézi, azt vélné, hogy pénzről beszél, mivel a pénzt is így szokták jelezni, ha az ember nem akarja éppen azt mondani, hogy »pénz kell ide, barátom!«

Este kilenc óra tájban a társaság már nagyon kimerült és ideges volt. A miniszter gondolt egyet:

– Most már nagyon idegesek vagyunk, uraim. Gyerünk előbb vacsorázni. Vacsora után azután jöjjünk ide vissza (a tárgyalás az országházának középső traktusában dühöngött) és akkor addig maradjunk itt, a míg meg nem egyezünk.

Köztetszés.

– El a Continentalba!

A békecsinálók legnagyobb része ott vacsorázott. De annyira benne voltak már a vitában, hogy vacsora alatt is folytatták a heves békülést, persze a helyhez illő tompa hangon. Tudniillik a nagyteremben vacsoráztunk, ahol mások is voltak.

Plósz Sándor valahogyan összekerült Sándor Pállal és valami finom perjogi megkülönböztetést magyarázott neki. Megint csak úgy, ahogyan szokta, a három első ujjahegye morzsolgatásával.

A teremben levő idegen vendégek távolról lestek az országtartó társaság minden mozdulatát.

Amikor már kifelé tessékeltük egymást és Sándor Pál is ki akart lépni az ajtón (Plósz még mindig magyarázott neki az ujja hegyeivel valamit), egy pénzügynökforma úr odasettenkedett és hirtelen megrántotta a főmerkantilista kabátját:

– Kérem egy szóra, képviselő úr!

– Parancsoljon velem.

Titokban odahajolt hozzá az idegen úr:

– Nos?

– Mit nos?

– Láttam.

– Mit látott?

– Hogy Plósz Sándor ő excellenciája mit mutogatott önnek!

Sándor Pál csak nézett rá bambán:

– Hát mit mutogatott?

A pénzügynök hunyorított egyet:

– Ugyan menjen kérem! Elöttem nincs titok. Én rá számíthat a képviselő úr. Huszonnégy óra alatt együtt lesz a pénz. Tessék csak megmondani hamar, mennyit akar ő excellenciája?

Sándor Pál hangosan fölkacagott és ott hagyta a faképnél az előkelő idegent.

Azontúl vígabban ment a tárgyalás és éjfélutáni egy órára készen volt a béke.

Plósz nevetett legjobban az incidensnek. De azért még most is morzsolgatja az ujjahegyeit, ha valami finomságot magyaráz.

Magyar-etruszk rokonság.

A sors valóságos csúfolódása, hogy mink magyarok, akik olyan egyedül állunk a világ minden nemzete közt mint a kisujj am, a tudósok szerint tele vagyunk mindenféle néprokossággal.

Vannak közöttük gazdagok, szegények, régiek és újak. A finnek, a törökök, a perzsák is egy kicsit, a vogulok, cserkeszek, az eltűnt szumirok, de még az amerikai ősi-indusok, sőt a kínaiak és japánok is.

Ez egyébiránt a nyelvtudományban egy idő óta általános szenvedély. Amióta felállították azt az értékes igazságot, hogy a nemzetek nyelvében egész múltjuk meg van írva kibetűzendő tényekben (a mi nyelvünkben bizonyosan), a nyelvtudósok szenvedéllyel úzik ezt a hieroglifa-olvasást. És nem siker nélkül. De egyben sok túlhajtással.

Hogy a németek ebben is előljárnak, mint minden *meglevőnek* a kiaknázásában, az magától értetődik.

Egy német tudós például annak idején rávetette magát a magyar nyelvre és bár magyarul nem tanult meg jól, mégis föltűnő rokonságot talált a magyar és etruszk nyelv közt. Ez az utóbbi tudvalevőleg a rómaiakat megelőző közép-itáliai nagy kultúrnép nyelve volt. A népet fölemésztették a rómaiak, de építési és nyelvemlékei meglehetősen ki vannak ásva a föld alól. Az egész holt nyelvet azonban még nem ismerik.

A német tudós ezt az érdekes rokonságot az egyik, azt gondolom, berlini nyelvtudományos kongresszus szakosztályában fejtette ki, ahol boldogult nagy tudósunk: Hunfalvy Pál ült a díszes elnöki széken.

Hunfalvy türelmesen hallgatta végig a merész összehasonlításokat és csakhamar észrevette, hogy a tudós a magyar nyelvet csak így-amúgy ismeri.

Amikor vége volt az előadásnak, mindenki érdeklődéssel várta, hogy mit fog Hunfalvy mint nagy magyar tudós, ehhez a csodálatos dologhoz szólani?

Ő pedig teljes elnöki komolysággal lényegben a következőket mondotta:

– Nagyon meglepett mindnyájunkat, de különösen engem a tudós tanár úr fölfedezése. Adatai ugyan még a kritika műhelyébe valók; ami azonban a magyar és az etruszk nyelvek közt való rokonságot illeti, én aki a magyar nyelvet mindenestre jól ismerem, ezt a rokonságot megerősíthetem. A magyar nyelv és etruszk nyelv egyben ugyanis találkozik. Abban, hogy a tanár úr az etruszk nyelvet és a magyar nyelvet egyformaképpen nem ismeri. (Óriási derűtlenség.)

Ez a megjegyzés azután hosszú időre, bizonyosan nem örökre, szét is tépte legalább ennek az ősi rokonságnak a szálait.

A magyar költő.

Hogy számtani egységben beszéljünk, az irodalmi körök abban különböznek a filiszter köröktől, hogy ezeknél például 30 *egység* gúny már halálos sértés, amíg amazoknál 300 *egység* is csak jó tréfa.

De csak úgy, ha *jó*. A rosszból már 0,003 rész is durva sértés. De ha igazán jó a gúny, akkor az ember az apját se sajnálja, mivel minden jó ötlet elnyomása az apagyilkosságnál is több, az ilyen bűnt pedig a nagy Széchenyi is megbocsájthatónak mondta.

Imígyen fertőtleníttve, most már jöhet a történet.

Egyik szeretetreméltó íróársunk, aki fölséges verseket írt, azonfelül pedig a szerénység megtestesülése volt, már kezdetben a napisajtóban mint jóra való tudósító szerezte meg a mindennapi kenyerét. Szabad perceiben és az előszobákban verseket írván, áldozott a magasabb rendű Múzsáknak. De az bizonyos, hogy nem jött szerencsés ábrázattal a világra.

Mindnyájan ismertük és szerettük. Ami abból is kitetszik, hogy mindenki rajta köszörülte a nyelvét. Hiszen köszörükőnek jó kemény is volt, az igaz.

Természetesen mint afféle poéta-lélek a közművelődési dolgok felé húzott. Egyszer a szerkesztő elküldi a hülyék évi zárvizsgálatára, hogy onnan írjon valami szépet. Wlassics Gyula is ott volt, akkor kultuszminiszter.

A fiatal költő-riporter, akit a miniszter még nem ismert, a vizsgálat folyása alatt csöndesen meghúzódott az utolsó padban. Révedező, ábrándos szemeivel onnan figyelte, hogyan megy ez a különös vizsgálat.

A miniszter maga is- kérdéseket intézett a szerencsétlen növendékekhez. Persze nagyon naiv kérdések voltak.

Egyszerre csak föltűnt neki az utolsó padban révedező, kevésbé szerencsés ábrázatú alak. Intézeti növendéknek hitte. Bevezetés nélkül odalép:

– Hát maga fiatal barátom, úgy-e maga már sokat tanult?

Az ifjú kyklops szertelenül meg volt illetődve. Fölállott és akadozott:

– Bi-bi-bizonynyal, de ... de ... de ...

– No jól van, jól van. Hát meg tudná-e mondani, hogy összesen hány ujja van kezén-lábán?

– De ... de ... de ... ké ... kérem ... én ... én ...

– Nem baj no! Hát akkor hány ujja van az egyik kezén?

A miniszter jóakaróig mutatta föl neki a jobbkezét:

– No nézze fiam. Ez itt egy, ez kettő ...

Szeretetremlő barátunkat ennyi megaláztatásra előntötte a szégyen. Elvörösödött és egyszerre megjött a szava:

– De az istenre kérem excellenciádat, hiszen én nem vagyok hülye?

A miniszter csodálkozott:

– Hát akkor mi maga?

A poéta-riporterben fölforr az olymposi büszkeség. Kidüllesztett mellére büszkén mutatott rá a mutatóujjával:

– Én, kérem, magyar költő vagyok! A miniszter megfordult és részvétellel így szólt a vigyorgó tanár urakhoz:

– Úgy?! Hát ezért ültették az utolsó padba! Nem tudtam, hogy ennyire van! Szerencsétlen ifjú!

Csak a kitörő kacagás világosította föl a minisztert a dolog igazi állásáról.

Úri morál.

Egyik kiváló és szeretetremlő íróársunkról van szó, aki" balvégzete belesodort a politikába és nem tudott belőle kimászni. A nevét nem lehet elárulnom.

Ez az íróársunk politikus mivoltánál fogva az esti, sőt az éjjeli órákat is kénytelen volt sokszor a kávéházban eltölteni.

Nem is tudnék ezekre a késő esti kávé-házbeli gyülekezésekre semmi rosszat mondani, mivel akár a *Balatonról*, akár az *Abbázjáról*, akár másról van szó, annyi bizonyos, hogy ott sokkal őszintébb politika folyik, mint az ország házában. A kávéházban a képviselők nem pózolnak (ott kinevetnék őket) és így ott többet, jobban és igazabban meg lehet tudni, mint a képviselőházban.

Ezért vannak olyan idők is, amikor a kávéház fontosabb politikai tényező, mint a képviselőház.

Ez volt a mentsége a mi kedves íróársunknak is a felesége előtt, ha a koalíciós korszakban (1906-1909) rendszeren éjjél-után 1-2 órakor vetődött haza. Igaz, hogy józanabban, mint ahogyan esti 9-10 közt odament, azonban az asszonyok az ilyen finom megkülönböztetésekre nem adnak sokat. Ebből a többit már könyv nélkül is tudhatja mindenki.

Persze a mi kedves íróársunk ennek következtében már esti 11 óra tájban mindig készült is hazafelé. Dehát lehet az? Kivált ha az ember szeretetremlő? Ráripakodtak:

– Már megint készülsz! Nyomorult darabont! Szoknyahős! Papucs-lakáj! És te akarsz szabadságot hirdetni, te hitvány rabszolga!

Szóval maradnia kellett, ami nem is olyan nagy baj, mivel a politikusok éjfélután még sokkal őszintébbek, mint éjfél előtt.

Jaj, csak hogy az asszony, az asszony!

A mi szorongatott barátunk végre is megsokalta ezt a keserves dilemmát. Még ennél is jobban az otthon való állapotokat. Mert íme az ország sorsa csak egyre rosszabbodott a sok kávéházazástól, családi békessége pedig szintén az ország sorsára kezdett jutni.

Segíteni kell a bajon, segíteni, hogy jókor hazaszabaduljon. Megsarkantyúzta az eszét (nem kellett nagyon) és másnap már 11 óra előtt 10 perccel vette a kalapját.

A szokott jelenet:

– Már megint az asszonyhoz szaladsz és a többi.

A mi barátunk rejtőlegesen mosolygott, ami azt jelentette, hogy: »szegény balekok, ha ti azt tudnátok, hogy én most hová megyek! «

Azonközben egy előre kitanított jó-barátja diszkréten súgott valamit a szomszédja fülébe, amaz pedig a másikéba. Csakhamar kiderültek a honatyai ábrázatok:

– Ahá! Rendez-vous? Az más.

– Te kujon! Ki hitte volna, hogy te is!

– No, engedjétek már. Hadd menjen, még lekésik.

Végre valósággal kergették kifelé, hogy le ne késsen valahogyan a pontos időről. Sőt még sok szerencsét is kívántak neki.

Ő pedig az általános irigység dicssugarai közt szépen hazalopózkodott a feleségéhez. Az asszony persze diadalmasan hajtogatta:

– No lám! Csak akarni kell és lehet! Úri morál dolga az is, hogy ő bizony

sohasem mondta el a feleségének, hogy milyen gonosz praktikával éri el, hogy otthon becsületes férjnek és jó családapának tartsák. Csak akkor hült el, amikor egy este hazatérve, a legdrágább vázák ott heverték a földön összetörve, az asszony pedig javában pakolt hazafelé a nagy kofferbe. Valaki besúgta neki a férje mentségét.

Ennekutána nagy bizonyítás következett szóval és cselekedettel, de így is nagy idő kellett hozzá, amíg az asszony belenyugodott a magyarázatba.

Azt, hogy el is higye, ilyen esetekben nem is lehet kívánni asszonytól. Elég ha belenyugszik.

Hazafiasság.

Kállay Béni, a bosnyák alkirály nemcsak genialis államférfiú volt, hanem egy csöppet humorista is. Ezt a nemes tulajdonságát írói múltjából vitte magával magas állására és ott sokszor nagyon jó hasznát vette.

Egyszer Kállay valamely nagyobb rendbéli magyar vonatkozású munkát írt és erre is, mint mindenre ami magyar, különös gondot fordított. (Ezt a szép tulajdonságát csak halála után hitték el neki is.) Kiváltképpen arra volt gondja, hogy írásában elkerülje a nálunk szokásos sallangokat és hazafiúi rugaszkodásokat. Nem szerette a pózokat soha, de a dolgok lényegében annál erősebb volt.

A kész munkát azután átadta egyik bizalmas emberének, hogy mit szól hozzá? A megtisztelt magyar úriember, tekintettel a szokásokra, bátran meg is jegyezte:

– Nagyon jó, sőt nagyszerű. Csak azt akarom megjegyezni, hogy nincsenek benne hazafiasságra buzdítások.

Kállay komolyan nézett rá:

– Hát azután mire valók azok a buzdítások?! Hiszen mink valamennyien jó hazafiak vagyunk biztatás nélkül is. Szó gyelleném, ha erre is biztatni kellene a magyart.

De mégis vetette ellene a másik, nálunk a hazafiasság mindig jó benyomást okoz és

mindenki becses dolognak tartja.

Kállaynak a szeme szögletében hirtelen megjelent az a bizonyos vonás, ami gúny is egy kicsit, mosoly is:

Ezt jól mondod. A hazafiasság nálunk csakugyan nagyon becses dolog, mivel pusztán csak abból is nagyon sokan jól megélnék.

A kézirat persze változatlanul kerüli a nyomdakerekék közé.

Örök titok.

Egyik vidéki kis városban »kegyelmes« képviselőjelöltéi hordozott körül két »pártunk-oszlopa«. Mondjuk példaképpen, hogy az egyik takarékpénztári igazgató volt, a másik nagybérlő. Mindegy az. A jelölt pedig B. Láng Lajos volt, akkor miniszter.

A programbeszélő kegyelmes jelöltnek elmondták azt is, hogy a szélsőbal az Arany Trombitához címzett külvárosi nyári vendéglőbe jár esténként tömörülni. Csefkó Mátyás a tábornokuk, különben polgári szabó. Nagy, piros orrú, mohámét ember. Veszedelmes hazafi, aki csak úgy falja a minisztereket, mint a berni Kindlifreszszer a kisgyerekeket. Ezzel valamit »csinálni« kellene. A kegyelmes jelölt legyintett a kezével:

– Ej dehogy kell! Elmegyünk a táborába és meglátogatjuk.

A két oszlop elképpedt. Imre király óta nem volt ilyen eset a magyar történetben. Ebből nagy baj lehet még. Azonban a jelölt nem engedett. Mentek tehát, még pedig csak hárman, egyenesen bele az ellenség torkába.

Amint a fellobogózott nyári vendéglőhöz értek, valaki bekiáltott:

– Ehun gyün a kegyelmes úr, ni! Egyszerre elhallgatott a nóta és csönd lett, mint amikor valahova váratlanul beüt a tüzes istennyila. Az emberek fölállottak és kíváncsian, sőt némi tisztelettel nézték a kegyelmes ellenjelölt alakját, mely terjedelemben nem volt alábbvaló Csefkó Mátyás megjelenésénél. Amúgy meg országos nagy hírneve is van, ami szintén valami.

A kegyelmes megmutattatta magának a kuruc brigadérost és egyenesen ráment. A két oszlop reszketett. Mi lesz most?

– Hát ön az a híres Csefkó Mátyás? Meg akartam ismerni becses személyét, mivel a bátor hazafiakat én is szeretem. Egyikünk úgylis győzni fog.

Csefkó Mátyás szinte kétrét görnyedt a bámulattól (később a szemére is hányták), de lassan fölbátorodva, szépen elbeszélgetett a kegyelmes ellenjelölttel. Tehát minden jól sikerült.

Amikor azonban a vakmerő látogatók már kifelé mentek volna, a két kísérő »oszlop« közül az egyik túlságosan is fölbátorodott a sikertől és visszafordulva az ajtóból Csefkó Mátyás irányában:

– Mek-mek-mekk!

Ez nyilvánvalóan a kuruc brigadéros polgári állásának kifigurázása volt és éppen nem volt valami okos ötlet. Mivel azonban mind a két oszlop vissza volt fordulva, sem a kegyelmes jelölt, sem senki nem vehette észre tisztán, hogy *melyik* mekegett tulajdonképpen? Aki pedig tette, nagybölcsen lapított,

Csefkó uram szintén nem vette észre a zajban, hogy melyik mekegett, de neki úgylis mindegy volt, akármelyik. Egyszerűen üldözőbe vette mind a kettőt. Egyik csak mekegett közülök, az bizonyos. Röviden kiadta tehát a parancsot:

Szükre kell szabni mind a kettőnek a nadrágját. Az igazi csak benne lesz.

A kegyelmes jelölt még az-este vissza utazott Budapestre, de a két pártunk-oszlopának a háza reggelre már csúful be volt kenve, tintázva. Mindenféle gyalázó mondatok is voltak ráfirkálva, ingadozó helyesírással.

Az-este, másnap, harmadnap, macska muzsika. Az ellenzéki újság vad támadásai. Bizottságokban, egyletekben való lepocskondiáztatásuk és ehhez hasonló jók. Pokol volt az életük a választási mozgalom alatt a mek-mek miatt.

Föl is ment az egyik Budapestre a kegyelmeshez (volt egy-két kis kárnivaiója is mellékesen) és nagyon panaszkodott:

– Csak legalább ne mekegett volna az a *másik* arra a vadkecskére! Most velem itatják meg a levét odahaza. Nincs se éjjelem, se nappalom. Ha megbukunk, ő lesz az oka.

Pár nap múlva fölött a másik is (szín lén volt egy kis mellékes előterjesztése): Én szenvedem a kárát, pedig *amaz* mekegett. Oktalan, hebehurgya ember. Elrontotta, amit én építettem. Belebukhatunk.

A kegyelmes jelölt csak mosolygott rá: Bizony a háború fenve dolog, de legalább nem tart sokáig. Ha a vége jó lesz, minden jó lesz.

A választásra lement és fényesen győzött. Amikor hozták neki a mandátumot, az egyik oszlop nagy fennen odarobogott mellé:

Úgy-e megmondtam, kegyelmes uram! Nem hiába hogy jól lemekegtem akkor azt a vadkecskét. Mert én voltam az! Fogott is a mekegése. Arról koldult az egész pártja.

A diadalmi lakománál pedig odasettenkedett a *másik* pártunk-oszlopa és lekötelező nyájassággal adta tudtára a győztes jelöltnek:

– Nohát én mekegtem, kegyelmes uram, az Arany Trombitánál akkor. De tudtam, miért teszem. Itt a győzelem!

Azóta elmúlt már egy sor esztendő, de a világ vége is elmúlhat, még sem fog ki tudódni soha, hogy tulajdonképpen ki mekegett?

Nagyurak huncutsága.

Ugyanaz a kis város, egy-két hónappal később:

A város atyái természetesen hasznát akarják látni a becses bizalmuknak. Elhatározzák, hogy a városnak – noha a lakosság száma csekély és a város fekvése sem alkalmas – okvetetlenül kell legalább is törvényszék. Azért miniszter a képviselőjük, hogy ezt meg is csinálja. Kuttya kötelessége! Menjenek föl tehát hozzá a legbizalmasabb emberei, számszerint öten. De haza re jöjjenek törvényszék nélkül, meri akkor jobb, ha inkább malomkövet kötnek a nyakukba.

Az öt úr szomorúan ül a vonatra, mivel valamennyi tisztában van vele, hogy az ő szerény kis városuknak törvényszéket adni tiszta képtelenség. De nem is volt akkor kiadó törvényszék. Mégis tenni kell valamit, mivel ellenkező esetben otthon vége van minden becsületüknek. Kibuktatják őket mindenből, mint helyiérdekű hazaárulókat, vagy legalább is pipogya frátereket, akik még egy rongyos királyi törvényszéket sem tudnak kieszközölni az excellenciás képviselőjüktől.

Végre abban állapotok meg az »ötök« a vasúton, hogy szorongattatásukat őszintén elmondják a képviselőjüknek. Annak bizonyosan lesz annyi esze, hogy legalább kitalál valamit, amivel ebből a csávából ki lehessen mászni.

Másnap a küldöttség őszintén elmondott mir dent a »kegyelmesnek«, úgy, amint a szívüket nyomta:

– Nagyon jól tudjuk, hogy a törvényszék képtelenség. De most már találj ki valamit, hogy hazamehessünk baj nélkül, mert különben lóttak odahaza az égés/. nyilvános szereplésünknek. De mint magánemberek is összezsugorodunk. Ismered a városunkat!

A kegyelmes úr arca elmélyedt:

– Bajos állapot, bajos. Tudjátok mit? Maradjatok itt estig. Addig majd kitalálok valamit. Hol vagytok szállva?

Megmondták és vártak.

A kegyelmes úr ekkor elment az akkori miniszterelnökhöz és még három minisztertársához. Valamennyinek a következőt mondta:

Kérlek alássan, este néhány oszlopos választómat meghívtam, a Hungáriába vacsorára. Szükségem van rád; *okvetlenül* elvárlak. Közügy!

A miniszterek persze huzalkodtak egy darabig (a miniszteri gyomornak is vannak határai), de végre mégis győzött a közügy.

Estére mind az öt vidéki úr meg volt híva a fényes vacsorára. És úgy ültek az országtartó urak közt fölváltva, mint a mesében szokás: egy cigány, egy király, egy cigány, egy király.

Pompás vacsora volt, vidám hangulat, bár tulajdonképpen egyik sem tudta, hogy *miért* vacsoráznak úgy együtt, kivéve a kegyelmes képviselőt, aki nagyon jól tudta.

Másnap az öt úr a délelőtti vonatra ült. Még azon mámorosan olvasták a reggeli lapokban a nevüket a miniszterek nevével összefonva: egy cigány, egy király!

Iszonyú megtiszteltetés !

A kis városkában majdnem megpukkadtak az emberek az irigységtől és bensőleg szamarazták magukat, hogy miért küldtek fel *azokat* Budapestre, miért nem magukat?

A törvényszékről persze legkevesebbel kérdezősködtek, mivel az egész város tele volt azokkal a vidám adomákkal, amelyekel a miniszter urak potyogtattak el azon a fölséges lakomán. Ami különben a városkára nézve is nagy megtiszteltetés volt. A két helyi lap is így fogta föl pártkülönbség nélkül.

Egyszer később a törzsfőnök Budapesten járt. A kegyelmes képviselő megkérdezte:

– No mi van a törvényszékiekkel?

– A kutya se ugat utána azóta! Velünk úgy beszélnek, mint valami felsőbb lényekkel. Mink pedig váltig csudáljuk a te nagy eszedet, kegyelmes uram!

Egy asszony bajban.

A magyar Hiszekegyet meg kellene toldani a következő záradékkal:

»Hiszek a protekcióban.«

Sőt ezt mindjárt az elejére kellene tenni. Mert az nem bizonyos, hogy a hívő hisz-e a többiben, de az bizonyos, hogy a protekció erejében hiszen.

Hogy ez a hit mennyit ér, itt van a példa.

Van egy állás és van rá száz folyamodó. Ez a száz pályázó fölhajt legalább kétszáz protektort, akiknek egy vagy más okból lépést *kell* tenniök. Lehetőleg személyesen, mivel legtöbb álláskereső már nem is kér, hanem egyszerűen megköveteli a protektor személyes közbelépését. Sőt jó része már készen is hozza a parancsot. Ezzel és ezzel muszáj beszélni, így és így!

Ennélfogva a miniszter, hacsak öt percig is beszél egy-egy protektorral, elveszít az ország idejéből minden állás betöltésénél ezer percet, vagyis közel tizenhét órát. Ez volna az átlag, ha ilyen időpocsékolást egyáltalán el lehetne képzelni.

Persze a protektor mind »kedves embere« a miniszternek (csakis ilyeneket keresnek) és így a miniszternek szerencsére mindegy, hogy kinek a jelöltje fog győzni. Ebből lehet megérteni, hogy a miniszterek miért mosolyognak mindenkinek. Ezt gondolják magukban:

– Minél több, annál jobb. így legalább legkönnyebben választom ki a magamét.

Akkor azután derült ábrázattal kiválasztja rendesen azt, akit legérdemesebbnek talál és azt kinevezi. Akire a választás esett, az mindenesetre örül. A protektorai is örülnek. Az mindegy, hogy ki? Ha ez nem örül, örül amaz. A miniszter ennélfogva mindig nyugodtan fog aludni, mivel az érdemesség mellett mindenesetre valamelyik »kedves emberének« szerzett örömet, akárkit is nevezett ki.

Mellesleg mondva így lesz végre is igazsága a magyar közmondásnak is, hogy a kutya is a tulajdon maga szőrétől gyógyul meg.

Feljött valahonnan messziről egy érdeemes úriasszony, hogy a férjének az ügyét megtámogassa, de Székely Ferenc igazságügyi minisztert személy szerint nem ismerte. Addig csetlett-botlott szegény a képviselőház gótikus csarnokaiban, amíg egy olyan képviselőre nem akadt, akit nagyjából ismert. Ez pedig Kozma Andor volt.

A szeretetreméltó író-képviselő meghallgatta őt és gondolt egyet:

– Jól van, nagysád, de mivel úgy mondja, hogy a háznagy úr is ismeri a kedves férjet, még jobb. ha őt is magunk mellé vesszük nagyobb nyomatéknak. Jöjjön velem.

Bemennek a háznagy hivatalába, de Angyal József, a háznagy éppen távol van, az ülésteremben. A kedves képviselő orrá azt mondja:

Nem baj. Tessék csak helyet foglalni addig, mindjárt elhozom én a háznagyot az ülésteremből és akkor majd együtt megyünk a kegyelmes úr elfogadó szobájába mind a hárman.

Azzal elvágat a háznagyért.

Történik közben, hogy az igazságügyi miniszternek valami dolga akad a háznagy hivatalban, tehát bemegy. A jelenlevők persze megillető tisztelettel fogadják. Az asszony pedig ezt látván, a következőket gondolja magában:

– Hopp, ez íme a háznagy úr ő méltósága.

Ünnepélyesen föláll tehát és elkezd:

– Méltóságos uram, a férjem már régen soron van, folyamodott is a miniszterhez már háromszor is, de ennek a mostani miniszternek kutya kőkemény szíve van. Nem akarja kinevezni, pedig stb.

Itt következnek az okok. A hivatalbéliek, de inkább a családbeliek.

A miniszter kezdetben nem értette a dolgot, de amikor a többi jelenlevő zavart pillantásából észrevette, hogy a derék vidéki úrhölgy őt másvalakinek nézi, hagyta végigbeszélgni. És akkor egyszerre elmosolyodott:

No csak adja ide bátran, nagyságos asszonyom, azt a kis cédulát. Helyes! A száma is rajta van. No majd megmondom én annak a kutyahitű miniszternek a magamét!

A derék asszony egészen e! volt bájolv a *háznagy* szerelemméltóságától. Baj, hogy a tréfát elrontotta az igazi háznaggyal belépő képviselő, aki a minisztert per kegyelmes úr szólította meg.

A többiek erre hangos derűtségben töitek ki. A szegény asszony majd hogy el nem sülyedt ijedtében, amikor kitetszett, hogy a minisztert a tulajdon maga sze mélye előtt szidta össze.

– No, az én szegény uramnak is beföllegzett!

Csakhogly olykor a humor nagyobb protektor még a püspököknél is.

Aki magánál protegál.

Székely Ferenc miniszterről van szó, aki minisztersége előtt néhány nappal még csak nem is sejtette, hogy belőle mi lesz?

E csöndes napok alatt fordult hozzá, mint koronaügyészhez egy ismerős család, hogy segítse meg. A családfőt – így szól a beszéd – a koalíció alatt üldözték, elnyomták, hátratették stb. Szóval segíteni kellene rajta, mivel az előlépése már rég soron lett volna.

A jószívű koronaügyész, a ki a családfőt érdemes, derék embernek ismerte, névjegyen ajánlotta az *akkori* miniszter hajlandóságába, noha annak a rúdja már kifelé állott. Mellette azt gondolta, amit legtöbb protektor gondol: *Valeat quantum valere potest*. Magyarul: a kapanyél is elsül, ha Isten úgy akarja.

El is felejtette a dolgot. Annál hamarabb, mivel már harmadnap ő is kapott egy kis névjegyét, amelyen miniszternek kérte fel gróf Khuen-Héderváry, az új miniszterelnök. Negyednapra már ott ült a miniszteri szobában és Ötödnapra már intézte a legsürgösebb ügyeket.

Az elnöki osztály feje, Sólyom Andor miniszteri tanácsos legelőbb is a sürgős kinevezéseket referálta. Egyik aktánál finoman mosolygott:

– Ennek az embernek kitűnő protekciója van, kegyelmes uram. Ezt már nagyon bajos lesz visszautasítani.

A miniszter kezébe veszi az aktát, forgatja, nézegeti. A tulajdon maga ajánló jegyét találta

az akta mellett és ő is elmosolyodott:

– Bizony barátom, ez nagyon erős protekció! Hanem azért csak nézzük meg a státust. Soron van-e és van-e olyan, aki erre az állásra erősebb igényekkel bír?

Fölkutatták az iratokat és kiderült: 1. hogy még négyen vannak előtte a sorban, 2. hogy ezek közül az egyik szolgálati okokból mégis csak erősebb és előbbrevaló.

A miniszter visszaadta az aktákat:

– A protekciót nem vehetem tekintetbe. Emezt a másikat kell kineveznünk. Nem mellőzhető.

És kinevezték a másikat. A legbolondabb ebben a dologban az, hogy apróra igaz.

Tudós, aki robban.

A mi bájos Quarnerónkat tulajdonképpen kevesen ismerik. Az utasok Fiúmén csak átszaladnak Abbázia, Velence vagy Ancona felé. A széles fiumei öbölnél alig látnak többel.

Az is szép. De az igazán szép csak azon túl van, Veglia, Cherso, Lussin, Arbe; a mindenféle kisebb-nagyobb szigetek és szirtek. Bronzszínű sziklák a lapis lazuli mély színébe merülve. Elhagyott, össze lépett scogliók. Madártelepek. Mély csatornák. Óriási hegységek koszorúja a horvátországi partokon, amelyekbe fjordszerű öblök nyúlnak be. Minden órában más világítás a tenger tükrén. Olykor még az opál színjátékánál is sokkal szebb. És dúsgazdag faunája a tengernek, amelyben halászni isteneknek való gyönyörűség.

A quamerói öbölben olykor magyar természettudósok vitorláznak. Egy ilyen tudóstársaságról értesült a legelső és legnagyobb fiumei magyar úr: József főherceg, a második. A napok óta tengeren evickelő társaságot vendégszeretőleg meg is hívta magához, amikor azok ott egy napot pihentek. Kutya meleg júliusi nap, volt, amilyen csak Fiúmében lehet. A kis társaság pompásan mulatott a csodaszép V'illa Giuseppe parkjában, ahol a villásreggelit föltálaták.

Pezsgők is valának.

Az egyik fiatalabb tudósnak jobb híján hosszú, kaftánszerű Fekete liszter klepotusban jelent meg, mivel nem volt elkészülve a megtiszteltetésre. A reverenda-formájú kabátnak hátul öblös zsebe volt, ami természettudományi célokra igen alkalmas.

Látván pedig a pezsgők nagy bőségél, egy nagyon pozitív, bár az illemszabályokkal némi tekintetben ellenkező ötlete támadt.

Ímhol micsoda gaudium lenne holnap a sík tengeren, ha az ebédhez egyszerre csak kihúzna a liszter kattanja zsebéből egy egész Heidsick-palackot. Az ilyenre különben is számos precedens van az anyaországban.

Dictum factum. A villásreggeli vége felé az egyik inast titokban rábírtá, hogy sülyesszen el a kaftánja zsebébe egy Heidsick-palackot vagy Munimot, mindegy.

A jókedvű magyar inasgyerek tudván, hogy nem tesz gazdája ellen, – meg ts cselekedte. Bizonyosan kapott is érte egy kis baksist.

A tudósnak ettől kezdve nagyon mehetnékje volt. Azonban a fönséges házigazda már belemelegedett a beszédbe. Eltelt fél óra, egy óra . . . Mivel a scampi meg a többi tengeri héjanc életmódjáról volt szó, a fiatal tudós is belemerült a magyarázatokba. Egészen elfelejtkezett a pezsgőről. Ez egyébiránt ezalatt meg is melegedhetett egy kicsit.

Egy hűvös kőpad állt ott a babérfák alatt üresen. A házigazda fölkínálta:

– Üljön le már kedves barátom. Ez a kőpad éppen jó hűvös lesz.

A fiatal tudós leült. Abban a pillanatban a kaftán hátulsó része odacsapódott a kőpadhoz és:

– Durrr!

Pezsgősugarak löveltek szanaszét és üvegdarabok csörömpöltek.

A kőbálvány az semmi ahhoz képest, ahogyan a tudós delinquens ott állt a megrémült, majd pedig homéroszi kacagásba gurult társaság előtt. A gazda nevetett legjobban.

Ha a vége jó, minden jó.

A megszorított társaságot másnap a tenger sima tükrén ebéd után így szólította meg a szakácsi szolgálatokat teljesítő első matróz nagy szemhunyorgatással:

Van még valami jobb is, signori! Egy főhercegi inas hozta tegnap este titokban a hajóra. Jégbehűtve.

És előhozakodott 6 üveg pompás francia pezsgővel. Képzeltetni, micsoda *hurrah*-tól zengtek a Canale di Morlacca partjai.

A gyöngéd rokonok.

Egy francia parlamenti mondás szerint nem lehet senki igazi államférfiú, aki nem tudja az uszályát levágni. Ezt ők úgy mondják: *couper la queue*, de magyarul így nem lehet jól fordítani. Noha az *uszály* szó is a harmincas évek gyártmánya.

A mondás azonban bölcs. Sok nagytehetségű embert tartott már vissza az uszály attól, hogy a maga megillető helyét elfoglalja az országtartásban.

Egy boldog emlékű, satirikusan humoros pénzügyi kapacitásunkról van szó, aki nagy politikai hírneve mellett nagy vagyonnak is örvendezett. Ennek talán még jobban. Úgy lehet, csak kedvezőtlen felekezeti körülményei okozták, hogy a piros bársonyszéket is meg nem nyomta. Mert fizikailag is súlyos einher volt.

No, mondjuk ki egyenesen, hogy boldogemlékű Wahrmann Mórról van szó. Vele történt meg egyszer, hogy Haynaid bíboros érsek akivel jó, veszekedős barátságban élt, beszédközben így szólt hozzá egy harmadikról:

Nagyszerű ember; igazán kár, hogy izraelita.

Ejnye, eminenciád elfelejti, hogy én is izraelita vagyok. A kardinális finoman mosolygott.

Dehogyan felejttem el. Csakhogy önért nem kár.

Hát ilyen jó barátság volt köztük. Azonban az emelkedő Wahrmann sem volt kivétel. Neki is megvolt a maga uszálya. Hírnevével nőti együtt gyöngéd rokonainak a száma is. Egészen ismeretlen alakok merültek föl előtte az ország legészakibb sarkvidékeiből. Mind be tudta valamivel bizonyítani, hogy őt szegről végről atyafiságban van vele. És, mindnek, volt valami kívánsága. Ha teljesítette volna valamennyit, egyéb dolga se lett volna világéletében. Akkor ismeretlenül és szegényen halhatott volna meg. Legfőleg azt mondták volna róla: »jó ember volt szegény!«

De csak tűrte. Egy szép délelőtt azonban egyszerre 9 atyafi tisztelgett nála. Egyazon nemzetség: képtelenebbnél-képtelenebb alakok. Amikor befejezték a családfelelőadását, a híres finansier meghatottan szólt hozzájuk:

Nagyon örülök, hogy a rokonsági köteleket föl akarják újítani. És megtisztelnének, ha mindenekelőtt a kedves arcképeiket is minél hamarabb elküldenék, akár csoportban, akár egyenként.

A kilenc atyafi rohanván rohant a legközelebbi fotográfushoz és másnap már mind a kilencnek ott volt az arcképe. Persze külön.

Amikor mind együtt volt az arckép. Wahrmann becsöngette az inasát:

– Látod ezeket az arcképeket. Nézd meg jól. No, ha ezek jönnek és beereszted őket, agyonütlek, de azonnal.

Attól kezdve békessége vall.

A milói Vénusz.

Az államférfiak, amikor beszédet mondanak, az arról való gyorsírói lapokat, mi helyest azok rendes írásra vannak átkopogtatva, kijavítják. Némelyik told is bele. Elvenni belőle,

valamennyi elvesz. Egyazon dolog más mondva és megint más olvasva.

Széli Kálmán mint miniszterelnök egyszer a fővárostól távol mondott beszédét másnap, hazafelé utazva, csúnyán megcsónkítva olvasta a budapesti reggeli la pókban. Fölboszankodott és maga elé hívatta a fő-főgyorsíróját:

– No kedves barátom, maga szépen elbánt velem. Az országban ma mindenki azt beszéli, hogy micsoda hülyeségeket mondtam én tegnap. Olyan utálatos a beszédem, mint egy romlott fogsor. Itt hiányzik egy fog, amott csorba egy másik, lukas egy harmadik és így tovább. Így megcsónkítani!

A fő-főgyorsíró, aki szellemes ember s azonfelül jól ismerte a miniszterelnököt, fölényel mosolygott:

– Romlott fogsor? Hogyan mondhat ilyent excellenciád? Azt megengedem, hogy az én kezemen át a beszéd megcsorbult. Hiába, sietni kell ilyenkor és a távirati stílus is ront. De ami a beszédet illeti, az nem romlott fogsorhoz, hanem antik görög szoborhoz hasonlít. Például a milói Vénuszhoz. Hiányzik a karja, az egyik nagy-lábaújjja is; az orra is csorba egy kicsit, a füle is: de aki nézi, mégis fölismeri és csodálja benne a művészeti remeket. Éppen így ...

– Hallja, kedves barátom, vigye el magát az ördög, hogy ilyeneket kitalál. De végre is igazsága lehet. Máskor vigyázzon jobban.

Politikai erkölcs.

Egyik nagynevű főúri képviselőnkéről van szó, akinek gondja van arra, hogy kékbeli választói előrehaladjanak a művelődés útján is.

Egy-két gazdának kéz alatt vasúti jegyet küldött, hogy jöjjenek föl Budapestre a kettős ünnepkor a földművelési kiállítást megtekinteni.

Az atyafiak örömmel zónáztak föl és nagyon büszkék voltak rá, amikor grófi képviselőjük (aki egyébiránt inasról is híres) maga vezette körül őket ebben a mi gyönyörű földművelési kiállításunkban. Nem mondom talán újat vele senkinek, hogy jelenleg a magyar agrikulturné kiállítás a legszebb az egész világon. (Nagy szerencse, hogy a politikánkat nem lehet kiállítani.)

Az atyafiak szinte belekótyagosodtak a sok gyönyörűségbe. Egész délelőtt bámul tak. Hírnevű vezetőjük végre egy kis összefoglalással fejezte be:

Látják, édes atyámfiai, az, amit láttak, sokkal jobb, tökéletesebb, szebb és hasznosabb, mint ahogy önök csinálják otthon. Az ország a mintákat kiállította, az önök dolga tanulni belőle és amit eddig nem tudtak, azt utánacsinálni. Okos magyar ember nem azt a sok hiábavaló lotyogást tartja haladásnak, hanem ezt!

Nagyon meg voltak hatva és a képviselő szíve szinte dagadt az örömtől: Mit szólnak hozzá?

A legöregebb szólalt meg:

– Most még csak azt szeretnék kérem alássan tudni, hogy a napidíjunkt kitől kapjuk meg, és akkor minden, rendben lesz.

Elvek.

Az emberek biztos elvek nélkül nem bírnának megélni, mivel egymást fölfalnák. Elv például, hogy nem szabad lopni. Vagy ölni. Vagy felebarátunk feleségét megkívánni.

Mindazáltal az emberek abszolút tiszta elvek szerint sem tudnak megélni. Mint a vegytanilag tiszta vízről ki van mutatva, hogy annak mérgező hatása van, épp úgy a vegytanilag tiszta erények is elsorvasztanak a társadalmi organizmusokat. Például ha titkos províziók nem lennének, sok hasznos dolog elmaradna! Továbbá, ha az ellenséget sem volna szabad meg ölni, akkor a békés, jó emberek hamar kipusztulnának a világból. Ha pedig másnak a felesége . . . nem! Az abszolút bizonyítás is ártalmas dolog.

Szóval az élet tele van megalkuvásokkal és összeegyeztetésekkel, amelyek az elvi szabályok zordonságait mérséklék. Átsegítik az élet szekerét a mindenféle kátyúkon és zökkenőkön.

Mindazáltal ezekről a megalkuvásokról és összeegyeztetésekről nincs se könyv, se másféle írás. Ezeket csak magából az életből lehet megtanulni. Ez tehát a legnehezebb tanulás. De ám ha valaki tudja a határokat és lehetőségeket, az igen nagy életművész és boldog a neve, mivel nem csetlik-botlik úgy, mint azok, akik azt gondolják, hogy kóta szerint is lehet élni.

Mindjárt el is mondok egy helyes példát az életből.

Bankigazgató. Okos ember; több: erényes. Tehát unikum. Alkalmazottjaitól megkívánja a korrekt gondolkozást, de maga jár előttük. A nagy üzleteknél a províziókat, előnyöket, ajándékokat, szóval a különféle álcázott baksisokat kegyetlenül visszautasítja. És gondja van arra is, hogy hőstetteit valamennyi alkalmazottja megtudja.

Csak egy gyöngéje van, mint szinte valamennyi bankigazgatónak. Szereti a jó szivarokat.

Ezt használta föl egy főúr, aki a bankból nagyobb kölcsönt akart kapni a rendesnél. Küldött neki 500 remek Upman-flórt. Darabja lehetett úgy másfél korona, vám nélkül.

– Jaj! Ezt visszautasítom !

Három napig ott heverték a remek szivarskatyulák az asztalán. Habozott. Végre győzött benne az erény. A titkárának a referálás után így, szólott:

– A gróf úr dolga most tehát már el van intézve. Egészen fölösleges volt neki ezt az ötszáz Upmant küldeni. Engem ugyan nem hat meg az ilyen. De mivel már itt van, tehát el fogjuk árverezni a nyugdíjintézetünk javára. Legyen több ezzel is. Én is licitálni fogok, mivel mindegy, hol veszi az ember a szivart, hacsak jó.

Másnap megvolt a nagy licitáció. A bankigazgató úr 20 koronával kezdte a licitálást. Senki sem mert rálicitálni és övé lett a közel 800 koronát érő készlet 20 koronáért.

Vállat vont és nyugodt lelkiismerettel elszívta mind az ötszázat.

Közigazgatás.

A főszolgabíróhoz beállít az ügyefogyott paraszt. Valami kérése volt és azt akarta megtámogatni egy malac-nagyságú szép, élő potykával. A főszolgabíró (ma már különben országos nevű ember) mosolygott a naiv leieknek, de nem akarta megbántani:

Tudja mit, bácsi? Maga megkapja az írást hal nélkül is. Nekem a maga hala ingyen nem keli, de ha már eddig fáradt vele, megveszem becsületos áron. (Meg nézi a potykát.) No, megér! koronát.

A paraszt megbántódik:

De már kérem alássan, ha pénzre jár a dolog, hat koronán alul nem adom még a római pápának sem.

Nem fontos, de megkapta.

Népszerűség.

Hiába beszélnek nekem, a népszerűségei úgy megcsinálni, mint például az első milliót, nem lehet. Inkább olyan az, mint a második. Magától jön. Van benne va land misztikum, amit emberi észszel fölélni nem lehet.

Mondjunk szebbet. Hasonlatos valamelyest a Szentlélekhez. Meg kell érdemelni, de mégis ingyen van. Akkor száll rá az emberre, amikor meg sem gondolja.

Ha nem akar megjönni, akár tótágast álljon az ember érte, vagy bukfacezzen a piacon egész életén át (teszik is sokan). hiábavaló. Tapsol vagy röhög neki a p. L publikum, azután elszéled. Máskor meg az ember kiszalaszt a száján valami meggondolatlan szót, vagy valami furcsa esik meg vele, és nyomban megjelenik a leje fölött a népszerűség, Fehér galamb képében.

Úgy nincs soha, hogy a népszerűség arra szálljon, aki egyáltalán meg nem érdemli. Munka, fáradság, érdem nélkül lehet például nagy vagyont is szerezni, sőt többnyire így is

szokás, de azt a misztikus közbizalmat, aminek népszerűség a neve, azt *nem* lehet. Csakhogy azt már az emberen kívül és fölül levő hatalmak végzik el, hogy ezer érdemes ember közül kit ér el, mikor és hol ez a malaszt.

Éppen azért nem is érdemes utána kapaszkodni. Az ember csinálja meg a maga dolgát ezen a földön rendesen, tisztességgel, jó kedvvel és a lobbi miatt ne fájjon a feje.

Példának okáért én abban a kis faluban, ahol nyáron paraszt vagyok, szintén, nem epekedtem érte. Kezdetben, amikor látták az emberek, hogy ásni és kapálni is szoktam, mint ők is, nem igen böcsültek sokra. Legyünk csak igazságosak. A parasztnép szereti a demokráciát, de az igazán demokrata urat már nem tartja sokra. Hiszen annak még csak hasznát se lehet venni valamire! Pláne még ha arra sem képes, hogy legalább az ember fiát kiszabadítsa a katonaságtól.

Aztán jöttek mindenféle ügyes-bajos dolgokkal mégis. Hát megteszi az ember, ha látja a szegény együgyű emberek vergődését. De szó sincs róla, hogy ebben valami köszönet legyen. Az emberek ügyebaja már olyan, hogyha az egyiknek segít az ember, a másikat haragítja meg vele. Az ilyen csak Isten nevében szokott menni; népszerűség abból nem lesz soha.

Szóval nem is kerestem azt a malasztot, de magától sem érkezett meg évekig. Igazán megvallva, nem is bántam, mivel ha az emberre leszáll a népszerűség fehér galambja, akkor a békesség fehér galambja meg elszáll a házából. A kettő sohasem fér meg egy földel alatt.

Szóval, így egészen jó volt.

Történt velem azonban egyszer valami, még pedig egészen véletlenül.

A falusi adómat tudniillik (mert városi is van bőven) mindig egyszerre szoktam lefizetni, még pedig a magyar stílus okáért, aratás után. De meg így jobb is. Augusztus vége előtt ebben a szép országban még senki sem tudja, mennyi az adója, mivel még nem »vetették« rá ki.

Az igaz, hogy még akkor se tudja bizonyosan, mert a magyar adó mennyisége az istenek kikutathatlan titka: de már úgy a dinnyeérés idején a hivatalokban legalább konyítanak valamit hozzá. Akkor *egyszerre* lerázza az ember és nem kell mindig csetleni-botlani, időt vesztegetni.

Hanem az egyik évben – valószínűleg ennek is a nagy üstökösjárás volt az oka -- hamarabb járt az adóvégrehajtó és puff! Amikor este hazajövök, azzal a hírrel fogadnak, hogy nagy szegény esett rajtunk. Megexekváltak az adó miatt. Itt az írás róla.

Kezdetben boszankodtam, de amikor az adótörvények homályos árnyai átimbolyogtak az agyamon, egészen megvigasztalódtam:

– No nem baj. Az adóvégrehajtás nem szegény, csak elemi csapás. Nincs senkinek arról írása, hogy az utcán valahol a fejére nem esik valami téglá.

És itt következik a misztikum.

Ettől a szent naptól kezdve egyszerre népszerűvé lettem a faluban. Ma sem tudom bizonyosan, miért. Az emberek vagy azt gondolják, hogy nem tartozom az »uralkodó osztályhoz«, vagy pedig a közös sors tetszett meg nekik. Vagy isten tudja, mi más.

Azóta mindenki barátságos bizalommal emeli meg a kalapját előttem és látom az ábrázatukról hogy erős hitük van bennem. Szóval népszerű vagyok.

Es még mondja valaki ezek után, hogy a mi adótörvényeink rosszak!

Drága leves.

Az ízlések nagyon különbözők. Emiatt nem is volna szabad soha egyetlen felebarátunkat sem megszólani. Annál kevésbé felebarátnőnket,

II. Sándor cár egyszer óriási birodalma belsejében utazott. Egy este, távol a városoktól, jobb híján egy régi mohos klastromban szállott meg.

A kalugyerek azt sem tudták, mit csináljanak vele. Persze kifaggatták, mit akar estére vacsorázni? Az útközben kissé átfázott cár valami jóféle hevest kért, a többi úgyis mindegy neki.

Meglesz!

A leves forró volt és jó is lett volna, de valami gyanús mellékíze volt. Mindegy. Ötszáz kilométerre minden európai civilizációtól még jó, hogy ilyen is van. A cár fölkanalazta. A többi fogás már elég jó volt.

Vacsora után persze alázatosan megkérdezte a zárdafőnök:

- Főlséged, reménylem, ízlett a szerény vacsoránk!
- Jó volt, pompás volt. Csak éppen a levesnek volt egy kis gyanús mellékíze.

A zárdafőnök kétségbeesett:

– Istenem, Istenem; mégis! Pedig mink az atyuska iránt való tiszteletből belereszeltük az ereklyéink közül a legbecsesebbet, szent Miklós püspöknek a hüvelykujját is a levesbe. Drágább levest már nem is adhattunk főlségednek . . .

Választójog.

Még egyet a faluból.

A falusi szomszédom igen szorgalmas, jó gazda. Nagy háznépe van, rendet tart közte, dolgozik és csak vasárnap van egy kicsit berúgva. Ez azonban a mi falunkban már erkölcsszámba megyén. írni-olvasni azonban nem tud.

Az én szomszédomnak azonban az újságból megmagyarázták, hogy íme olyan választási jog készül, amikor csak az írni-olvasni tudó emberek »szavalnak«.

Haj, haj! Ez már öreg hiba. A választói jog nem tréfa dolog. Azzal jár is valami. Kapóra jött tehát neki is, amikor a tanító kihirdette, hogy ingyen megtanítja a felnőtt embereket az írásra, olvasásra.

Ötven éven felül lévő embernek azonban keserves mesterség az ilyen. A pedagógia mindazáltal már könnyített ezen is. Mivel olvasással kell kezdeni, az új rendszert vette elő a tanító úr. Ez abból áll, hogy minden bötű képe valamely kézmozdulathoz van kötve. Például az á-nál az ember hirtelen magasra emeli a kezét, a ö-nél lefelé löki és így tovább. Vagy ilyenforma; én még másképp tanultam. Az ifjabb nemzedék már emígy. Szóval testgyakorlat is jár vele, ami amúgy is jót tesz az embernek. így hamarabb megy.

Hát folyt a testgyakorlat az iskolában, amikor ráértek az emberek. A szomszédom is csinálta velük buti módon. Még hazafelé menve is lökdöste a kezét hol erre, hol arra.

Egyszer megkérdezem a feleségétől:

- No, szomszédasszony, mi lesz az urával? Tud-e már legalább olvasni?

Az asszony nevetett.

– Jaj kérem, csúf mesterség az. Amikor az uram az iskolába járt, mindig úgy hadonászott itthon, mint a szélmalom. Csupa nevetség volt.

- Hiszen ez nem baj. Hacsak megtanult.

– De nem tanult ám meg kérem, mivel az éjtszakai nyugodalma is odalett tőle. A mienk is.

- Ugyan!

– Az a, kérem. Éjtszaka, álmában is mindig ide-oda lökdötte a kezét-lábát és egyre azt kiabálta: á-á, b-b-b!

- Nohát ez se nagy baj.

– Igen ám, csak hogy a nagy buzgóságban mindig kiesett az ágyból és egyszer úgy odaütötte a szék sarkához a fejét, hogy akkorára dagadt, mint valami úri tök . . . Már csak nem való parasztembernek az ilyen. Inkább ne szavaljon, minthogy agyonüsse magát.

Apák és fiak.

Nincs az az apa, aki ne azt akarná, hogy a fia különb legyen nála. De megint olyan apa sincs – hacsak a majmok közt nincs, – aki ne boszankodna érte, ha a fia elegánsabb, előkelőbb és költekezőbb akar lenni, mint ő maga.

Aminek szintén megvan a maga értelme. Mert ha a fiú egy hanggal magasabban kezdi végig énekelni az életet, mint ahogyan az apa elhagyta, akkor világos, hogy a végén nem bírja ki szusszal. Az emberi toroknak is megvannak a maga határai, nem is szólván az emberi zsebről. És nem kell mindjárt az elején felélni az életet.

Emiatt, azt gondolom, minden józan és helyes családban gyakran vannak némi súrlódások. Az anya tudniillik jobban gyönyörködik a fia tehetségeiben, mint az apa. Vagy legalább jobban mutatja. Az ifjú rugaszkodásai tehát a mamánál örökös biztatással, az apánál pedig örökös fékezéssel találkoznak. Ebben is úgy van, mint mindenben. Az ellentétek küzdelméből keletkezik a helyes mérték és irány. Az élet csupa ilyen küzdelmekkel van tele, hacsak az akarat egészséges.

A legkeservesebb dolga persze a fiúnak van, – ami egyébiránt nem baj. A két ellenkező hatalom rajta próbálja ki az erejét és jaj neki, ha az egyik nagyobb. Tudniillik az anya befolyása nagyobb. Száz vásott suhanc közül – bocsánatot kérek a hölgyektől, – kilencvenkilenc az apa által ki nem korrigált anyai gyöngédség áldozata. Kivált ha az anya az apa háta mögött »dug«, ami műszó. Azt jelenti, hogy az apa tudta nélkül pénzeli az ifjút, – ami megint csak műszó.

Történik pedig közvetlen közelemben a következő tragédia:

Az apa ősi szabályok szerint megköveteli legényfiától, hogy ruháját ugyanazon szabónál, ugyanazon posztóból, ugyanazon szabás szerint és ugyanazon előre meghatározott áron készítse. Az anya persze nagyobb eleganciára dolgozik. A fiú egy nap bejelenti:

– Apám, őszi ruha kellene.

– Eredj a szabóhoz, csináltass. A többi már magától értetődik. Pár nap múlva:

Apa: No, készül a ruha? Magamnak is csináltatnom kell.

Fiú: Igen, készül. (*A fejét vakarja.*) De az édes anyámmal valami más posztót kerestünk ki. A szabás is más lesz egy kicsit. Fiatalosabb. Elegánsabb.

Apa (boszúsan): Már megint elegancia! Nem tudod, hogy az ördög is az eleganciát használja csalétkül, amikor olyan tapasztalatlan lurkót akar fogni, mint te is vagy. Egyébiránt még ma megnézem és beszélek annak a szabónak a fejével. Hiszen megmondtam neki, neked se csináljon soha mást.

– Apám, nem baj az. Az én ruhám is csak éppen annyiba fog kerülni, mint ahogy szokott. Egy csöppel sem lesz drágább.

– No meglátjuk.

A gondos apa elmegy a szabóhoz, megszabatja a maga ruháját s azután előkéri az ifiúrét. A ruha már félig kész és sokkal elegánsabb.

Apa: Hallja, kérem, hát így figyel az én kívánságomra!

Szabó (mentegetőzve): Igen kérem, tudom, hogy becses fiának sem jár külön ruha ... de hiszen kérem alásan egészen abban az árban van. Egy fillérrel sem drágább.

Apa (hosszasan nézegeti a félig kész, jóval tetszősebb ruhát): Igazán nem drágább ez a ruha?

Szabó: Egy petákkal sem, kérem. Csak szebb a szokásosnál. Tessék csak nézni ezt a posztót és ezt a szabást. És egyazon árban!

Apa (egy kis gondolkodás után): Tudja mit, kérem. Akkor csináljon nekem is éppen olyat, mint a fiamnak. Ez valóban szép ruha.

Szabó (egy kissé elképedve): Meglesz. Ugyanabban az árban, kérem.

Harmadnap egy bizalmas pillanatban.

Fiú: Apám, mondani akarnék valamit. De nem lesz baj, úgy-e?

– Nem, nem lesz. Az őszinteség és bizalom nálam mindig nyílt ajtót talál.

– Hát a szabó . . .

– A szabóval már rendben vagyok. Nekem is megtetszett a ruhád és mivel az ár nem nagyobb, mint amennyi ki van kötve, én is olyant csináltattam.

- Éppen ez a baj.
- Nini, hát talán irigyled tőlem? S hozzá még a te izléseidet és az anyádét fogadtam el.
- Fiú (vakarja a fejét):* Igen, de mikor az a húsz koronával drágább a rendesnél.
- Apa:* Ugyan ne beszélj. Hiszen a szabó azt mondta nekem, hogy egyazon árban van.
- De mikor a szabó nem mondott igazat. Én ugyanis előre úgy csináltam ki veled, csak mondja azt, hogy *ugyanabban* az árban van ... a húsz korona fölösleget majd kiteremtem valahogyan és a számlán kívül megfizetem neked, apámnak pedig ne szóljon róla.
- Canis mater! Mivel őszintén bevallottad a sunyiságot, nem haragszom. De a húsz koronát megfizeted neked, pernahajder, a magadéból.
- Köszönöm. Ez rendben van. De a *másik* húsz koronával mi lesz?
- Melyik húsz koronával?
- Amivel az *édes apámé* is többbe kerül. A szabó nagyon meg van ijedve.
- Az apa egy darabig dobol az ablakon és azon tűnődik, hogy mi itt most az igazság? Azután szeretettel néz a kárvallott fiúra:
- No, nem haragszom reád. Ezt azzal bizonyítom be, hogy az én reám eső húsz koronát is *te* fogod megfizetni. Jó üzlet! A tanulság számodra sokkal többet megér.
- És a fiú azóta a zsebpénzekből és egyéb mellékjövedelmekből nyögi a negyven koronákat. A szabónak fogalma sem volt a katasztrófáról.

Két notabilitás.

A vidéken valahol valami választásnál két egyetemi tanár lépett föl képviselőjelöltnek. Az egyiket, aki a filozófiai fakultáson volt tanár így mutatták be az atyafiaknak:

– Úgy nézzenek ide, édes atyámfiak (ilyenkor minden atyafi édes), hogy ez az úr a tanítókat tanítja Budapesten tanítani, olyan okos ember.

Az atyafiak:

– No, isten éltesse az urat, emmár nagy sor!

A másik a jogi fakultáson volt tanár. Ezt meg így mutatta be a főkortese:

– Ez az, úr pedig, édes atyámfiak, olyan okos ember, hogy ez meg az ügyvédek tanítja oda fönn.

Általános, nyughatalan mozgás és egy tősgyökeres magyar indulatszó:

– Eeeha!

Forradalom után.

Mondják, hogy a király ennek a magyar adomának tud nevetni legjobban.

Amikor 1857-ben, még mint császár, másodszor járta be (ezúttal fiatal feleségével) a pacifikált szegény Magyarországot, Hadik gróf alezredest bízta meg, hogy utazását rendezze.

Az alezredest, aki különben jó magyar volt, lelkiismeretesen vette a kényes megbízást. A megállapított útvonalon mindenütt megelőzte egy-két nappal a fejedelmet és mindenről tájékozódott. Bizony olykor szénaüléssel parasztkocsin is utazott, mivel akkor kevés volt még a vasút, úri kocsin pedig ritkán akadt. Az urak még szanaszét voltak.

A Hortobágy szélén valahol egy kis magyar faluban *forsponttal* vitették odább. Az előparancsolt szegény parasztember ütött-kopott szénaüléssel kocsival állott elő. Az alezredest aki a környezettel németül beszélt, beleült és kidöcögtek.

Rettenetes rossz volt az út. (Különben azóta se javult.) A kocsin majd kirázta a lelkét. Amikor már nem bírta tovább, mégis megmordult:

– Hallja kend, kocsis. Miféle ülést csinált maga. Álljon meg, mert kirázta a lelkemet.

A paraszt elképedve nézett hátra a grófra:

– Nini! Maga magyarul is tud beszélni?

– Hát hogy a ménköbe ne tudnék, hiszen magyar vagyok!

– No, aki áldója van; hát nem tudta azt az úr mingyárt megmondani. Hiszen én *német* alá csináltam az ülést.

A kocsit megállott és pár perc múlva egészen tűrhető szénaülésemre ült az alezredes.

Cigányönézet.

Arany Jánosnak az egyik legkedvesebb adomáját már csak jóemlékezet okából is idejegyzem.

Beteg a dáde. Már napok óta ott fekszik a hideg sátorban, mivel odakint esik az eső, borult az ég. Egyre várja, hogy kisüssön a nap, a beteg cigány egyetlen orvosa.

A nap azonban nem akar kisütni. Végre megunja a dáde a várakozást. Kivánszorog a sátorból, szétnéz, vizsgálja az égboltozatot. Szürke, reménytelen az egész firmamentum. Keservesen fölsóhajt:

– Hej napp, te napp, te napp! Elbújtál úgy-e? Sütnél te még, de nem les már kire!

Tégy jót!

Az egész emberi élet csupa viszonylagos értékekből áll. Még a gyémánt értéke is viszonylagos. Aki a Szaharában szomjan akar halni, annak egy pohár víz többet ér egy zsák gyémántnál.

Még ilyenebb a mindennapi élet. A szép nők sem szeretnek nagyon szép asszony közelében tartózkodni, mivel veszítenek szépségükből. Az országgyűlésen a szónokok mindent kieszelnek, hogy ne következzenek valahogyan a nagy szónokok után. A hold is »süt« éjjel, de nappal sápadt.

Egész litániát lehetne erről írni, ha így is nem tudná jól mindenki az élet mindennapi tapasztalatából, hogy bizonyos taktikával kell élni, ha valóságos értékünket nem akarjuk megkisebbiteni. Ha valaki ezzel nem él, az kényeskedik. Ha meg valaki túlságosan is él, az már paklizik.

Ismerik ezt az iskolában is. Jó tanuló után felelni elemi csapás; rossz tanuló után szerencse. A magyar tudományegyetemen pedig minden szemfüles jelöltnek gondja van arra, hogy a vizsgálaton valahogyan ne következzenek az előre is kitűnőnek ismert jelölt után, mert különben a közepes jelölt is a bukás sötét éjjelébe vész. Ez különben lehet, hogy nem egészen igaz, azonban elég, ha hisznek benne. A félelem volt mindig a babona anyja.

Erre van fölépítve az ú. n. *jogász előkészítő iskolák* lélektana is. Ezek amolyan magánvállalkozások, ahol a »vizsga-anyagot« tölcserrel öntik bele a gyöngé jelöltek fejébe, vagy »puskákka« lövöldözik bele.

És nem ingyen. Kilesik azt is, hogy melyik tanár mit szokott nagy átlagokban kérdezni, mik a kedvenc vesszőparipái, mik a gyöngéi? És azt a tananyagot tarifa szerint öntik bele a gyöngé jelöltek fejébe. Mondják, nagy sikerrel; de ahhoz semmi közünk.

A siker titkaihoz tartozik az egyik tudomány-foltozó vállalatnál az is, hogy a gazdag *drukkerek* számára állandóan bukó ősjogászt bérelnek. Ennek az a feladata, hogy ha valamely nagyon fizetőképese drukkert képeztek ki az intézetben a vizsgálatra, az ősjogász előbb kér terminust és utána kér azonnal a gazdag drucker-jelölt. Az ősjogász azután a vizsgálaton olyan alávaló tudatlanságot szokott elárulni, hogy az érdemes bizottság a legnagyobb lelki gyönyörűséggel buktatja meg. Utána azonnal a fölkészített kiváltságos jelölt következik, akinek gyöngé és gyarló képzettsége a viszonylagosság ősi törvényénél fogva most már a tudományosság szivárványszíneiben ragyog. Rendesen »egyhangú« siker az eredmény.

Az egyik ősjogász, akinek jobbig ez volt az állandó becsületes kenyérkeresete, egy-egy jól sikerült bukásból fényesen megélt félesztendeig is és akkor újra elment bukni. Kifogástalan életpálya; a miniszterek közt is előfordul az ilyesmi.

Így éledgelt ősjogász barátunk talán már két esztendeje. Nemrég azonban a sötét végzet őt is utólérte. Egy nagyon is gyöngé-szívű bizottság elé került bukni. Makogása, izzadása és kapkodása megindította a lágyszívű cenzorokat... eh, hadd menjen át a szegény!

Szótöbbséggel áteresztették.

Amikor képesítve eltávozott, a tájékozatlan gólyák körülfozták és gratuláltak neki a tornácon. Végre, valahára: *éljen!*

Az ősjogász azonban földúlt ábrázattal törtetett keresztül az éljenző csapaton:

– Eredjete a pokolba. Tudjátok is ti, mi az a vizsgálat! Most itt van! Ezek miatt a lágyszívű majmok miatt elvesztettem a kenyérkeresetemet!

Akik egyébiránt nagyon sajnálták szegényt, nyugodjanak meg. Jelenleg a szigorlatokon bukducsol. Azután pedig életfogytiglan az ügyvédi vizsgálatokból fog megélni.

Isten tudja; talán ezt a mesterséget is jó volna már államosítani.

A művészet.

Nápoly. A S. Carlo-színház előtt. Alkonyat, ógyelgő utcai nép. Lazzaronik, bersaglierek, tengerészek, idegenek és más naplopók. A színlapon a *Cavalleria rusticana*, egy híres francia énekesnő vendégszerepével. A jegyáruló-ablakok előtt tolongás és zsvaj. Nézem.

Egy csavargó-forma alak, beütött világos cilinderrel megjelenik a színház előtt. Egyik kezében egy kis zsámoly, a másik kezében egy kis batyu. Föláll a zsámolyra, kibontja a batyut, kivesz belőle egy arasz hosszúságú hamis piros orrot, fölragasztja, a cilindert a hóna alá csapja, belefúj egy kis trombitába és elordítja magát:

– Signori! Mit akarnak önök hallani? A Traviata nagy áriáját, a Bajazzo siralmát, Wagner Siegfriedjét, vagy pedig a Normát. Mindent csak a művészetért, magamnak semmit! Parancsoljanak!

A tömeg nevet és mindenfélét kiabálnak neki. Végre a Bajazzo siralma győz.

Az alak lekapja a hamis orrát, rizsport kap ki a batyuból és bemázolja a cifferblatt-ját. Egy-kettőre fehér kabátot kap magára nagy, vörös gombokkal, fehér gatyá-forma nadrágot a lábára, parókát húz a fejére és énekel.

A tömeg kezdetben vigyorog neki, majd lassan elcsöndesedik. Kisül, hogy valami elzüllött jeles operaénekesssel van dolga. Az alak gesztikulál, a fejéhez kapkod és a hangja egyre terjedelmesebb.

Az ebédutáni válogatott közönséget is odahúzza az ének. Az alak belemelegszik és amikor az ének sírásra fordul, valósággal zokog ... A közönség meghatva áll és egyszerre kitör a viharos taps:

– Bravissimo, bravissimo, bis, bis!

Az alak még egyszer előlről kezdi. Még nagyobb közönség, még nagyobb taps.

Az alak leszáll, azon melegében kihasználja a közlekedést, körüljár a gyűrött cilinderével, hullik a soldo, olykor párosával. Azután az alak megint föllép a zsámolyra, nyilvánosan átöltözik elegánsra, kikotor egy selyem-klakkot a batyuból és egy-álltó-helyében nyilvánosan megolvassa a pénzt. Azután megint trombitál:

– Signori! Tíz líra 45 centim. Ebből tíz líra jár a művészetnek. Azonnal meg fogok váltani magamnak egy poltront az operában. Marad 45 centim. Szabad azon megvacsorálni?

Frenetikus taps. Hogyne! Kevés lesz. Igyon mellé egy kis *procidal* is! Megint hullik a soldo.

Az alak leszáll, fölszedi a soldókat, szívére teszi a kezét, csókokat dobál és lemegy -a csarnokba.

Magam láttam, hogy megváltotta magának a tíz lírás ülést.

Gutenberg.

Fiatal munkatárs (a szerkesztőhöz): Ma indulok a szabadságra, szerkesztő úr!

Szerkesztő (éppen szerkeszt): Hová megy, barátom?

Munkatárs: A Rajna vidékére megyek. Nincs ott valami dolga, kérem, amit elvégezhetnék?

Szerkesztő: És milyen városokban fordul meg?

Munkatárs: München, Frankfurt, Köln, Strassburg . . . talán Aachenben is.

Szerkesztő: Aachen! Híres város. Úgy-e, ott van a nagy Gutenberg szobra is?

Munkatárs: Igen, ott. Miért?

Szerkesztő: Megnézi?

Munkatárs: Bizonyosan. Gutenberg a mi védszentünk!

Szerkesztő: Valóban az. Tudja mit? Ha mindenáron valami szívességet akar nekem tenni, köpjön a szemébe háromszor. Szerencsés utat! (Tovább szerkeszt.)

A véres kéznyomok.

Gyerekkori emlék az ötvenes évekből.

A falu derekán, ott, ahol a szerbek házai kezdődnek, egy nagy háznak a romjai voltak. A falakról a meszet még nem mosta le egészen akkor az eső. Füstös is volt.

Évek múltak már el, de úgy hagyták a házat. A disznóparaj fölverte az udvarát. Csak levélhullás után lehetett látni, hogy szenes gerenda-darabok is hevernek a gaz közt. Még előtte is kötözködésig való tüske burjánzott. Nem járt arra senki, se szerb, se magyar.

A csöszünk, Kaladsi Ferkó mesélte el annak a háznak a borzalmas históriáját, amikor csillagos őszi este behúzódtunk a bundája alá melegedni és már kifogyott aznapra a meséből. Ilyenformán mesélte:

Az a ház a Massa úr háza volt. Derék magyar úri család; egyik-másik tagja talán még most is él a délvidéken.

A Massa úr igen jó ember volt. Mivel pedig közelebb lakott a falu szerb részéhez, a jóságának is inkább a szerbek vették hasznát. Nem is félt, hogy valami bajuk lesz a szerbektől.

Amikor megjött a *szaladás*, váltig hívtuk őket is, hogy csak meneküljenek velünk át a Tiszán a mieinkhez, Adára. Jobb a bizonyos, mint a talán. De a Massa úr csak nevetett:

– De-nagyon ijedősek vagytok. Hát mi rosszat tettem én nekik?

Azonban a két kis fiát mégis velünk küldte. (Ezt még mindig a Kaladsi Ferkó beszéli.)

A sarokról intettem neki még egyszer, hogy jöjjön utánunk, de csak a kezével mutogatott, hogy nem jön: csak menjünk!

Azontúl nem hallottunk róla, mert akkor a Tiszán át nem jött hír, csak puszkagolyó. A nagy füstből meg éjjel a tűz világából tudtuk, hogy baj van otthon.

Amikor már elkergették a szerviánokat a mieink, tódult a magyarság is hazafelé.

De bár inkább ne is jött volna haza, mert amit akkor itthon láttunk . . . hát látja ifiúr ezt a pisztolyt itt? Nohát én is löttem vele azt, akit értem, mert már akkor is az enyim volt. Ámbátor akkor még nem volt ilyen rozsdás.

A Massa úr háza is földig volt égve. Csak a fala maradt. Az udvaron pedig ott feküdt a nagyasszony. Annak a feje volt kettőbe hasítva. A cselédnek a torka volt elvágva. Még a két kutya is ott feküdt mellettük.

A szegény Massa urat legjobban megcsalta a bizodalma. Előbb mind a két szemét szúrták ki. Azután a torkába nádat vertek. Hogy ki akart menni vakon is a szobából, onnan lehetett tudni, mert a szobában a meszes falon még azután is lehetett látni a véres keze nyomát, a mint tapogatózott. A testit pedig ott találták a küszöbön, náddal a torkában. Már ötödnapos halott is lehetett, de azért láttuk, hogy a fejsze fokával törték össze a homlokát, mint ahogyan a marhát szokás levágni. Hát hogyne haragudna az ember! . . .

Én mint gyerek persze annál is inkább bemásztam harmadmagammal a házromok közé. És meg mernék rá esküdni, hogy még láttam azokat a véres kéznyomokat, pedig a körösztlevelemből is egészen bizonyos, hogy akkor még a világon sem voltam.

Az utolsó ágyúlövés.

A szabadságharc történetéhez egy kis adattal adósnak érzem magamat.

Az utolsó ágyúlövés tudniillik nem Komáromban dördült el, hanem abban a csendes kis tiszamelléki faluban, ahol én nevelkedtem.

Nem is 1849-ben, hanem jó néhány esztendővel későbbben. De azért igazi ágyúlövés volt és nem is maradt következmények nélkül.

Mink, akkori gyerekek, a szabadságharc után születtünk. A nép későbbben úgy nevezett bennünket, hogy »búban született gyerekek«. Való igaz, hogy a sorozásnál nem győzte eléggé csóválni a fejét a sorozó bizottság, hogy olyan kevés válik be közülünk katonának.

Gyerekkori emlékeimben csupa zsandár-sisakok, kétféjű sasok, cserepárok és éhez hasonló jelképek szerepelnek.

A nóta is más volt ekkor. Más gyereket a dajkája azzal altat el, hogy »tente baba tente«. De amire én visszaemlékszem, az egészen más nóta volt. Így kezdődik: »Jaj de huncut a német . . .« Talán tetszik is ismerni. A dajkám is ezt énekelte a bölcsőm fölött, meg az uraktól is ezt hallottam, akik némelykor összegyűltek az édesapámmal vadászni. Kivilágos kivirradtig csakis ezt a nótát húzta a cigány; ma nálunk, holnap a másik faluban.

Hát ez volt a mi bölcsődalunk. Szép nóta az. Van benne erő, lelkesedés; különösen annál a passzusnál, hogy »A fejéből stb.« Ezt úgy énekeltek, mintha menykőcsapás volna s az elfojtott hazafias dühösségben mi gyerekek bizony meghallottuk a forradalom tompa ágyúdörgését és a fegyverek csattogását.

Miért is nem éltünk mink már akkor!?

A lezajlott nagy nemzeti harc véres emlékezete ott úszkált a levegőben még öt-hat esztendeig. Én is annál nevelődtem. Kaladsi, az öreg csász, csodálatos dolgokat tudott mesélni róla, amikor nyári estén a szüre alá vett bennünket, gyerekeket. Merről jöttek a »rácok«; melyik házakat gyűjtötták föl? Borzasztó mesék voltak azok, talán nem is gyerekeknek valók; de mit lehetett *akkor* mesélni, ha nem ezeket.

Az eredmény pedig az lett, hogy lassanként megfészkelődött a mi gyerekszívünkben a verekedés kívánsága.

A bátyáim örökkön örökké fegyverkészítéssel, puskaporral, golyókkal és pisztolyokkal voltak elfoglalva és persze jó magam is résztvettem a hadi készülődésekben. Mert nem tudhatta az ember, mikor jönnek megint a »rácok«.

Egész kis hadsereget szerveztünk az egykorú paraszt-gyerekekből és ugyancsak tartottuk a fegyelmet. Még botozások is voltak, ha valaki nem engedelmeskedett a hadi törvényeknek. Ha pedig a szerb faluból egy szerb fiú át talált tévedni a magyar faluba, megveretlenül soha sem ment az haza.

Az igaz, hogy olykor a mi »embereinket« is érték némi vereségek. A Tézsla Miskát például egyszer vérbe-fagyva hozták haza a szerb faluból. Legjobb katonánk miatt azután nagy boszuló hadjárat történt, ez pedig a mi határozott győzelmünkkel végződött. Tizenöt kalapot és egy pitykés lajbit hoztunk haza zsákmányul.

Az öregek látták is, nem is ezeket a játékokat; de ha látták is, nem nagyon bánták. Hadd tanulják meg a verekedést; ki tudja, mitől lesz az jó!?

A tágas nagy udvarban végre is egészen hadi állapot jött létre. Reggeltől estig folyt az egzercírozás, a fegyvergyűjtés, puskapor-lopkodás, sáncásás és eféle.

Egyszer azonban történt valami, ami egészen új lelkesedést öntött a »magyar hadseregbe«.

A padlásan hadiszerek után mászkálva, az egyik fiú véletlenül egy vas-csőre bukkant, amelynek a vége bele volt tapasztva a pádimentumba. Világosan lehetett látni, hogy az

puskacsó.

Rajta! Néhány perc alatt ki volt feszegetve. Egy csinos, igazi karabély volt, ámbátor nagyon berozsdásodott állapotban. A kutatás mohón folyt tehát tovább. A fölfeszegetett padlástalajból hamarjában kikerült egy egész bögre összeállott puskaanyag meg egy igazi ágyúgolyó.

Tömör, vas ágyúgolyó, akkora, mint egy jókora szercsika-alma. Kétségtelen, hogy mindezeket 1849 végén tapasztották bele a padlásba, hogy ezt se kelljen kiadni a németnek, mint ahogyan a kútból is sok mindenféle fegyvert lehetett akkor kipécézni.

Hurrah!

A hadi eseménynek egyszerre híre futott a faluban a gyerekek közt, Mert ne adj isten, hogy ebből a katonai titokból illetéktelen fülek valamit meghallhattak volna. Egyébiránt pedig 12 bot volt megígérve annak a »honvédnek«, aki netán elárulná. De amennyi gyerek volt a faluban, föl egészen a síhederig, az mind csodájára járt a hadiszereknek és lázasan várta mindegyik, hogy mikor fogunk igazi ágyúval löni a szerb falura, amelyet tőlünk csak épen egy víz-ér választott el.

Mert hogy az az ágyúgolyó át fog röpülni oda, az kezdettől fogva bizonyos volt. Hiszen erre volt ez valamikor szánva ügyis!

Az ágyúcsinálás művészete azonban azon a vidéken sohasem virágzott. Ami találékonyság van tehát a gyerekésben, az most mind napvilágra került a haza érdekében. A házban található és minden néven nevezendő mozsarak megpróbáltattak. Sajnos, az ágyúgolyó – mely időközben a többi hadiszettel együtt a disznóól padlásán volt elrejtve, – egyikbe sem illett bele. Egy pántozott máktörő famozsár némileg alkalmasnak mutatkozott ugyan, de azt, épen a gyújtóluk fűrése közben, a szakácsné elkobozta, a dologból pedig kázust csinálni a hadi titokra való tekintettel taktikailag nem lett volna helyes. A famozsár azonban rávezetett mégis a helyes gondolatra.

Máig sem tudom, kinek az eszében fogamzott meg az a gábor-ároni gondolat, hogy az udvar közepén álló hatalmas fatönkök közül a legnagyobbik egészen alkalmas lesz ágyúnak, csak épen hogy meg kell fűrni és össze kell egy kicsit drótozni. Már megvan az ágyú . . . holnapután igazi ágyúgolyóval lövünk . . . nosza amennyi gyerek volt a faluban, naphosszat ott ténfergett, hogy a munkában részt vegyen, vagy legalább megbámulja.

A faluban levő ácsok szerszámai közül hol ez, hol amaz a fűró és véső tűnt el egy kis időre és a falu szélén fölállított gyerekörök már messziről jelezték két drótoztót közeledését. Különbféle pénzen megvettük tőlük a drótokat és az ágyú torka csakhamar ott tátongott, készen a golyó befogadására. Hasonlóképen a gyújtóluk is elkészült és az egész alkotmányt erős drótszalak foglalták körül, nehogy széjjel ugorjon a lövéstől.

A munkát csak egyszer fenyegette veszedelem. Azon a napon tudniillik, amikor a kicélnés került sorra. A hadvezér (aki az egyik bátyára volt) úgy számította ki, hogy az ágyúgolyónak át kell repülnie a plébániaépület teteje fölött s akkor a ballisztika törvényei szerint szent bizonyosan a szerb faluházába fog becsapni, ahol neki legtöbb tennivalója akad.

Az irányzás azonban nehéz sor volt. Egy teljes napig vagy 30 parasztyerek vesződött az ormóttan fatönkkel s eközben az édes apám élénken tudakozódott a zajos munka mivolta irányában. Mindazonáltal mosolyogva és teljes megelégedéssel távozott, amikor megtudta, hogy ez ágyú lesz! (A löporról és golyóról természetesen a katonai becsület megsértése nélkül senki sem adhatott neki fölvilágosítást.)

A lövés másnap délelőttre volt kitűzve, amikor is a teljes haderő ott volt az udvaron, hogy a hatásban gyönyörködjék.

A szörnyeteg öble a plébánia felé irányozva tátongott. A löporos bögre és az ágyúgolyó csakhamar előkerült a hadiszertárból. A töltés egészen szabályosan ment végbe, úgy amint a puskákkal szokás, sok papirossal a löpor és golyó közé. Négy-öt marék löporból egyébiránt is el lehetett várni, hogy jól fogja magát viselni és így az eredmény csaknem

bizonyos volt.

Óvatosságból csak annyi volt kikötve, hogy a sorba állított »századok« tíz lépéssel az ágyú mögött sorakozzanak. Mint alárendeltebb rangban levő, legfiatalabb honvéd tiszt, magam is oda voltam beosztva, mindazonáltal az első sorba, hogy az eseményeket közelebbről szemlélhessem.

Végül a hadvezér a gyújtólyukat fölporozta, taplót helyezett rá s fölcsendült a szívszorongva várt parancs-szó:

– Vigyááázzz!

Láttuk a kénköves gyújtó föllobbanását, amint a hadvezér a taplóhoz érinti és . . . futni kezd hátra. Mindnyájan a plébánia fölé szögeztük szemeinket, hogy a golyó repülését netán ha megláthatnánk . . .

Abban a pillanatban pedig óriási detonáció rázkódtatta meg a levegőt. Füst és porfelhők között fadarabok süvítettek jobbra-balra s olyan volt, mintha a föld ki akarna szakadni a lábunk alól. Ámde ugyanakkor a plébánia házteteje is megelevenedett. Cserepek repültek le róla jobbra-balra s egy nagy hézag mutatta, hogy az ágyúgolyó csakugyan átrepült a szerb faluba. Mindössze csak egy kicsit alacsonyan lőttünk s így a pap háza is kapott belőle valamit.

Amikor a füst eloszlott, gyerekeket láttam heverni a földön s a Tézsla-gyerekek az egyik gatyaszára le volt tépve. Isten őrzötte a mi nemzeti hadseregünket, hogy ennél több baja senkinek sem esett az ágyú szét-robbanásától.

Az elesettek föltápászkodtak és eszeveszetten szaladtak hazafelé, mivel már akkor az »ellenség« a hátunk mögött minden oldalról kezdett feltűnedezni.

Ez volt az utolsó ágyúlövés.

Az ágyúgolyó hogy hol csapott le, soha meg nem tudhattuk. Valószínűleg kiment a gyöpre legelni. Van az agyúgolyónak is magához való esze.

Azt pedig talán nem is szükséges mondani, hogy aznap nagy *vereséget* szenvedtünk.

A kém.

Egy öreg katonatiszt apai barátom mesélte ezt a kis visszaemlékezését a forradalom lezajlása után való időből:

A háborúk után visszahoztak bennünket Magyarországra. Én Székesfehérvárra jutottam, már mint főhadnagy. Magyar származásomnál fogva megbíztak, hogy a lakosság hangulatát figyelemmel kísérjem és jelentést tegyek időnként az akkor Budán székelő és mindenható Albrecht főhercegnek.

Ebből azonban nagy baj lett.

Ezen a címen nagyon is összebarátkoztam az ottani urakkal.

Egyszerre egy farsangvégi bál alkalmával reggelig húzattuk a Rákóczi-indulót és az ehhez fogható »rebellis« nótákat együtt.

Meglehetősen mámorosan tértem haza. Amikor a délelőtti napfény fölébresztett, legott tisztában voltam vele, hogy ennek ugyan pokoli vége lesz.

– Mit csináljak, mit csináljak!?

Hamar föl Budára. Csak lekeféltam ruhámról a port és siettem jelentkezni a főhercegnél.

A főherceg, amint beléptem, azonnal ráförmedt:

– És ezt nevezem én megbízható tisztnek! Ön azzal van megbízva, hogy a lakosság hangulatát megfigyelje és ön egész éjjel velük együtt a Rákóczi-t húzatja. Láthatja, hogy már mindent tudok.

– No most az egyszer ne hagyj el édes eszem, – mesélte az öreg úr.

Bátran és katonásan vágtam ki a mellemet:

– Igen, főséges úr! Éppen azért tettem. Mert hogyan figyeljem én meg a közhangulatot, ha ezt nem teszem? Igenis, húzattam a Rákóczi-t és – figyeltem a hatást. Nyugodt lehet főséged, nincs mitől tartani. Semmiféle forradalom nem készül. Csak ezt jöttem jelenteni.

A főherceg mozdult egyet és kegyesen elbocsátott:

– Gehen's zum Teufel! Nem akarok semmit tudni az egész dologról.

Azzal sarkon fordult. Én meg aznap este a pesti urakat . . . figyeltem meg a Rákóczi hangjai mellett.

Csak harmadnap vetődtem haza.

Repülő huszár.

A lovasságnak szép jövő áll a – háta-mögött. Az ismétlő puska, ágyú jóformán történeti emlékké tette máris a mesés atakkokat. A míg a lovascapat egy kilométer földetlen területen átvágtat, a golyózapor már úgy learatta, mint a búzát a kasza.

A hírvivő és kutató szolgálatnál is sokat vesztett. Feledolmányát máris átveszi a kerékpár, automobil. Pedig már itt a kormányozható léghajó, meg a repülőgép is.

Egy darab régi dicsőségünk megint a múzeumba kívánkozik.

Még a daliás huszár-egyenruha is, pedig az az egész világot meghódította. (Kivált a szebbik felét.) A *mimicry* pusztítja el. A messziről-lövés ellen már a földdel, mezővel, erdővel egybejátszó szürke egyenruha járja.

Az 1878. évi hadviselésben a hegyes-völgyes, sziklás, erdős, bozotos terület miatt nem lehetett akcióra használni a lovasságot. De a csapatokhoz azért elég huszár meg uhlánus volt beosztva. Hírt hordtak, kutattak, ellátták a tábori szolgálatot.

A huszár azonban csak huszár maradt. A világ első katonája.

Egy esetről sokat beszéltek az 1878. évi hadjárat alatt szeptember végén, amit később Siedler altábornagy följegyzésében is olvastam. Ez egy *Kátay* Menyhért nevezetű huszár esete, aki Tuzla körül vágta ki a rezet.

A majevicza-planinán vívott ütközet után (ez szeptember 22-én volt) a fölkelő had Zvornik felé menekült s a budapesti 32. számú tartalék gyalogezred Alsó-Tuzla megszállására előrenyomult. El is ért oda.

Másnap, szeptember 23-án jókor reggel a dandár hadiszállásáról Kátayt (aki a 8. huszárezredből volt oda beosztva) írott paranccsal küldték a gyalogezred után. Megmagyarázták neki, hogy a zvorniki derékúttól balra, legföljebb egy óra alatt Tuzlára ér, ott átadja az írott parancsot az ezredesnek és jön vissza.

Kátay, aki különben csak magyarul tudott, ismételte a parancsot, szalutált és elkocogott.

Este lett: Kátay nem jön. Besötétedik: Kátay nem jön. Hajnalodik: Kátay nincs. No odavan, vége van, elvágták a nyakát!

Hajnalban már megállapították, hogy Kátayt az »eltűntek« jegyzékére kell állítani és ki kell törölni az élelmezési állományból. Ő már ezentúl Szent Péter menázsijából eszik.

Sajnálják a derék fiút, de az ilyenekre ott nincs sok idő. Egy-két szó esett viselt dolgairól és holmi jóízű tréfa. Ennyi az elesett katona sírverse.

Egyszerre csak úgy napfelkelte után egy kimerült huszár léptet a táborba. A lova elcsigázva, ő maga poros, fáradt.

– Nini a Kátay! Megjött a Kátay! Föltámadt a Kátay!

A Kátay oda se néz az örömnél. Nem is igen érti. Leszáll a lóról, összeüti a sarkát és megteszi a jelentést:

– Jelentem alássan a parancsot átadtam és ezt a levelet küldte vissza az ezredes úr.

Persze a tábornokok nem volt elég ennyi. Kifaggatták a huszárt és kisült a következő tényállás:

Kátay becsületesen vitte a parancsot. Nézegetett balra, de város sehol. Vissza is fordult: város sehol. Akkor odébb lesz!

Hosszú, erős lovaglás után estefelé ráakadt egy városra, de az egyenesen elől volt, az úton. A város mellett valami folyó is folydogált.

– No, ez az Alsó-Tuzla, üssön bele az istennyila, de messze van!

Már éppen be akart menni a városba, amikor elül-hátul fegyveres törökök mutatkoztak és az útját el akarták zárni.

No ennek fele se tréfa, karabélyából lövöldözve kezdte meg a visszavonulást és az ellenség nem merete messzire üldözni. Ezért éjtszaka folytatta visszafelé az utat.

Pitymallatkor végre valahogyan ráakadt Tuzlára, átadta a parancsot és onnan egyenesen »haza«. Több mint húsz órát lovagolt egy-végben és több mint 120 kilométer utat tett meg az ellenség területén.

Előadásából és a térképből kisült, hogy a derék huszár tulajdonképpen *Zvornikig* jutott el, ahol a Drina folyik. Szemességének köszönhető, hogy a nyakát el nem vágták.

Később, Zvornik bevétele után az ott-valók csakugyan meg is erősítették, hogy jóval előbb már egy huszárlegény ott járt a város alatt egymaga.

A bravúrért Kátay Menyhért ezüst bátorsági érmet kapott.

Mehemed Aga dervis.

Amíg a csapatok 1878-ban vízben és vérben gázolva előnyomultak Bosznia szíve felé, Szarajevóban a »nemzeti ellenállást« Hadsi Loja mesterien szervezte.

Ez nem volt közönséges ember. Később megsebesülve fogták el Rogaticánál. Én Szarajevóban bekötözött lábbal láttam. Arábiában száműzetésben halt meg, mivel vele szemben is gyakorolták Bécsben azt a »monarchikus elvet«, ami az orosz cár részéről nálunk Görgei Artúr javára vált, hogy tudniillik az első embert nem végzik ki.

Hadsi Loja a fölkelés szervezésekor elég okosan, a hatalmak szarajevói konzulainak tetszésére bízta, ott maradnak-e vagy hazamennek? Az olasz konzul, Perrod lovag, az utóbbit választotta és illő kísérettel a fölkelő csapatokon át akart eljutni hozzánk. Vranduk és Zsepse közt a visszafelé menekülő fölkelőkkel találkozott. Ezek egyszerűen lemészárolták a kíséretével együtt.

Olaszország reklamálta a szerencsétlen konzul halálát. Philippovics, mihelyest a hadi események megengedték, tívé is tett Perrod lovag gyilkosaiért mindent. Úgy látszik, erre magasabb utasítása is volt.

Pár heti nyomozás után megkerültek a gyilkosok. Akkor már Szarajevó elesett és a mi csapatunk Blazsujnál a völgytorok őrzése végett vesztegelt. Egyelőre szilva -evéssel volt elfoglalva.

Egy nap három toprongyos török foglyot hoztak erős katonai fedezettel, gyalog. Porosak voltak. A ruhájuk szakadozott. Topánkájuk rongyos. Le voltak soványodva, mint a gereblye. Az egyiknek azonban zöld volt a turbánja. Ez dervis.

Én tartottam éppen az őrséget vagy négy-öt magyar katonával. Nekünk kellett átvenni ezeket az emberroncsokat. A kísérőlevélből kitűnt, hogy ezek Perrod lovag gyilkosai, akiket erős fődőzettel kell tovább szállítani Szarajevóba.

Nincs a világon olyan életbiztosító-társaság, aki ezeknek az életét csak három napra is biztosítani merete volna. Szarajevóból akkor szinte minden reggel kihallatszott egy-két sortűz. Pedig az akasztófa is dolgozott. (Maig sincs írás róla, kiket és hányat végeztek ott ki.)

Már este volt és túl voltunk mindenféle evésen. Mit tegyünk ezekkel a szerencsétlen emberi állatokkal?

A házban egy szűk szobába helyeztem el őket és külön fegyveres őrt állítottam a szobájuk elé szigorú parancsal. Tudtam, hogy itt Európáról van szó. Előbb azonban a forrásnál megittam őket. Mohón és sokat ittak, hasra fekve.

A szobában legott a földre ültek és keresztbevetették a lábukat. A zöld turbános a zsebéből egy kis dohányhulladékot kotorászott ki és megkérdezte, szabad-e? Hadd csibukozzon egy kicsit – gondoltam –, úgy sem csibukozik már soká. Gyújtót is adtunk neki és csakhamar füstölt.

A mohamedánnal ilyenkor már lehet beszélni. A kísérőlevél adatai után indulva, részben a

magam töredezett délszláv tudásával, részben az egyik szerb baka segítségével szóba ereszkedtem vele:

- Úgy-e, te vagy az a Mehemed aga dervis, aki az írásban áll.
- Jaszam ... én vagyok.
- Hát emezek itt, rokonaid?
- Jok! Az egyik arabadsi (kocsis), » másik cigány.
- Mikor ettetek utoljára?
- Hó!

Ez bosnyák indulatszó, ami a test meg-rántásával jár. Olyanformát jelent, hogy mi gondod rá.

- No de mégis. Tegnap?
- Jok?
- Tegnapelőtt?
- Igen; egy kis kenyeret meg rizst.
- Nem félték, hogy éhen vesztek?
- A hogyan Allah parancsolja. Szarajevóban majd kapunk enni.

A keleti ember arcán nehéz olvasni, de erre a szóra mind a három barna ábrázatra kiült a közeli halál merev gondolata. Noha nem torzultak el.

Mehemed aga tovább csibukozott, a másik kettő pedig hanyattfeküdt a padlón.

Megint gondoltam egyet. Volt még egy kis kenyerem. Elhoztam és odaadtam az agának. Becsületesen három részre osztotta és a másik kettőnek is adott belőle, de egy szóval sem köszönték meg. Minek az!

A bakák az ajtóban nagyon helytelenítették ezt a légyszívűséget. Már amennyire a fegyelem megengedte, úgy maguk közt meg is szóltak miatta:

- Kell is azoknak már étel. . .
- Jobb nekik, ha éhen vesznek holnap Szarajevóig . . .
- Majd megetetik ott őket ólommal . . .
- Ülnék csak én az ő helyén, ő meg állana itt az enyimen: belémdöfné a szuronyt, tudom. Ezt az ör mondta az ajtófélnél.

Hallatlanná tettem a morgolódást és ott hagytam a szerencsétleneket. Hadd aludjanak.

Már igen este volt. Leheveredtem egy kis szalmára, de mivel aludni ilyenkor nem szabad, a félszemem mindig a kis szoba ajtaján volt.

Nem sokat láttam. Csak azt, hogy hol ez a baka, hol amaz somfordál oda nagy titokban és ki egy darab kenyeret, ki vöröshagymát, szilvát, miegyebet adogat be a szerencsétlen emberi állatoknak. Még az őrszem is kiüresítette a kenyeres tarisznyáját.

Csöndesen mosolyogtam neki, de nem szóltam senkinek.

Másnap vitték őket Szarajevóba. Az ő csontjaik is ott nyugsznak a *romagna planina* alatt.

Kozarov.

Különös az, hogy a nagy, vegyes néptömegek hogyan tudják közös érzelmeiket és indulataikat, a legnagyobbakat is, egyetlen kiáltásba egyesíteni. Még akkor is, ha máskülönben közösség nincs is köztük.

Az 1878. évi háborúból való följegyzéseim közt ebben a szóban akadtam meg:

Kozarov!

Egy nagy darab tömeg-pszichológia van mögötte. Főleleveníteni azért érdemes, mivel sokan vannak, akik azt képzelik, hogy a különféle nemzetiségű és vallásfelekezettű tömegek nem képesek közös fölgerjedésekre és egységes cselekvésre. Pedig nagyon is képesek.

A mi délvidéki ezredünk háromféle népelemből volt összetákolva: magyar, sváb, szerb. Egy kis román elem is volt közte. A vallásfelekezettel el sem kezdem.

Azt nem mondom, hogy az ilyen ezredek mintaezredek. A színmagyar Molinary-ezred,

vagy a stájer és tiroli német vadászzászlóaljok határozottan vidámabb és akcióképesebb katonai csapatok voltak. A nagy meneteknél tisztán lehetett látni, hogy az egy-nemzetiségű hadcsapatok zártabban és rendesebben haladtak. A vegyes hadoszlopok ellenben határozottan hajlottak a lazaságra. Menetközben megnyúltak. Az ellenség előtt azonban ez eltűnt.

A mi nagyon is vegyes századunknál, a mikor a határon innen még táborban feküdtünk (keserves az ilyen fekvés is), volt egy *Kozarov* nevű szerb katona. Olyan mint a többi ezer, csak éppen, hogy bamba volt és egy kicsit nagyot hallott. Isten tudja, kinek a fia helyett sorozták be. Hibája következtében ritkán volt a maga helyén és mindig utána kellett kiabálni:

– Kozarov, Kozarov!

A sok Kozarov-kiáltás a szomszéd sátrak alatt tanyázó legénységnek is föltűnt. Ha tehát mink Kozarov után kiabáltunk, a szomszéd század is segített:

– Kozarov, Kozarov!

Ettől eltanulta a többi század is. Pár hét múlva, hogy ha ezt a bamba legényt hívtuk, már az egész ezred velünk ordított:

– Kozarov, Kozarov, Kozarov!

A legénység annyira megszokta ezt a közös kiáltást (jobb helyett), hogy később ha akármiféle nagy eset történt a táborban, ezer és ezer magyar, német, szerb és román torok egyetlen kiáltásban tört ki:

– Kozarov, Kozarov!

Ezzel a kiáltással indultunk Bosznia felé. Ezzel keltünk át a Száván. Ez a közös kiáltás tört ki az egész hadoszlopból, amikor a maglaji huszárok véres sebesültjeit a fourgonok hozták.

Senki sem tudta már kicsoda, micsoda az a Kozarov, de a közös nagy fölindulások ebben a szóban testesültek meg.

Még tovább is van.

A mikor az első puska lövések estek ránk, az egész ezred vad üvöltéssel válaszolt:

– Kozarov, Kozarov!

És tüzelve nyomult előre a Kozarov szent neve alatt.

A milodráczi jelenetet sohasem felejttem el. Ez 1878 augusztus 16-án a bjelalováczi »szép« ütőzet záróeseménye volt. Már délután volt, magas hegyek között.

A Wiletz-féle megkerülő csapatok érkeztek meg éppen nyugat felől. A mi csapataink keletről és északról nyomultak előre. A fölkelők és a velük volt török katonaság tűzhelyét akartuk bekeríteni és pokolbeli lövöldözés keletkezett, le a völgybe.

A szegény-ördög ellenség háromfelől megszorítva nem is állott sokáig ellen. Tágított délnek, amerre még egy kis útja volt a völgyből kifelé. Tartalékcsapatai alig bírták egy kicsit föltartóztatni a hegyekről leáradó csapatainkat. És ekkor, a leg-feszültebb pillanatban, a hosszú csatárláncon mint valami menydörgés zúgott végig megint a régi közkiáltás:

– Kozarov, Kozarov, Kozarov!

És rohant lefelé az egész ezred. Vele most már a tiöbbieik is: magyar, svábok, szerbek, románok, morvák, stájerok, horvátok, lengyelek. Az ellenség hanyatt-homlok menekült és otthagya mindenét. Lőszereit, főzőedényeit, elhullott lovait, elesett embereit, égő tábornüzeit.

A szegény bamba Kozarov is rohant, lőtt, lelkesedett és verekedett. De ő éppen olyan kevésbé tudta, mint a tiöbbieik, hogy micsoda fölmagasztalás lett az ő nevével való csúfolódásból.

Bizony mondhatom, hogy az ezred zászlaja semmi volt a Kozarov nevéhez képest.

TARTALOMJEGYZÉK.

Tisza Kálmán lakonizmusa
Mikszáth meg a fenevad
Mikszáth mint sajtukukac
Kerkápolyról
Kiss József zsebkendője
B. Podmaniczky jó szívéről
Klasszicizmus
Irodalom és művészet
Írói jubileum
Marha
Egy kis paradoxon
Nemzeti becsületmentés
Lesseps Mezőhegyesen
Kállay jaracot eszik
Egy kis hal legendája
Már káromkodnak
Keleti varázslat
Miért áll Werbőczy szobra!
A nagy író
Megevett gyár
Fenyegetés
Régi és új emberek
Wahrmann jövődöl
Három főispán
A törvény nevében
A hiénák
Vigyázni kell az asszonyokkal
Deák-adoma
Mibe kerül a becsület!
A máramarosi arany
A hallgatás arany
A hajtű
Bizay-adoma
Anonymus kapuja
A ló-ember
Rövid igazság
Az oroszlán
Ki az oka?
Visszavándorlás
A turóczi tigris
Behányi
A borszakértő
Vasútépítés
Könnyezés, nem sírás
Aki ingadozik
Miniszteri szív
Plósz Sándor ujjahegy

Magyar-etruszk rokonság
A magyar költő
Úri morál
Hazafiasság
Örök titok
Nagyurak huncutsága
Egy asszony bajban
Aki magánál protegál
Tudós, aki robban
A gyöngéd rokonok
A milói Vénusz
Politikai erkölcs
Elvek
Közigazgatás
Népszerűség
Drága leves
Választójog
Apák és fiak
Két notabilitás
Forradalom után
Cigányönérvet
Tégy jót!
A művészet
A véres kéznyomok
Az utolsó ágyúlövés
A kém
Repülő huszár
Mehemed Aga dervis
Kozarov